मध्यमकालीन खर्च संरचना

(आर्थिक वर्ष २०७५/७६-२०७७/७८)

प्रदेश सरकार

आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय

प्रदेश नं. ४, पोखरा, नेपाल

२०७५

भूमिका

उपलब्ध स्रोत तथा साधनलाई आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तालमेल र सामञ्जस्यता गराई नीति, आवधिक योजना, वार्षिक बजेट र कार्यक्रमको स्थिरता र सुनिश्चितता गर्नु मध्यमकालीन खर्च संरचनाको उद्देश्य रहेको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचना आवधिक योजना र दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्ने एक महत्वपूर्ण औजार हो। सरकारी खर्चमा पारदर्शिता बढाउन, सार्वजनिक निकायलाई जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउन तथा वित्तीय अनुशासन प्रवर्द्धन गर्न यसको प्रयोग अपरिहार्य रहेको छ। यसले प्राथमिकताका आधारमा बजेट तथा साधनलाई सुनिश्चित गरी सरकारलाई साधन स्रोतको अनुमान तथा वितरणमा सहजता ल्याई स्पष्ट दिशानिर्देश गर्न सघाउ पुऱ्याउँछ। अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ मा व्यवस्था भए बमोजिम मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार पारिएको हो।

प्रदेश सरकारबाट तयार पारिएको प्रस्तुत खर्च संरचना पहिलो प्रयास हो। विषयगत मन्त्रालयबाट प्राप्त अप्रशोधित सूचना तथा तथ्याङ्कमा आधारित रही खर्च संरचना तयार पारिएको छ। प्रादेशिक नीति तथा योजना आयोग गठन र विषयगत मन्त्रालयबाट अनुसन्धान र विकास गरी उपलब्ध हुने तथ्याङ्कमा आधारित रही आर्थिक वर्ष २०७६/७७ को बजेट तर्जुमासँगै यसमा परिमार्जन गरिने छ।

प्रदेशको समग्र विकासका लागि कार्यक्रमको निरन्तरता र योजनाको पूर्ण कार्यान्वयनको सुनिश्चितताका माध्यमद्वारा दिगो विकास हुने विश्वास लिइएको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाको निर्माण गर्दा प्रदेशको समृद्धि, राष्ट्रिय लक्ष्य, दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्दै र **"समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली"** को राष्ट्रिय अभियानको सफलतामा सहयोग पुग्ने विश्वास लिइएको छ।

यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको नतिजा सूचक निर्माण गर्दा दिगो विकासका लक्ष्य, राष्ट्रिय रणनीति, विषयगत एवम् क्षेत्रगत गुरुयोजना, प्रदेश सरकारको सोंचपत्रको मस्यौदा र नीति तथा कार्यक्रमलाई आधार मानिएको छ। खर्च संरचनालाई यथार्थपरक र अर्थपूर्ण बनाउन आयोजना र कार्यक्रमलाई प्रथम र दोस्रो प्राथमिकताक्रममा वर्गीकरण गरिएको छ। नतीजा सूचक अनुसारका लक्ष्य प्राप्तिका लागि निरन्तर र योजनाबद्धरूपमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई कार्यान्वयनमा लैजानुपर्ने देखिन्छ। यो मध्यमकालीन खर्च संरचना प्रदेश सरकारको वित्त अनुशासनलाई प्रारम्भिक अवस्थादेखि नै प्रभावकारी बनाउन कोशे ढुङ्गा साबित हुने अपेक्षा गरिएको छ।

अन्त्यमा, यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यमा संलग्न हुनुहुने राष्ट्रिय योजना आयोगका कार्यक्रम निर्देशक डा. चक्रपाणी आचार्य र योजना अधिकृत खडगराज राईलाई विशेष धन्यवाद सहित विषयगत मन्त्रालयबाट यस कार्यमा सघाउ पुऱ्याउने सम्पूर्ण कर्मचारीमा आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय धन्यवाद ज्ञापन गर्दछ।

असार २०७५

आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
प्रदेश नं. ४, पोखरा

विषय सूची

परिच्छेद १ परिचय		१
परिच्छेद २ मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०७५/७६–२०७७/७८)		५
परिच्छेद ३ भूमिव्यवस्था, कृषि तथा सहकारी		१८
परिच्छेद ४ उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण		४०
परिच्छेद ५ पूर्वाधार विकास क्षेत्र		५५
परिच्छेद ६ सामाजिक क्षेत्र		७७
परिच्छेद ७ शासकी यव्यवस्था र अन्तर-सम्बन्धित क्षेत्र		१००
अनुसूचीहरू		
अनुसूची १	विषय क्षेत्रगत त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	
अनुसूची २	विषय क्षेत्रगत त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	
अनुसूची ३.१	भूमिव्यवस्था, कृषि तथा सहकारी क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	
अनुसूची ३.२	भूमिव्यवस्था, कृषि तथा सहकारी क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	
अनुसूची ४.१	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	
अनुसूची ४.२	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	
अनुसूची ५.१	पूर्वाधार विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	
अनुसूची ५.२	पूर्वाधार विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	
अनुसूची ६.१	सामाजिक विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	
अनुसूची ६.२	सामाजिक विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	
अनुसूची ७.१	शासकीय व्यवस्था तथा संवैधानिक विषय क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण तथा सांकेतीकरण	
अनुसूची ७.२	शासकीय व्यवस्था तथा संवैधानिक विषय क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	
अनुसूची ८.१	स्थानीयतहलाई प्रदानगरिने अनुदान, साँबा ब्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविधर नयाँ कार्यक्रम र आयोजनाको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण	
अनुसूची ८.२	स्थानीयतहलाई प्रदान गरिने अनुदान साँबा ब्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविधर नयाँ कार्यक्रम र आयोजनाको को स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण	
अनुसुची ९	कार्यक्रमको प्राथमिकीकरणका आधारहरू	

परिच्छेद १

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको कार्यान्वयन, "समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली"को वर्तमान सरकारको लक्ष्य एवम् सन् २०३० सम्ममा हासिल गर्नुपर्ने दिगो विकास लक्ष्यहरूसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता पूरा गर्नका लागि सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापन हुनु पर्दछ । सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने औजारको रूपमा रहेको मध्यमकालीन खर्च संरचनाले उपर्युक्त लक्ष्यहरू पूरा गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ ।

नेपालको संविधान अनुरूप अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले नेपाल सरकार तथा प्रदेश र स्थानीय तहले अनिवार्य रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस ऐन अनुसार मध्यमकालीन खर्च संरचनामा प्रस्तावित योजनाको उद्देश्य तथा सो योजनाका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्न वा खर्च छुट्याउन आवश्यकताको पुष्ट्याईलाई समेटिनु पर्ने, प्रस्तावित योजना कार्यान्वयन हुने आर्थिक वर्ष र त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुनसक्ने प्रतिफल र उपलब्धि समेत राख्नुपर्ने व्यवस्था छ । यसका अलावा योजना लागू गर्न आवश्यक पर्ने खर्चको विवरण र सो रकम कुन कुन स्रोतबाट के कति व्यहोर्ने र खर्च गरिएको रकमबाट प्राप्त हुन सक्ने प्रतिफल र उपलब्धिको प्रक्षेपण गरिएको हुनुपर्ने प्रावधान छ । यसै प्रावधानलाई ध्यानमा राखी यो मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरिएको छ ।

यो खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकीकरण गर्ने आधारहरू परिमार्जन गरी वस्तुगत रूपमा चौधौं योजना तथा दिगो विकास लक्ष्यहरू हासिल गर्ने दिशामा कार्यक्रम/आयोजना उन्मुख छ, छैन भन्ने मुख्य आधारमा प्राथमिकीकरणको निश्चित मापदण्ड बनाइएको छ । समग्र विकासका विषय क्षेत्रहरूलाई ५ क्षेत्रमा विभाजन गरी मापदण्डहरूमा सबै क्षेत्रले पुऱ्याउनु पर्ने ६ वटा सामान्य आधारहरू र विषयक्षेत्र अनुसार दुई वटा क्षेत्रगत आधार तय गरिएका छन् । साथै, यस खर्च संरचनामा पहिलो वर्ष वा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को हकमा बिनियोजित बजेट अनुरूप र त्यसपछिका बाँकी दुई आर्थिक वर्षको हकमा आयोजना कार्यान्वयनको स्थिति, उपलब्ध साधन स्रोत र खर्च गर्ने क्षमतालाई आधार मानी रकम अनुमान गरिएको छ । यसैगरी विभिन्न क्षेत्रमा आगामी तीन वर्षभित्र गरिएको लगानीबाट प्राप्त हुने लक्षित प्रतिफल तथा नतिजा सूचकहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.२ अवधारणा तथा उद्देश्य

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको एक औजारका रूपमा यस खर्च संरचनाले सरकारसँग उपलब्ध सीमित साधन स्रोतको आँकलन गर्ने र त्यसलाई योजनाको प्राथमिकताको क्षेत्रमा मध्यम अवधिको लागि बाँडफाँट गर्ने गर्दछ । यस अन्तर्गत सरकारी स्रोत, राजस्व, आन्तरिक ऋण, वैदेशिक अनुदान तथा ऋणको आँकलन गरी समष्टिगत आर्थिक खाका निर्धारण गरिन्छ । यसैको आधारमा खर्च क्षेत्रगत प्राथमिकता अनुरूप विषयगत मन्त्रालय र सरकारका अन्य निकायहरूको नीति तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्न आवश्यक मध्यम अवधिको बजेट विनियोजन र संघीय संरचनामा संघीय सरकारले प्रदेश र स्थानीय तहको सरकारलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने अनुदान र राजस्व बाँडफाँट सहितको मध्यमकालीन खर्च अनुमानको खाका तयार गरिन्छ । यसरी निर्धारण भएको स्रोतभित्र रहेर मन्त्रालय एवम् निकायहरूले नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको क्रममा लाग्ने खर्च रकमको अनुमान गर्दछन् । यसमा सम्बन्धित निकायहरूको व्यापक छलफल पछि तीन वर्ष अवधिको बजेटको खाका तयार गरिन्छ ।

[1] यस परिच्छेदलाई राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार पारेको मध्यमकालीन खर्च संरचना (पेज नं १ देखि ४ सम्म) बाट साभार गरिएको हो ।

यो खाका तयार गर्दा बजेटको कार्यान्वयनबाट तीन वर्षमा प्राप्त हुने प्रतिफलको पनि अनुमान गरिन्छ । यसमा पहिलो वर्ष बजेट अनुमान हुन्छ भने जुन चाहि बार्षिक बजेटसँग तादम्यता रहन्छ र बाँकी दुई वर्षको (Outer year budget) प्रक्षेपण गरिन्छ । पहिलो वर्ष बजेट कार्यान्वयन भएपछि नयाँ मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिन्छ । जसमा पहिलो वर्षको प्रगति समीक्षा गरिन्छ भने बाँकी दुई वर्षको विगतमा प्रक्षेपण गरेको अनुमानलाई परिमार्जन गरी एक वर्षको बजेट प्रक्षेपण थप गरिन्छ । यसरी मध्यमकालीन खर्च संरचनामा चक्रीय हिसाबले प्रत्येक वर्ष तीन वर्षको बजेटको आँकलन गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसैले यसलाई विकासको आवश्यकता, आयोजना कार्यान्वयनको अवस्था, राजस्व र वैदेशिक सहायताको अनुमान समेतका आधारमा प्रत्येक वर्ष परिमार्जन गरिनुपर्ने हुन्छ । यसबाट मध्यमकालीन खर्च संरचनाले बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई बढी यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनाका उद्देश्यहरू निम्नानुसार छन् :

१. सार्वजनिक खर्च प्रणालीमा वित्त अनुशासन कायम गरी समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व प्राप्त गर्नका लागि सरकारलाई प्राप्त हुने मध्यम अवधिको आन्तरिक र वाह्य श्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट खाका तर्जुमा गर्ने ।

२. सरकारको विकास योजनाको प्राथमिकताका क्षेत्रमा लगानीको सुनिश्चितता प्रदान गर्न साधन श्रोतको विनियोजन प्रक्रियाको पुनर्संरचना गरी प्राथमिकताप्राप्त विषयगत क्षेत्रमा बजेटको बाँडफाँट गर्ने ।

३. सार्वजनिक खर्चलाई बढी प्रभावकारी र कुशल बनाई लक्षित प्रतिफल सुनिश्चित गर्ने ।

४. सम्बन्धित मन्त्रालयहरूको बजेट अनुमान वास्तविक बनाउने ।

१.३ विकासक्रम

नेपालमा सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापनमा धेरै समस्याहरू विद्यमान थिए । खासगरी आवधिक योजना र वार्षिक कार्यक्रम बीचमा तादाम्यता नरहने, कुनै आयोजनामा आवश्यक बजेट नछुट्याइनु, कुनै आयोजनामा आवश्यकताभन्दा बढी बजेट छुट्याइनु, दिगो नहुने खर्चिलो आयोजनामा पनि निरन्तर रूपमा बजेट विनियोजन हुनु, बजेटको सुनिश्चितता नहुनु र कार्यान्वयन क्षमता भन्दा बढी आयोजनाहरू सञ्चालनमा रहनु यस्ता प्रमुख समस्याहरू हुन । सार्वजनिक खर्चमा देखिएका यी समस्याहरूलाई सम्बोधन गर्न सार्वजनिक खर्च पुनरावलोकन आयोग २०५७ ले मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा र कार्यान्वयनको सिफारिश गरेको थियो । यसलाई ध्यानमा राखी दशौं योजना (२०५९-६५) सँगसँगै मध्यमकालीन खर्च संरचना योजनासँग तालमेल हुनेगरी तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न थालिएको थियो । नेपालमा पहिलो पल्ट आर्थिक वर्ष २०५९/६० देखि यस्तो खर्च संरचनाको शुरुआत भएको थियो । शुरुमा शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, सिंचाइ, विद्युत, सडक र जलस्रोत जस्ता मुख्य क्षेत्रमा यसको शुरुआत गरिएको थियो । यसले आवधिक योजना र वार्षिक बजेट बीच तादाम्यता कायम गर्ने, विकास आयोजना/कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकीकरण गर्ने, आवधिक योजनाले लिएका उद्देश्य र लक्ष्यहरू पूरा गर्नेगरी स्रोत साधनको सदुपयोग गर्ने तथा पहिलो प्राथमिकतामा परेका परियोजनाहरूमा स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने उद्देश्य लिएको थियो र यसबाट वित्त अनुशासन र आर्थिक स्थायित्वको अपेक्षा गरिएको थियो ।

कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई प्राथमिकीकरण गर्ने क्रममा निश्चित आधारहरू तोकी त्यसकै आधारमा परियोजनाहरूलाई अंक प्रदान (Scoring) गर्न कार्य शुरु गरियो । यसै क्रममा आयोजनाहरूलाई ०, १, २ र ३ भार दिईन्छ, जहाँ ० ले कमजोर, १ ले साधारण वा सन्तोषजनक, २ ले राम्रो र ३ ले अति राम्रो जनाउँदथ्यो । साथै प्रथम प्राथमिकता (P1), दोश्रो प्राथमिकता (P2) र तेश्रो प्राथमिकता (P3) मा परेका आयोजनाहरूमा बजेट विनियोजनको अनुपातलाई आधार मानिएको थियो । पहिलो मध्यमकालीन खर्च संरचनामा मात्रै २०३ वटा कम प्रतिफल दिने आयोजनाहरू हटाउने वा गाभ्ने कार्य गरिएको थियो । त्यसैले यसले नीति निर्माता तथा

योजनाकारलाई खर्चको प्राथमिकीकरण गरी सीमित स्रोतको उचित वाडँफाटँबाट विकास लक्ष्य प्राप्त गर्न सहयोग पुऱ्याएको थियो ।

शुरुका ५-६ वर्षसम्म यस खर्च संरचना तर्जुमा कार्यलाई संस्थागत गर्न प्रयास गरिएको र त्यसको फलस्वरूप यसका उद्देश्यहरू खासगरी वित्त अनुशासन र खर्चको रणनीतिक रूपमा विनियोजन कार्यमा सहयोग पुऱ्याएको थियो । तर, यस खर्च संरचना तर्जुमा गर्न कानुनी वाध्यता नरहेको आदि कारणले त्यस पछिका केही वर्षहरूमा यसको तर्जुमालाई निरन्तरता दिन सकिएन । तर हाल अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले कानूनी रूपमा यसलाई अनिवार्य गरेपछि यसै खर्च संरचनालाई संस्थागत गर्न सहयोग पुगेको छ ।

१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रिया

१. **त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कुल बजेटको आकार तयारी :** गत आर्थिक वर्षको यथार्थ स्थिति, चालु आर्थिक वर्षको प्रक्षेपित अवस्था र मध्यमकालीन खर्च संरचनाको आधारमा सम्बन्धित निकाय/मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय र राष्ट्रिय योजना आयोगले नीतिगत छलफल गरी आगामी आर्थिक वर्षको बजेट प्रक्षेपणको प्रारम्भिक प्रतिवेदन तयार गर्दछ । यो कार्य गर्दा सम्बन्धित मन्त्रालयहरूले सम्बन्धित खर्च संरचना कार्यदलको संलग्नतामा कार्यगत रूपमा राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयले समग्रमा पुनरावलोकन गरी अवधारणापत्र तयार गर्दछ । स्रोत समितिले देशको समष्टिगत अर्थतन्त्रको वर्तमान स्थिति, चालु आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना, कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको प्रक्षेपण, बित्तीय स्थिति, शोधनान्तर स्थिति, बैदेशिक व्यापार स्थिति, बाह्र एवम् आन्तरिक वित्तीय साधनको सम्भावना, करको लचकता, राजस्व प्रक्षेपण तथा कार्यगत नीति र प्राथमिकताको आधारमा आगामी आर्थिक वर्षको कुल बजेटको आकार र सीमा निर्धारण गरिन्छ ।

२. **बजेट सीमा र मार्गदर्शन पठाउने :** स्रोत समितिले तयार गरेको बजेटको सीमाभित्र आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयबाट मन्त्रालयगत र क्षेत्रगत रूपमा चालु, पुँजीगत र वित्तीय व्यवस्थासहितको बजेटको सीमा र मार्गदर्शन तयार हुन्छ । माथि उल्लेख भएअनुसार तयार भएको मन्त्रालयगत बजेट सीमा र मार्गदर्शन सो मन्त्रालयले मन्त्रालयगत प्रदेश तथा स्थानीय तह कोष व्यवस्था (SuTRA) मा प्रविष्टि गरी सम्बन्धित मन्त्रालयहरूमा पठाउनुपर्दछ । सम्बन्धित मन्त्रालयहरूले आफू अन्तर्गतका विभाग, जिल्ला कार्यालय र आयोजनाहरूमा मार्गदर्शनसहित बजेटको सिमा सो प्रणालीमा प्रविष्टि गर्नुपर्दछ।

३. **त्रि-बर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी प्रदेश सभामा पेश गर्ने :** मन्त्रालयहरूले तयार गरी पठाएको सीमा र मार्गदर्शनभित्र रही सम्बन्धित कार्यालय र आयोजनाहरूले त्रिबर्षीय खर्च प्रक्षेपण सहितको बजेट तयार गरी सम्बन्धित निर्देशनालयमा पठाउनुपर्दछ । उपरोक्तानुसार प्राप्त भएको बजेटको आधारमा आफ्नो समेत बजेट तयार गरी सम्बन्धित निर्देशनालयहरूले सूत्रमा प्रविष्टि गरी सम्बन्धित मन्त्रालयहरूमा पठाउनुपर्दछ । सम्बन्धित मन्त्रालयले यसरी प्रविष्टि गरी प्राप्त हुन आएको आफ्नो बजेट समेत तयार गरी सूत्रमा प्रविष्टि गर्ने र आफ्नो एवम् अन्तर्गतका आयोजना/निकायहरूको बजेट उपर छलफल गरी अन्तिम टुगों लगाई आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयमा सूत्र मार्फत पठाउनुपर्दछ ।

४. **त्रि-बर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट उपर छलफल :** सम्बन्धित मन्त्रालयबाट तयार गरी पठाएको बजेट अनुमान चालु खर्च, पुँजीगत खर्च एवम् वित्तीय व्यवस्थापनसहितको कार्यगत र निकायगत रूपमा छलफल आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयमा गरिन्छ । यसमा अर्थ मन्त्रालयको योजना महाशाखा, तथा बजेट तथा कार्यक्रम महाशाखा र सम्बन्धित मन्त्रालय/निकायको सहभागिता रहन्छ । निकायगत रूपमा बजेटको छलफल टुङ्गिएपछि आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले बजेटको मस्यौदा तयार गरी आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित मन्त्रालय समेतको परामर्शमा बजेटको अन्तिम मस्यौदा तयार गर्दछ ।

५ प्रदेश सभामा मध्यमकालीन खर्च संरचना प्रस्तुत गर्ने : मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रम मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत गर्ने व्यवस्था छ । राजस्वको प्रक्षेपण, बाह्य सहयोगबाट प्राप्त हुने अनुदान एवम् ऋण सहायता, आन्तरिक ऋणको प्रक्षेपणसहित बजेटको उद्देश्य, नीति, प्राथमिकता, दीर्घकालीन सोच एवम् योजनाले निर्धारित गरेको आगामी वर्ष संचालन गरिने कार्यक्रमहरूलाई समेत समेटी आगामी आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण बजेट बक्तव्य मार्फत असार १ गते आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रीबाट प्रदेश सभामा पेश हुन्छ । यसका साथै मध्यमकालीन खर्च संरचना समेत प्रदेश सभामा पेश गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

परिच्छेद २
मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०७५/७६–२०७७/७८)

२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान कार्यान्वयनका क्रममा तीनै तहका निर्वाचन सम्पन्न भए पश्चात संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारहरू गठन भई क्रियाशील भएका छन् । संविधानले आत्मसात गरेको समाजवाद उन्मुख राष्ट्र निर्माण एवम् सरकारले घोषणा गरेको "समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली"को राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल गर्ने आधार वर्ष तथा प्रादेशिक नीति तथा संरचना निर्माण वर्षका रूपमा आगामी आर्थिक वर्ष रहनेछ । समृद्ध प्रदेश निर्माणको यात्रा तीव्र आर्थिक वृद्धि एवम् विकास, कार्यक्रमहरू को प्रभावकारी कार्यान्वयन र वित्तीय संघीयताको कुशल व्यवस्थापनमा निर्भर रहनेछ । यसै विषयलाई सम्बोधन गर्न आगामी तीन वर्षको स्रोतको प्रक्षेपण - आँकलन, विनियोजन, स्रोतको सुनिश्चितता एवम समयवद्ध र योजनाबद्ध रूपमा योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन र मूल्याङ्कन पद्धति पालना गर्नु उत्तिकै जरुरी रहेको छ ।

समाजबाद उन्मुख अर्थ व्यवस्था तर्फ परिलक्षित हुने गरी आर्थिक क्रियाकलापहरू लाई अवलम्बन गर्ने सोचलाई मनन् गर्दै प्रदेश सरकारको नीति तथा कार्यक्रममा उल्लेखित दीर्घकालीन लक्ष्य हासिल गर्न तथा नेपाल सरकारको सोच, लक्ष्य तथा प्राथमिकतासँग सामञ्जस्यता हुने गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०७५/७६–२०७७/७८) तर्जुमा गरिएको छ । यो दस्तावेज तयार गर्दा वर्तमान सरकारका घोषणा, प्राथमिकता एवम् नीति तथा कार्यक्रम, प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनाको सोंचपत्र (प्रारम्भिक) र चौधौं योजना (२०७३/७४–२०७५/७६) मा उल्लेखित सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकता, र दिगो विकास लक्ष्य, २०३० को मार्गचित्रलाई मुख्य आधार लिइएको छ । यस दस्तावेजमा प्रदेशले तर्जुमा गरेका कार्यक्रमका साथै साविकमा केन्द्रीय सरकारबाट कार्यान्वयन भइरहेका तर, प्रदेशको अधिकार क्षेत्रभित्र रहेका कार्यहरू भित्र रहेका सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भइ आएका कार्यक्रमहरू समेत समेटिएको छ ।

२.२ चुनौती तथा अवसर

संघीय शासन प्रणाली र प्रदेश संरचना नयाँ भएको सन्दर्भमा सरकार संचालन विकास निर्माण तथा सामाजिक क्षेत्रका लागि आवश्यक प्रादेशिक नीति एवम् कानुन तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, भौतिक संरचनाको निर्माण तथा व्यवस्थापन, प्रदेशका सम्भाव्य स्रोतको पहिचान एवम् परिचालन र मानव संशाधन व्यवस्थापन जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन् । स्वदेशी तथा वैदेशिक लगानी आकर्षण तथा प्रोत्साहन, उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि, गुणस्तरीय तथा निर्धारित समयभित्र भौतिक पूर्वाधार निर्माण, वित्तीय अनुशासन र जवाफदेहिता अभिवृद्धि, शासकीय क्षमता अभिवृद्धि तथा सुशासन प्रवर्द्धन समेत यस प्रदेशका लागि चुनौतीका रूपमा रहेका छन् । साथै, प्रकोपसम्बन्धी सम्भाव्य जोखिमहरूको न्यूनीकरण आर्थिक-सामाजिक विकासका सबै प्रयासहरूलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूल बनाउनु, हाल संघीय सरकारबाट सञ्चालन भैरहेका विकास कार्यक्रमलाई एकीकृत गर्नु र आवश्यक साधन स्रोत व्यवस्था गर्नु समेत चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

मुलुक आर्थिक तथा सामाजिक विकासको चरणमा प्रवेश गरेको अवस्था, नयाँ ढंगले प्रदेशको संठनात्मक संरचना, पद्धति र प्रक्रियाको विकास र संस्थापन, उर्वर जमिन, जलस्रोत, वन, खानी, जैविक विविधता एवम् भौगोलिक सुन्दरताजस्ता प्राकृतिक स्रोतहरूको बुद्धिमतापूर्ण उपयोग, पर्यटन क्षेत्रको प्रचुर सम्भाव्यता, सम्भाव्य स्रोत साधनको पहिचान, दायरा विस्तार तथा परिचालन, आर्थिक रूपले सक्रिय हुने जनसङ्ख्याको अनुपात उच्च रहनु, आर्थिक-सामाजिक विकासलाई तीब्रता दिन स्वस्थ र क्रमशः शिक्षित हुँदै गइरहेको सक्षम जनशक्ति प्रमुख अवसरका रूपमा रहेका छन् । साथै पोखरा क्षेत्रीय विमानस्थल, कालीगण्डकी लोकमार्ग तथा मध्यपहाडी राजमार्गको निर्माण र सोबाट उपलब्ध हुने रोजगारीका अवसर, बजार विस्तार तथा अन्य प्रदेशसँगको आवद्धता एवम् जलविद्युत लगायतका भौतिक तथा अन्य पूर्वाधार उपयोग गर्ने अवसर पनि छ ।

२.३ सोंच, उद्देश्य तथा रणनीति

प्रस्तुत मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा प्रदेश नं. ४ को पहिलो आवधिक योजनाको सोंचपत्रको मस्यौदालाई मुख्य आधारका रूपमा लिइएको छ । सो दस्तावेजमा उल्लिखित विषय क्षेत्रगत सोंच, उद्देश्य तथा रणनीतिलाई यस खर्च संरचनाको विषय क्षेत्रगत सोंच, उद्देश्य तथा रणनीतिका रूपमा उल्लेख गरिएको छ । मस्यौदा सोंचपत्रमा समावेश नभएका क्षेत्रका सोंच, उद्देश्य तथा रणनीतिलाई चौधौं योजनाबाट साभार गरिएको छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाको समष्टिगत सोंच, उद्देश्य तथा रणनीति देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

सोंच

- समाजवादउन्मुख अर्थ व्यवस्थामा आधारित समृद्ध प्रदेश एवम् सुखी नागरिक ।

उद्देश्य

- तीब्र आर्थिक वृद्धि, उत्पादनशील र मर्यादित रोजगारी र न्यायोचित आय वितरणको माध्यमबाट समाजवाद उन्मुख प्रादेशिक अर्थतन्त्र निर्माण गर्ने ।

रणनीति

उल्लेखित सोंच तथा उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नानुसार सात प्रमुख रणनीति रहेका छन् :

१. लगानी आकर्षण, पूर्वाधार विकास तथा पर्यटन विकासको सघनीकरण तथा विविधीकरण मार्फत पर्यटनमा आधारित उत्पादन वृद्धि गर्ने ।

२. स्वच्छ, नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जाको उत्पादन र विस्तार गरी आधुनिक उर्जामा प्रदेशका सम्पूर्ण नागरिकको पहुँच पुऱ्याउने ।

३. भूमिको प्रभावकारी उपयोग गरी कृषि क्षेत्रमा अनुसन्धान तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्दै उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्ने ।

४. औद्योगिक पूर्वाधार निर्माण तथा लगानी आकर्षण गर्दै स्थानीय साधन स्रोतमा आधारित एवम् तुलनात्मक लाभका क्षेत्र लक्षित औद्योगिक वस्तु तथा सेवाको उत्पादन वृद्धि गर्ने ।

५. उत्पादन तथा सेवा सुविधामा सहज पहुँच अभिवृद्धिका लागि सडक, यातायात, खानेपानी तथा सहरी पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।

६. शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषणमा पहुँच अभिवृद्धि तथा सामाजिक सुरक्षामा जोड दिँदै गुणस्तरीय मानव पुँजी निर्माण गर्ने ।

७. सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको क्षमता अभिवृद्धि एवम् सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने ।

२.४ प्रमुख नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

“समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली”को अभियानलाई सफल बनाउन आगामी तीन वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमुख लक्ष्य तथा नतिजा सूचक निर्धारण गरिएको छ । सो अनुसार समष्टिगत लक्ष्यहरूको विद्यमान स्थिति तथा आगामी ३ वर्षको अपेक्षित उपलब्धि तालिका २.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.१ : प्रमुख समष्टिगत सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	वार्षिक आर्थिक वृद्धिदर	प्रतिशत	-	८.०	९.५	११.०
२	गरिबीको रेखामुनि रहेका जनसङ्ख्या	प्रतिशत	१४	१३	११.५	१०.०
३	बहुआयामिक गरिबीको सूचकांक	सूचकांक	१४.२	१२.५	११.०	९.५
४	१५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहको साक्षरता दर	प्रतिशत	९५	९६	९७	९७.५
५	मानव विकास सूचकांक	सूचकांक	-	-	-	-
६	लैङ्गिक सशक्तीकरण सूचकांक	सूचकांक	-	-	-	-
७	प्रति व्यक्ति आय	अमेरिकी डलर	१०२१	११५०	१४००	१७००

आर्थिक वृद्धिदर आँकलन गर्दा स्थिर सरकार, संघीय संरचना अनुसार तीन तहका सरकारबाट प्रभावकारी रूपमा हुने कार्यक्रम तथा बजेटको कार्यान्वयन, उर्जा उपलब्धतामा हुने उल्लेख्य वृद्धि, केही बृहत् आयोजना सम्पन्न हुने अवस्था, पुनर्निर्माण, निर्माण कार्यमा तीव्रता, पर्यटक आगमनमा उल्लेख्य वृद्धि जस्ता सकारात्मक परिवर्तन हुने अनुमान गरिएको छ । यसबाट नेपाल सरकारको नीति कार्यक्रमले राखेको आगामी ५ वर्ष भित्र दोहोरो अंकको आर्थिक वृद्धि गर्ने लक्ष्य प्राप्तिमा समेत सहयोग हुनेछ । आगामी तीन वर्षमा प्रदेशको प्रति व्यक्ति आय १,०२१ अमेरिकी डलरबाट १,७०० अमेरिकी डलर पुग्नेछ ।

तालिका २.२ : प्रमुख विषय क्षेत्रगत सूचक तथा लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	खाद्यान्न बाली उत्पादन	हजार मे.टन	११९१	१२५०.१	१३१३.१	१३७८.८
२	उद्योगहरूबाट रोजगारीको सिर्जना	संख्या (हजारमा)	-	२३	२५	२७
३	पर्यटन आगमन	संख्या (हजारमा)	-	७२०	९६०	१२००
४	पर्यटन क्षेत्रमा रोजगारी	संख्या (हजारमा)	-	-	-	-
५	काठको उत्पादन	घन फिट (लाखमा)	-	१०	१२	१५
६	जम्मा सडक निर्माण	कि.मी.	८५५८	५७०	८१०	११५२
७	कालेपत्रे सडक सञ्जालले जोडिएका स्थानीय तह	संख्या	३४	३७	४७	६७
८	राष्ट्रिय विद्युत् प्रणालीबाट विद्युत्मा पहुँच प्राप्त गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	-	-	-	-
९	जलविद्युत् उत्पादन क्षमता	मे.वा.	४२०.८	५००	६५०	९००
१०	आधारभूतस्तरका खानेपानीबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	९१.६	९३	९५	९७
११	सिंचित क्षेत्रफल	हेक्टर (हजारमा)	-	९९०	१७९०	२१००
१२	जनता आवास	संख्या (हजारमा)	-	-	-	-
१३	इन्टरनेट ग्राहकको घनत्व	प्रतिशत	-	-	-	-
१४	खूद भर्ना दर		-	-	-	-
	क) आधारभूत तह (कक्षा १-५)	प्रतिशत	९८.३	९८.५	९८.७	९९.०

क.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
	ख) आधारभूत तह (कक्षा १-८)	प्रतिशत	९२.२	९४.०	९५.०	९६.०
	ग) माध्यमिक तह कक्षा (९-१२)	प्रतिशत	४०.६	४६	५४	६०
१५	मातृ मृत्युदर (प्रति लाख जीवित जन्म)	जना	२३०	२००	१९५	१९०
१६	५ वर्ष मुनिको बाल मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्म)	जना	२३०	२००	१९५	१९०

२.५ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण

प्रदेश सरकारको खर्च अनुमान तथा स्रोत आँकलन गर्दा देहायका आधार अपनाइएको छ।

१. आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को बजेट विनियोजनका आधारमा खर्च संरचनाको पहिलो वर्षको राजस्व तथा खर्च आँकलन गरिएको छ । दोस्रो र तेस्रो वर्षको प्रक्षेपण गर्दा प्रदेश सरकारले नीति तथा कार्यक्रममा उल्लेख गरेको आवधिक लक्ष्य, घोषित कार्यक्रम र सो अनुसार संचालन हुने कार्यक्रम तथा हासिल गर्ने नतिजालाई प्रमुख आधार मानिएको छ । प्रक्षेपणका क्रममा प्रदेश सरकारको प्राथमिकताका क्षेत्र तथा रणनीतिक महत्वका आयोजनालाई पर्याप्त स्रोत व्यवस्था गरिएको छ । उपलब्ध हुने स्रोत, मुद्रास्फिति तथा आवश्यकता समेतका आधारमा अन्य कार्यक्रम तथा साधारण प्रशासनका लागि खर्च अनुमान गरिएको छ ।

२. संघीय सरकाबाट राजस्व बाँडफाँट स्वरूप प्राप्त हुने रकम र प्रदेश वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७५ अनुसार एकल कर प्रशासनका माध्यमबाट प्राप्त हुने आन्तरिक राजस्व समेतका आधारमा प्रदेशलाई प्राप्त हुने राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

३. त्यसैगरी रोयल्टी (पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज, पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोत) बाट संकलन भएको राजस्व रकमको २५ प्रतिशत सम्बन्धित प्रदेशले प्राप्त गर्ने भएकाले सोलाई समेत राजस्व अनुमान गर्दा गणना गरिएको छ ।

४. संघीय सरकारबाट प्रदेशलाई हस्तान्तरण भएको वित्तीय समानीकरण तथा सशर्त अनुदान रकम समेत आगामी आर्थिक वर्षका लागि संघबाट प्राप्त रकम तथा पछिल्ला दुई वर्षका लागि संघीय सरकारको मध्यमकालीन खर्च संरचनामा उल्लेखित रकम तथा सोको प्रक्षेपणको आधारमा आँकलन तथा अनुमान गरिएको छ ।

५. वैदेशिक सहायता (अनुदान) अनुमान गर्दा संघीय सरकारले हस्तान्तरण गर्न सक्ने वैदेशिक सहायतामा संचालित आयोजना र विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भई प्रदेशको प्राथमिकतामा परेका आयोजनामा संघसँगको समन्वयमा प्राप्त हुन सक्ने वैदेशिक अनुदानको आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ ।

६. प्रदेश सरकारले लिनसक्ने आन्तरिक ऋण प्रदेशले परिचालन गर्ने कुल राजस्वको १० प्रतिशतको सीमामा रही आँकलन गरिएको छ ।

७. उल्लेखित आधारलाई विश्लेषण गर्दा तीन वर्षको अवधिमा कुल बजेट रु. १ खर्ब १ अर्ब ९४ करोड ३८ लाख ६८ हजार (प्रचलित मूल्यमा) रहने प्रक्षेपण गरिएको छ । यस मध्ये चालु खर्च रु. २५ अर्ब ८४ करोड ८० लाख २२ हजार (२५.३ प्रतिशत) र पुँजीगत खर्च रु. ७५ अर्ब ७१ करोड ५८ लाख ४७ हजार (७४.३ प्रतिशत) रहने प्रक्षेपण गरिएको छ । साथै वित्तीय व्यवस्थातर्फ रु. ३८ करोड (०.४ प्रतिशत) बाँडफाँट गर्नुपर्ने अनुमान रहेको छ । त्यसैगरी स्रोत परिचालनतर्फ राजस्वबाट रु. ३३ अर्ब १२ करोड ६८ लाख ६७ हजार (३२.५ प्रतिशत), नेपाल सरकारबाट रु. ६१ अर्ब ९६ करोड ५४ लाख २७ हजार अनुदान (६०.८ प्रतिशत), वैदेशिक अनुदान रु. ३ अर्ब १७ करोड १५ लाख ७५ हजार (३.१ प्रतिशत) तथा आन्तरिक ऋणबाट रु. ३ अर्ब ८ करोड (३.० प्रतिशत) व्यहोरिने प्रक्षेपण गरिएको छ । यस सम्बन्धी विवरण तालिका २.३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २.३ : त्रिवर्षीय बजेट विनियोजन तथा प्रक्षेपण (प्रचालित मूल्यमा)

(रु. हजारमा)

क्र.सं.	विवरण	मध्यमकालीन खर्च अनुमान			
		२०७५/७६ को अनुमान	२०७६/७७ को प्रक्षेपण	२०७७/७८ को को प्रक्षेपण	तीन वर्षको कुल अनुमान
१	**कुल बजेट**	**२४,०२३,३४८**	**३४,१५१,९६९**	**४३,७६८,५५२**	**१०१,९४३,८६८**
२	**कुल राजस्व**	**८,२७५,५०७**	**१०,४७७,३५०**	**१४,३७४,०१०**	**३३,१२६,८६७**
	संघीय विभाज्य कोषबाट प्राप्त राजस्व	६,५७६,००७	८,१५१,५२९	१०,८५६,४४३	२५,५८३,९७९
	प्रदेश विभाज्य कोषबाट प्राप्त तथा अन्य आन्तरिक राजस्व	१,६९९,५००	२,३२५,८२१	३,५१७,५६७	७,५४२,८८८
३	**नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान**	**१४,३४७,८४१**	**२१,१२६,६१९**	**२६,४९०,९६७**	**६१,९६५,४२७**
	वित्तीय समानीकरण	६,७७६,७४१	७,४१३,३८८	८,०८०,५९३	२२,२७०,७२२
	सशर्त	६,५०१,९००	१०,४१३,२३१	१३,९३०,३७४	३०,८४५,५०५
	विशेष	३५५,०००	१,१००,०००	१,५००,०००	२,९५५,०००
	समपूरक	७१४,२००	२,२००,०००	२,९८०,०००	५,८९४,२००
४	**वैदेशिक अनुदान**	**-**	**१,५३८,०००**	**१,६३३,५७५**	**३,१७१,५७५**
५	**कुल खर्च**	**२४,०२३,३४८**	**३३,९८१,९६९**	**४३,५५८,५५२**	**१०१,५६३,८६८**
	चालु खर्च*	८,११५,५१५	८,२१९,८२५	९,५१२,६८२	२५,८४८,०२२
	पुँजीगत खर्च	१५,९०७,८३३	२५,७६२,१४३	३४,०४५,८७	७५,७१५,८४७

				०	
६	बजेट बचत (-) न्यून ()	१,४००,०००	०	-०	६००,०००
७	वित्तीय व्यवस्था	-	१७०,०००	२१०,०००	३८०,०००
८	आन्तरिक ऋण	८००,०००	१,०१०,०००	१,२७०,०००	३,०८०,०००
९	वैदेशिक ऋण	–	–	–	–

* चालु खर्चमा स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गरेका वित्तीय समानीकरण, सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान समेतको रकम समावेश छ।

२.६ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपणको विभिन्न आधारमा गरिएको तुलनात्मक विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

अ. प्राथमिकताक्रमको आधारमा बाँडफाँट

कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकताक्रम बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.४ : प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

प्राथमिकता क्रम	कार्यक्रम संख्या	आ.व. २०७५/७६ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
पहिलो (P_1)	१६५	१९,८२४,९७९	८२.५	२९,६३३,३५८	८६.८	३६८५४७२१	८४.२
दोस्रो (P_2)	५५	२,९९८,३६९	१२.५	३,२५७,६११	९.५	३७७०८६५	८.६
सांकेतीकरण नगरिएको	४	१,२००,०००	५.०	१,२६१,०००	३.७	३१४२९६५	७.२
जम्मा	२२४	२४,०२३,३४८	१००.०	३४,१५१,९६९	१००.०	४३,७६८,५५२	१००.०

स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने वित्तीय समानीकरण तथा सशर्त अनुदान र नयाँ आयोजना/कार्यक्रम विभिन्न प्रकृतिका हुने तथा सोको जानकारी प्राप्त नहुने भएकाले प्राथमिकताक्रमको आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन ।

आ. दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा बाँडफाँट

दिगो विकास लक्ष्य बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.५ : दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

संकेत नं	दिगो विकास लक्ष्य	कार्यक्रम संख्या	आ.व. २०७५/७६ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण	
			रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	गरिबीको अन्त्य	१४	१,०६९,६२६	४.५	१,४८२,७६३	४.३	१६२७४४०	३.७
२	शून्य भोकमरी	४९	३,२०१,१४२	१३.३	३,७११,२८५	१०.९	४०३०४८३	९.२
३	स्वस्थ जीवन	२८	१,५९७,९४६	६.७	१,९४२,६९७	५.७	२२०३६८९	५.०
४	गुणस्तरीय शिक्षा	१८	९९७,८४९	४.२	१,१८५,३६९	३.५	१२७६८९०	२.९
५	लैङ्गिक समानता	३	२०९,५००	०.९	२२५,७२९	०.७	२४०५२२	०.५

संकेत नं	दिगो विकास लक्ष्य	कार्य क्रम संख्या	आ.व. २०७५/७६ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण	
			रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
६	दिगो सफापानी तथा सरसफाइ सेवा	९	१,२४३,४६३	५.२	१,८७८,८६७	५.५	१९२८८०९	४.४
७	आधुनिक ऊर्जामा पहुँच	३	४८७,०००	२.०	१,१७७,३५०	३.४	१३३०६५४	३.०
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि तथा मर्यादित काम	१४	३२९,१८७	१.४	२७१,६३७	०.८	३१४२२३	०.७
९	उद्योग, नवीन खोज र पूर्वाधार	२१	६,८५५,२५६	२८.५	१५,००१,८५०	४३.९	२०८०४२२२	४७.५
१०	असमानता न्यूनीकरण	३	९५,४००	०.४	१०२,६३३	०.३	११२४८९	०.३
११	दिगो शहर र बस्तीहरू	१७	१,८०९,६५७	७.५	२,०७३,४०५	६.१	२५८५५३१	५.९
१२	दिगो उपभोग तथा उत्पादन	४	१३६,०९७	०.६	१४९,३७०	०.४	१७०४४०	०.४
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	५	१७०,७१०	०.७	१८७,३९१	०.५	२०६७७०	०.५
१४	सामुद्रिक स्रोतको उपयोग	-	-	-	-	-	-	-
१५	भू सतह स्रोतको उपयोग	१२	३२६,९२५	१.४	४६२,३२२	१.४	५०८७६३	१.२
१६	शान्तिपूर्ण, न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	१८	९०८,१६८	३.८	९९८,३००	२.९	१०८९६६३	२.५
१७	दिगो विकासका लागि साझेदारी	-	-	-	-	-	-	-
	खुल्न नसक्ने	६	४,५८५,४२२	१९.१	३,३०१,०००	९.७	५३३७९६५	१२.२
	जम्मा	२२४	२४,०२३,३४८	१००	३४,१५१,९६९	१००	४३,७६८,५५२	१००

नयाँ आयोजना/कार्यक्रम तथा प्रदेश र स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने वित्तीय समानीकरण तथा सशर्त अनुदान विभिन्न प्रकृतिका हुने र सोको जानकारी प्राप्त नहुने एवम् सार्वजनिक ऋणको साँबा व्याज भुक्तानी लगानी नभएकाले दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन ।

इ. लैंगिक संकेतको आधारमा बाँडफाँट

लैंगिक संकेत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.६ : लैंगिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

संकेत नं.	लैंगिक संकेत	कार्यक्रम संख्या	आ.व. २०७५/७६ को व्यय अनुमान		आ.व. २०७६/७७ को खर्च प्रक्षेपण		आ.व. २०७७/७८ को खर्च प्रक्षेपण	
			रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
ङ	प्रत्यक्ष लाभ	४२	२,२१४,८८४	९.२	२५६८१००	७.५	३०९७९८९	७.१
द्द	अप्रत्यक्ष लाभ	११५	१२,८८०,८७१	५३.६	१२६४०३१९	३७.०	१३२५५१३५	३०.३
घ	तटस्थ	६३	७,७२७,५९३	३२.२	१७६८२५५०	५१.८	२४२७२४६२	५५.५
	खुल्न नसक्ने	४	१,२००,०००	५.०	१२६१०००	३.७	३१४२९६५	७.२
	जम्मा	२४	२४,०२३,३४८	१००	३४१५१९६९	१००	४३७६८५५२	१००

नयाँ आयोजना/कार्यक्रम तथा स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने वित्तीय समानीकरण तथा सशर्त अनुदान विभिन्न प्रकृतिका हुने र सोको जानकारी हाल प्राप्त नहुने हुँदा रूपमा लैंगिक संकेतका आधारमा सांकेतीकरण गर्दा समावेश गरिएको छैन ।

२.७ प्रमुख विषय क्षेत्रगत आधारमा बाँडफाँट

प्रमुख विषय क्षेत्रगत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ । विषय क्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट, खर्च तथा स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण सम्बन्धी विस्तृत विवरण अनुसूची १ र २ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २.७ : विषय क्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको खर्च अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

क्र. सं.	विषय क्षेत्र	आ.व. २०७५/७६ को विषय क्षेत्रगत व्यय अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को विषय क्षेत्रगत खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को विषय क्षेत्रगत खर्च प्रक्षेपण			
		कुल जम्मा	चालु	पुजीँगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल जम्मा	चालु	पुजीँगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल जम्मा	चालु	पुजीँगत	वित्तीय व्यवस्था
१	भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी	२२९२५१८	२०५०३१५	२४२२०३		२७५३१३४	२४६७७५२	२८५३८१		३०१६०४७	२७१०९८५	३०५०६२	
२	उद्योग पर्यटन वन तथा वातावरण	२२०१५८६	८५३३८९	१३४८१९७		३६७०५८६	९८०६८२	२६८९९०४		४३३५५७५	१०६४१०६	३२७१४६८	
३	पूर्वाधार विकास	१०८८७२१०	३८९१२२	१०४९८०८८		१९८२२०८३	३४०४१५	१९४८१६६८		२५९८२८६५	३५६०७८	२५६२६७८७	
४	सामाजिक विकास	३१८१४९०	१७६३५७४	१४१७९१६		३६४७६४१	१९३८०८२	१७०९५६०		४०४७३७९	२०९०११२	१९५७२६७	
५	शासकीय व्यवस्था, अन्तरसम्बन्धित तथा	८७४२२२	५३१९९३	३४२२२९	०	९५६४२५	५६०७९४	३९५६३१	०	१०४७५२१	६१२२३५	४३५२८६	

	संवैधानिक अंग तथा निकाय											
६	स्थानीय तह - अनुदान	१२०००००	१२०००००	०		१२६१०००	१२६१०००	०		१३४२९६५	१३४२९६५	०	
७	साँबा ब्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविध	३३८६३२२	१३२७१२२	२०५९२००		२०४११००	६७११००	१२०००००	१७००००	२१९६२००	७३६२००	१२५००००	२१००००
८	नयाँ आयोजना तथा कार्यक्रम	०	०	०		०				१८०००००	६०००००	१२०००००	
	जम्मा	२४०२३३४८	८११५५१५	१५९०७८३३	०	३४१५१९६९	८२१९८२५	२५७६२१४३	१७००००	४३७६८५५२	९५१२६८२	३४०४५८७०	२१००००

पुनश्च : नयाँ आयोजना/कार्यक्रम तथा स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने अनुदान विभिन्न प्रकृतिका हुने र सोको जानकारी हाल नहुने हुँदा विषय क्षेत्रगत विवरणमा खुलाइएको छैन ।

२.८ अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको अनुमान र प्रक्षेपण

प्रदेश र स्थानीय तहमा हस्तान्तरण हुने तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.८ : स्थानीय तहमा हुने वित्तीय हस्तान्तरणको तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. हजारमा)

अनुमान तथा प्रक्षेपण	राजस्व बाँडफाँड	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	समपूरक अनुदान	विशेष अनुदान	कुल हस्तान्तरण
आ.व. २०७५/७६ को अनुमान	३००५००	१,०००,०००	-	१००,०००	१००,०००	१,५००,५००
आ.व. २०७६/७७ को प्रक्षेपण	३७२४००	१,०५०,०००	-	१०६,०००	१०५,०००	१,६३३,४००
आ.व. २०७७/७८ को प्रक्षेपण	४५९०००	१,११८,२५०	-	११२,८९०	१११,८२५	१,८०१,९६५

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को विनियोजन र पछिल्लो दुई वर्षको प्रक्षेपण विषय क्षेत्रगत नतिजा, विषय क्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण, अपेक्षित उपलब्धि र विषय क्षेत्रगत अनुमानित बजेट परिच्छेद ३ देखि परिच्छेद ७ सम्म प्रस्तुत गरिएको छ। यसैगरी कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र संकेत अनुसूची ३ देखि ८ मा समावेश गरिएको छ।

परिच्छेद ३

भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी क्षेत्र

३.१ पृष्ठभूमि

कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, व्यवस्थित आवास व्यवस्थापन तथा दीगो भौतिक पूर्वाधार विकास मार्फत आर्थिक सामाजिक रूपान्तरणको लागि भूमिको समुचित उपयोग एवम् व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक छ । भूमिको पहुँचमा रहेको असमानता, भूमिको खण्डीकरण एवम् गैर-उत्पादनमूलक क्षेत्रमा यसको प्रयोगको कारणले भूमि स्रोतको महत्तम सदुपयोग हुन सकिरहेको छैन। कृषक वर्गको भूमिमा पहुँच, अव्यवस्थित बसोबासलाई व्यवस्थापन, दीगो सहरीकरण, भूमिहीन र सुकुम्बासीहरूको बसोबासको समुचित व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जनको प्रबन्ध गर्दै सामाजिक न्याय र समृद्धिका लागिका भूमिको वैज्ञानिक दीगो व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक छ ।

कृषियोग्य भूमि बाँझो रहनु, कृषकहरूलाई वित्तीय सेवा सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध नहुनु,,उन्नत प्रविधि तथा कृषि उत्पादन सामाग्रीहरूको उपलब्धता नहुनु, मूल्य श्रृंखलाका पात्र तथा कार्यहरूबीच कार्यगत समन्वयको अभाव, सिंचाई र सडक लगायतका कृषि पूर्वाधारहरूको कमीले गर्दा कृषि क्षेत्रको अपेक्षित विकास हुन सकेको छैन। साथै सहकारीको उपयोग र उपादेयता बारेमा आम नागरीकमा पर्याप्त जानकारी नहुनु, सहकारी संघसंस्थामा अनुशासन तथा सुशासनको अवस्था कमजोर हुनु र सहकारी क्षेत्रमा संकलित पुँजीको उत्पादनशील क्षेत्रमा न्यून परिचालन हुनु जस्ता कारणले आर्थिक तथा सामाजिक रूपान्तरणमा सहकारी क्षेत्रको योगदान सन्तोषजनक रहेको छैन । यिनै विषयहरूलाई प्रभावकारी ढंगले सम्बोधन गर्नको लागि प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनाको अवधारणापत्र तथा वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम उल्लेखित भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी गरीबी न्यूनीकरण एवम् प्रदेशको समृद्धिको आधार तयार गर्ने गरी आगामी तीन वर्षका लागि मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरीएको छ ।

३.२. चुनौती तथा अवसर

चुनौती

भूमि व्यवस्था तर्फ संघ र स्थानीय तहसँग समन्वय, सहकार्य र साझेदारीका आधारमा भू-उपयोग नीतिको तर्जुमा गर्ने । सुरक्षित बस्ती विकास एवम् योजनाबद्ध दीगो शहरीकरण गर्ने,भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि जग्गा प्राप्ती, मुआब्जा निधार्रण एवम् वितरण व्यस्थित गर्ने, प्रादेशिक भू-उपयोग सूचना प्रणालीको लागि प्रविधिको प्रयोग गरी भू-सूचना तयार गर्नु मुख्य चुनौती रहेको छन् । कृषि क्षेत्रमा परेकोश्रम

अभावलाई सम्बोधन गर्नु, जग्गाको खण्डीकरण, घडेरीकरणर जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्तिलाई निरूत्साहित गर्नु, कृषिभूमिलाई उपयोगमा ल्याउनु तथा बाह्रै महिना सिंचाइको सुविधा उपलब्ध गराउनु, स्थानीय खाद्यान्न उपयोग बढाउनु, खाद्य संस्कृतिलाई परिवर्तन गर्नु, कृषि क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्ने, कृषि ऋण र बिमालाई सरल र सहज बनाउनु, कृषि प्रसार सेवामा कृषकहरूको पहुँचमा वृद्धि गर्नु र मूल्य श्रृंखलाका कार्यमा समन्वय गरी कृषिको व्यवसायीकरण तथा औद्योगिकरण गर्नु कृषि विकास सम्बन्धी चुनौती रहेका छन्। पशुपन्छीं प्रसार सेवामा कृषकको पहुँचमा वृद्धि, स्वस्थ र गुणस्तरीय पशुपन्छीं उत्पादन बढाउनु,प्रादेशिक क्वारेन्टाइनको व्यवस्था र प्रमाणीकरण, पशुपक्षीजन्य रोग र प्रकोपको न्यूनिकरणका लागि अस्पताल तथा प्रयोगशालाको निर्माण र पशुपन्छींजन्य उत्पादनको प्रयोगवाट मानव शरिरमा सर्ने रोगको नियन्त्रण गर्नु पशुपन्छीं क्षेत्रमा चुनौती रहेका छन् ।

गरीब तथा गरीबीको स्पष्ट पहिचान र परिभाषित गर्नु, भौगोलिक,जातीय र आय वर्गमा रहेको गरीबीको अवस्थामा उल्लेख्य रूपमा कमी ल्याउनु, असमानतालाई घटाउनु, न्यूनतम सामाजिक सुरक्षाको दायरा विस्तार गर्नु, निरपेक्ष गरीबीको रेखामुनि रहेका नागरीकको जीवनस्तरमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउनु, आयमूलक गरीबी अवस्थामा सुधार ल्याउदै आगामी पाँच वर्षमा औषत प्रतिव्यक्ति आय दोब्बर बनाउने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ। प्राकृतिक विपद र जलवायु परिवर्तनको प्रभावबाट आउनसक्ने जोखिमले गरीबीको दायरालाई न्यूनीकरण गर्ने कार्य पनि चुनौतीपूर्ण छ । सहकारी क्षेत्रमा रहेको पुँजीलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्नु, सहकारी संस्थाहरूमा सिमान्तकृत,विपन्न र वञ्चितीकरणमा परेका वर्ग समुदायलाई समेटी समावेशी बनाउनु, सहकारी संस्थाहरूको प्रभावकारी नियमनगर्नु, सहकारीको सिद्धान्त, मर्म र भावना अनुरूप सहकारी संघ संस्थाहरूको परिचालन गरी सहकारी क्षेत्रमा सुशासन तथा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु सहकारी क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

३.३ अवसर

भूमि व्यवस्था तर्फ भूमि, भूमिस्रोत र प्राकृतिक स्रोत एवम् साधनको संरक्षण तथा उपयोग गर्ने प्रयाप्त अधिकार, कृषकको आफ्नै स्वामित्वमा कृषियोग्य जमिनको स्वामित्त रहनु, दीगो सहरीकरण र सुरक्षित एवम् एकीकृत बस्ती विकासको अभियान जस्ता अवसर रहेका छन्। त्यसैगरी भौगोलिक र जैविक विविधताका संभावना रहनु, कृषि क्षेत्रमा बढिरहेको लगानी, कृषि विकास रणनीतिको कार्यान्वयन, कृषिजन्य पदार्थको मागमा निरन्तर वृद्धि हुनु, विदेशबाट फर्किएका युवाहरूमा सीप,ज्ञान,पुँजी सहितको आकर्षण क्रमशः कृषि क्षेत्रमा बढ्दै जानु, उन्नत प्रविधि, कृषि सडक, सिंचाई, विद्युत, कृषि ऋण, कृषि बिमा जस्ता सुविधाहरू वृद्धि हुँदै जानु, प्रांगारिक कृषि प्रति आम उपभोक्तको सजगता बढ्नु जस्ता अवसर कृषि क्षेत्रमा रहेका छन् । पशुपन्छीं व्यवसाय विकास तर्फ विदेशबाट फर्किएका युवाको सीप, ज्ञान, पुँजी र उन्नत प्रविधिसहित पशुपन्छींजन्य व्यावसायमा आकर्षित हुनु, पशुपन्छींजन्य उत्पादनको बजार विस्तारको

लागि दुवै छिमेकी देशमा सम्भावना रहनु, माछामासु तथा दुग्ध जन्य वस्तुहरूको उपभोग वृद्धि हुँदै जानु जस्ता अवसर रूपमा रहेका छन् ।

सहकारी क्षेत्र तर्फ यस क्षेत्रलाई अर्थतन्त्रको महत्वपूर्ण खम्बाको रूपमा स्विकार गर्नु, शासकीय संरचनामा सहकारी क्षेत्रको प्रभावकारी ढंगले परिचालन गर्नसकिने, दुर्गम तथा ग्रामिण क्षेत्रसम्म सहकारी संस्थाहरूको विस्तार हुनु, सूचना प्रविधिको प्रयोग मार्फत सहकारी नियमन तथा अनुशासन कायम गराउन सकिने सम्भावना रहनु र यस क्षेत्रमा रहेको ठूलो पुँजीलाई उत्पादनशील एवं व्यावसायिक क्षेत्रमा परिचालन गरी गरीबी न्यूनीकरण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छन् । गरीबी निवारणका लागि राष्ट्रिय प्रतिवद्धता, भूमी लगायतका उपलव्ध प्राकृतिक स्रोत र साधनको उपलव्धता, वित्तीय संघीयताको कार्यान्वयन , प्रदेशको स्रोत, साधन, अवसर र विकासका प्रतिफलमा नागरीकको सहज पहुँच,गरीवी निवारणका लागि वहुपक्षीय संस्थाको क्रियाशिलता, विकासका पुर्वाधारमा ठूलो मात्रामा तीनतहका सरकारको लगानी, विप्रेषण आयमा निरन्तर वृद्धि, वैदेशिक रोजगारीबाट हासिल गरेको ज्ञान र सीपको प्रयोग, वित्तीय साक्षरता, वित्तीय पहुँच र वित्तीय समावेशीकरणका कार्यक्रम,एकीकृत र सुदृढ गरीवी लक्षित सामाजिक संरक्षणका कार्यक्रम र स्थिर सरकार सहितको साशकीय सवलीकरणले गरीवी निवारणका लागि अवसर रहेकोछ ।

३.४ सोच

- भूमिको वैज्ञानिक व्यवस्थापन र उपयोगबाट उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि ।(भूमि सम्बन्धी)
- समृद्ध प्रदेशको लागि कृषि उत्पादनमा आत्मनिर्भर, प्रांगारिक पहिचान सहितको उत्पादन वृद्धि, रोजगारी सृजना एवम् खाद्य तथा पोषण सुरक्षा ।(कृषि विकास सम्बन्धी)
- पशुपन्छींको व्यवसायिक उत्पादनबाट मासु, अण्डा र दुग्धजन्य पदार्थमा आत्मनिर्भर एवम् पोषण सहितको खाद्य सुरक्षा । (पशुपन्छीं विकास सम्बन्धी)
- सुशासन, क्षमता विकास, आम्दानी तथा रोजगारीको अवसरको सृजना एवम् पहुँच विस्तार र लक्षित कार्यक्रमबाट गरीबी न्यूनीकरण गरी आर्थिक समृद्धिमा योगदान ।(गरीबी निवारण सम्बन्धी)
- सहकारी क्षेत्रको माध्यमबाट प्रादेशिक आर्थिक तथा सामाजिक विकास एवम् गरीबी न्यूनीकरणमा योगदान (सहकारी क्षेत्र सम्बन्धी)

३.५ उद्देश्य

अ. भूमि व्यवस्था

१. भूमि र भूमिस्रोतको संरक्षण, व्यवस्थापन र प्रयोग एवम् वितरणको व्यवस्था गर्ने ।

२. भूमि सेवालाई सरल, स्वच्छ, पारदर्शी र गुणस्तरीय बनाउने ।

३. भूमिको व्यवस्थापन एवम् उपयोगका लागि आधुनिक प्रविधियुक्त अभिलेख एवम् भूसूचना प्रणालीको विकास गर्ने ।

आ. कृषि विकास

१. कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी कृषि उपजमा आत्मनिर्भर बनाउने ।

२. परम्परागत कृषि प्रणालीलाई उन्नत, दिगो एवम् व्यवसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गर्ने ।

३. कृषि क्षेत्रमा रोजगारी अभिवृद्धि समेतका लागि कृषि उद्यमी र उद्योगको विकास गरी सम्मानित पेशाको रूपमा विकास गर्ने।

४. वातावरणमैत्री कृषि प्रणाली र कृषि पर्यटनका माध्यमबाट आयआर्जन तथा रोजगारी सृजना गरी गरीबी न्यूनीकरणमा योगदान पुऱ्याउने ।

५. प्राङ्गारिक कृषि वस्तुहरूको पहिचान, उत्पादन, पूर्वाधार निर्माण तथा बजारीकरण गर्ने ।

इ. पशुपन्छीं विकास

१. प्रदेशको सिमानामा हुने पशुपन्छींजन्य आयात निर्यातलाई व्यवस्थित गर्ने ।

२. पशुपन्छीं जन्य पदार्थमा आत्भनिर्भर भई निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने।

३. पशुपन्छीं तथा पशुपन्छींजन्य पदार्थबाट मानव स्वास्थ्यमा पर्नसक्ने नकारात्मक असर न्यूनीकरण गर्ने ।

ई. सहकारी

१. सहकारिताको मूल्य र सिद्धान्तहरूको प्रवर्द्धन तथा विस्तार गरी सहकारी सुशासन कायम गर्ने।

२. सहकारितामा आधारित कृषि उद्यम, उद्योग, व्यवसायको विकास र विस्तार गरी प्रदेशको आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने।

३. स्थानीय श्रम पूँजी, प्रविधि, साधन स्रोत, सीप र ज्ञानलाई सामुहिक हितका लागि परिचालन गर्दै सामाजिक न्याय तथा सामाजिक एकीकरण गर्ने ।

उ. गरीबी न्यूनीकरण

१. दीगो, समावेशी, उत्पादनशील र लाभजन्य रोजगारीका अवसर सृजना गरी गरीबी घटाउने ।

३.६ रणनीति

अ. भूमि व्यवस्था

१. प्रादेशिक भूउपयोग र भूव्यवस्थापन नीति तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने ।

२. सार्वजनिक, सरकारी र गुठी जग्गा अभिलेखबद्ध गरी संरक्षण गर्दै विकासका लागि जग्गाको व्यवस्थापन तथा उपयोग गर्ने,
३. उपलब्ध भूमिको न्यायोचित वितरण र विवेकशील उपयोग गरी खाद्य सुरक्षा, सुरक्षित बसोबास, व्यवस्थित सहरीकरण तथा दीगो पूर्वाधार विकास गर्ने ।
४. वैज्ञानिक सूचना प्रणालीको विकासका लागि भौगोलिक नाप नक्सा तथ्यांक व्यवस्थित गर्ने।
५. भूमिको अभिलेख व्यवस्थापन र जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गरी भूमि प्रशासनका सेवाहरू सरल सहज र प्रभावकारी बनाउने ।

आ. कृषि विकास

१. आधारभूत खाद्य वस्तुको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको विकास गर्ने।
२. भूमिको वैज्ञानिक उपयोगबाट उत्पादनशीलतामा वृद्धि गरी विशिष्टीकृत उत्पादनको प्रवर्द्धन गर्ने ।
३. कृषि क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा सरकारी क्षेत्रको लगानी अभिवृद्धि गर्ने ।
४. प्राङ्गारिक कृषि उत्पादनका लागि पूर्वाधार सहित प्रोत्साहित गर्ने ।
५. कृषिलाई सम्मानित र आकर्षित पेशाको रूपमा विकास गर्ने ।
६. कृषि वस्तुको भण्डारण, बजार पहुँच, गुणस्तरका लागि आधुनिक प्रविधिको प्रयोग र कृषिजन्य सूचनालाई व्यवस्थित बनाउने ।

इ. पशुपन्छीं विकास

१. पशुपन्छीं पालन व्यवसायलाई प्रविधियुक्त, सुरक्षित, व्यवसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाई उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने ।
२. पशुपन्छींको स्वास्थ्य प्रवर्दनको लागि आधुनिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
३. पशुपन्छींजन्य मूल्य श्रृङ्खलामा सुधार, बजार पहुँच, गुणस्तरीय उत्पादन र वितरण र अन्य पूर्वाधारको विकास तथा सुधार गर्ने ।
४. पशुपन्छीं विशेष उत्पादन क्षेत्र तोकी त्यस्ता क्षेत्रमा आवश्यक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।

ई. गरीबी न्यूनीकरण

१. उत्पादनमूलक कृयाकलापका बहुक्षेत्रीय लगानीमा वृद्धि गरी उच्च, फराकिलो, दिगो र समाबेशी आर्थिक वृद्धि हासिल गरी गरीबी न्यूनीकरण गर्ने ।
२. विकासका अवसर तथा प्रतिफलमा समन्यायिक वितरण गर्ने ।

३. सबैलाई न्यूनतम सामाजिक सुरक्षाको दायरामा ल्याउने तथा जोखिममा रहेकालाई पहिलो प्राथमिकता दिने ।

४. सुशासन कायम गर्दै भ्रष्ट्राचार निवारण मार्फत गरीबी निवारण गर्ने ।

उ. सहकारी

१. सहकारी क्षेत्रको संस्थागत विकास एवम् विस्तारका लागि आवश्यक नीतिगत एवम् कानुनी व्यवस्था, संस्थागत सरचना, दीर्घकालीन रणनीतिक एवम् व्यवसायिक योजना तर्जूमा गर्ने ।

२. आर्थिक सामाजिक रूपमा पछि परेका वर्ग समुदायलाई सहकारितामा सँगठित गरी सहकारी क्षेत्रलाई प्रदेश अर्थतन्त्रको आधार स्तम्भका रूपमा विकास गर्ने ।

३. सहकारी क्षेत्रलाई उत्पादनशील, व्यवसायिक एवम् कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनका क्षेत्रमा परिचालन गर्ने ।

४. सहकारी संघसस्थाको संस्थागत विकास र सहकारी अनुगमन तथा नियमन कार्यलाई प्रभावकारी तुल्याई यस क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने ।

३.७. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

अ. भूमि व्यवस्था

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
नाप नक्सा तथा भूमि व्यवस्थापनमा तालिम प्राप्त जनशक्ति	जना	–	६०	४०	४०
डिजिटलाईज्ड अभिलेख व्यवस्थापन (मालपोत तथा नापी कार्यालय)	निकाय	–	३०	५०	८६
मालपोत तथा नापी इकाईको स्थापना एवम् संचालन	निकाय	-	-	-	-
अनलाईन सेवा विस्तार	निकाय	-	५	२०	४०
प्रिसिजन फार्मिङ	हेक्टर	-	१	३	५
स्थानीय तहको सिमा सर्वेक्षण	निकाय	-	१५	२०	३०

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
चक्लाबन्दी प्रवर्दन	हेक्टर	-	२५०	२५०	२५०
भू उपयोग योजना तयार	निकाय	८	५	१०	२०

आ. कृषि

कृषि क्षेत्रसँग सम्बन्धित समग्र सूचक र लक्ष्य

उत्पादन मेट्रिक टन

क्र.सं.	सूचक	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	**खाद्यान्न बाली**	**११९१०१७**	**१२५०५६७**	**१३१३०९६**	**१३७८७५१**
१.१	धान	४९८५३७	५२३४६४	५४९६३७	५७७११९
१.२	गहुँ	११३१२१	११८७७७	१२४७१५	१३०९५१
१.३	मकै	४७०७२८	४९४२६५	५१८९७८	५४४९२७
१.४	कोदो	१०१९८५	१०७०८५	११२४३९	११८०६१
१.५	जौ	२६६८	२८०१	२९४१	३०८९
१.६	फापर	२६५७	२७९०	२९२९	३०७६
१.७	उवा	१३२०	१३८६	१४५५	१५२८
२	दलहन जम्मा	३०२८४	३१७९८	३३३८८	३५०५८
३	तेलहन	१२७५५	१३३९३	१४०६३	१४७६६
४	आलु	२०३१७०	२२३४८७	२४५८३५	२७०४१९
५	तरकारी	२७१७०२	२९८८७२	३२८७६०	३६१६३६
६	फलफूल उत्पादनशील क्षेत्रफल	११८१५९	१२४०६७	१३६४७३	१५०१२१
६.१	सुन्तला मात्र	५००६१	५२५६५	५७८२१	६३६०३
६.२	केरा	२२८६८	२४०१२	२६४१३	२९०५४
६.३	स्याउ	६३२७	६६४४	७३०८	८०३९
७	कफि	४८०	५०४	५५५	६१०
८	मसला बाली	४२७५२	४४८९०	४९३७८	५४३१६

८.१	अदुवा	३८६५२	४०५८५	४४६४३	४९१०८
८.२	खुर्सानी	२४०९	२५२९	२७८२	३०६०
८.३	अलैची	१६६	१७४	१९२	२११
९	मह उत्पादन	२७३	२८७	३१६	३४७
१०	च्याउ	२५७	२७०	२९७	३२७
११	माछा	२०१८	२११९	२३३१	२५६४
१२	चिया	–	–		

कार्यक्रमसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित नतिजा सूचक र लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
आधुनिक कृषिमा लगानी	रु. (करोडमा)	–	२००	५००	१०००
आधुनिक कृषिमा थप रोजगारी सिर्जना	संख्या (हजारमा)	–	२०	३०	६०
कृषिमा आधारित उद्योगको संख्या विकास तथा विस्तार	संख्या	–	२००	५००	१०००
कृषि व्यवसायमा संलग्न कुल सकृय कृषक समूह, समिति र सहकारी	संख्या (हजारमा)	–	२	३	५
आधुनिक कोल्ड स्टोरको निर्माण तथा संचालन	संख्या	–	१६	२०	२५
वजार केन्द्रहरू को स्थापना तथा संचालन	संख्या	–	१०	३०	५०
प्रशोधन केन्द्र स्थापना र संचालन	संख्या	–	३	५	११
वातावरणमैत्री नमूना कृषि गाउँपालिकाको निर्माण	संख्या	–	३६	७२	७२
कृषि मोडल फार्महरू को स्थापना तथा संचालन	संख्या	–	२५०	३००	३५०
एक पालिका एक उत्पादन कार्यक्रमको विस्तार	संख्या	–	१२	१५	२०

क्र.सं.	सूचक	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
पशुपन्छी र मत्स्य मोडल फार्महरू को स्थापना तथा संचालन	संख्या	–	१५०	४००	६००
व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा स्वरोजगार तालिम मार्फत सीपयुक्त र सक्षम जनशक्ति उत्पादन	संख्या	५०	१२००	१५००	२०००

इ. पशुपन्छी

सूचक	इकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
आधुनिक पशुपन्छी व्यवसायमा थप लगानी	रु. (करोड)	५०	८०	१००	१२०
आधुनिक पशुपन्छी व्यवसायमा रोजगारी सिर्जना	संख्या (हजारमा)	२१०	२२०	२३०	२४०
पशुपन्छीमा आधारित उद्योगको विकास तथा विस्तार	संख्या	-	१३	२०	४०
पशुपन्छी पालनमा संलग्न कुल सकृय कृषक समूह, समिति र सहकारी संस्था	संख्या (हजारमा)	३७००	३७५०	३८००	३८५०
दूध	मे.टन	२८२५७७	२८८२२८	३०२६४०	३०५०००
मासु	मे.टन	४०६६६	४२२९०	४४४०५	४६६२५
अण्डा	वटा (करोड)	११७२६२	१२४२९७	१३०५१२	१३७०३८
उन	के.जी (हजारमा)	६२.८	६५.९	७०	७६
छाला	गोटा (हजारमा)	९७	१०५	११५	१३०
कृत्रिम गर्भाधान (नश्ल सुधारको लागि)	संख्या (हजारमा)	५०	५५	६०	६५
उन्नत घाँसले ढाकिएको क्षेत्रफल	हेक्टर	५००	६००	७५०	१०००
वार्षिक घाँसको बिउ उत्पादन	मे.टन	१११	१२०	१३२	१४५
सुधार गरिएको मासु पसल	संख्या	१८००	२२००	२८००	३२००

पशुपन्छीमा खोप सेवा	संख्या (लाखमा)	-	-	-	-
पशुपन्छीको निदान तथा उपचार सेवा	संख्या (लाखमा)	-	-	-	-

ई. सहकारी

क्र. सं.	सूचक	इकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धी	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	सहकारी संघ र संस्था	संख्या	३४५०	३६२३	३६९५	३७३२
२	सहकारी संघ संस्थाको कुल सदस्यता	संख्या (हजारमा)	७७९	८१८	८३४	८४३
३	प्रत्यक्ष रोजगारी	संख्या (हजारमा)	८.०९	८.२५	८.५०	९.००
४	अप्रत्यक्ष रोजगारी	संख्या (हजारमा)	-	१३१	१४०	१४८
५	सहकारी संघसंस्थाको शेयर पुँजी	रू.(अर्बमा)	७.०४	७.७४	८.५२	९.३७
६	सहकारी संघसंस्थाको कुल बचत	रू. (अर्बमा)	३४.४०	३७.८४	४१.७०	४५.८०
७	सहकारीको कृषि क्षेत्रमा लगानी	प्रतिशत	-	१०	१२	१५
८	सहकारी संघसंस्थाको ऋण लगानी	रू. (अर्बमा)	३९.८४	४१.८३	४३.९२	४६।१२
९	सहकारी सम्बन्धी तालिम प्राप्त जनशक्ति	जना	-	२००	४५०	८००
१०	सहकारीको अनुगमन तथा नियमन	संख्या	-	१२०	२००	३००

उ. गरिबी निवारण

सि.नं	सूचक	इकाई	आ.व. २०७४ / ७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७५	२०७६/७७	२०७७/७८
१	गरिबीको रेखामुनी रहेका जनसंख्या	प्रतिशत	१४	१३	१२	१०
२	गरिबी न्यूनीकरणको लागि कुल लगानी (सरकारी, निजी तथा सहकारी क्षेत्र समेत)	रु. (अर्ब)	–	-	-	-
३	सामाजिक सुरक्षाको दायरामा आएको जनसंख्या	प्रतिशत	–	–	–	–
४	विपन्न महिला तथा लक्षित वर्गलाई स्वरोजगार तथा उद्यमशीलता विकास (बहुक्षेत्रको संलग्नतामा)	संख्या	–	-	-	-
५	**रोजगारी**					
	सहकारी क्षेत्र	संख्या	–	-	-	-
	कृषि क्षेत्र	संख्या (हजारमा)	–	२०	३०	६०
	उद्योग क्षेत्र	संख्या	–	-	-	-
	सेवा क्षेत्र	संख्या	–	-	-	-
	पर्यटन क्षेत्र	संख्या	–	-	-	-
	पूर्वाधार क्षेत्र	जना	–	-	-	-

३.८. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

यस विषय क्षेत्र अन्तर्गतका उपक्षेत्रगतको तीन वर्षको खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची १ र २ मा प्रस्तुत गरीएको छ । त्यस्तै कार्यक्रमगत खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची ३.१ र ३.२ मा प्रस्तुत गरीएको छ ।

३.९. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

अ. भूमि व्यवस्था

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
१३१०१	भूमि विकास कार्यक्रम	भूमिको वैज्ञानिक व्यवस्थापन तथा प्रभावकारी उपयोग			भू उपयोग योजना संचालन भएको हुने । बाँझो वा कम उपयोग भएको जग्गा करारमा दिने व्यवस्था लागू हुने । भूमिको वर्गीकरण भई सोही बमोजिम कार्यान्वयनको प्रकृया आरम्भ भएको हुने । चक्लाबन्दीमा आधारित खेती प्रणाली सुरू भएको हुने । जग्गा उकास गरी कृषि व्यवसायमा प्रयोग गरीएको हुने ।
१३१०२	भू-सूचना व्यवस्थापन कार्यक्रम	भू-उपयोग सम्बन्धी भौगोलिक सूचना तयारी			सार्वजनिक, सरकारी, ऐतिहासिक सम्पदा र धरोहरा तथा गुठी सम्बन्धी जग्गाहरूको अभिलेख तयार भई संरक्षण भएको हुने । स्थानीय तहहरूको बाउन्ड्री सर्वेक्षण भएको हुने । भू-उपयोग नक्सा, तथ्याङ्क र भू-उपयोग योजना तयार भएको हुने । भू-उपयोग सूचना प्रणाली विकास भएको हुने । तीन वटा पालिकामा प्रिसिजन फार्मिङको तयारी सम्पन्न भएको हुने ।
११२०१	गुठी जग्गा संरक्षण कार्यक्रम	गुठी जग्गाको अभिलेख तयार गरी संरक्षणको व्यवस्था			गुठी जग्गाको अभिलेख तयार भएको हुने । गुठी जग्गाको संरक्षण तथा प्रवर्द्धनको संस्थागत व्यवस्था भएको हुने ।
११२०२	मठ मन्दिर व्यवस्थापन कार्यक्रम	गुठी जग्गामा रहेका मठ मन्दिरको संरक्षण तथा विकास गर्ने व्यवस्था मिलाउने			गुठी जग्गामा रहेका मठ मन्दिरको संरक्षण, मर्मत सम्भार तथा विकास भएको हुने ।

आ. कृषि विकास

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	• क्षेत्रगत प्रादेशिक नीति, ऐन, मापदण्ड तथा कार्यविधि तर्जुमा • क्षेत्रगत विकास योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन • संघीय तथा स्थानीय सरकारहरूसँग समन्वय तथा सहजीकरण			भू उपयोग नीति, भूमि बैंक सम्बन्धी नीति, वसोवास व्यवस्थापन नीति, गुठी जग्गा संरक्षण नीति, प्रांगरीक कृषि विकास नीति, प्रादेशिक पशुपन्छीं विकास नीति, गरीबी निवारण नीति, सहकारी नीति तर्जुमा भएको हुने । भू उपयोग ऐन, कृषि व्यावसाय प्रवर्दन ऐन, विषादी व्यवस्थापन सम्बन्धि प्रादेशिक ऐन, प्रादेशिक सहकारी ऐन तर्जुमा भएको हुने । बाँझो जग्गा प्रयोग सम्बन्धी कानून, घरजग्गा हस्तान्तरण सम्बन्धी प्रदेश स्तरीय मापदण्ड, सरकारी जग्गा भाडामा दिने तथा उपयोगमा लैजाने सम्बन्धी कार्यबिधि तथा मापदण्ड, जग्गाको हालसाविक सम्बन्धी प्रदेश स्तरीय मापदण्ड तथा कार्यविधि निर्माण, जग्गाधनी प्रमाण पूर्जा वितरण सम्बन्धी मापदण्ड, एक पालिका एक उत्पादन संचालन कार्यविधि, मुख्य मन्त्री वातावरण मैत्री कृषि पर्यटन गाउँ स्थापना कार्यक्रम संचालन कार्यविधि , प्रांगारिक कृषि उत्पादन तथा बजार व्यवस्थापन कार्यविधि तयारी, मोडल फार्म संचालन कार्यविधि निर्माण, कृषि व्यवसाय जोखिम तथा प्रकोप न्यूनीकरण कोष संचालन कार्यविधि, खाद्यान्न गुणस्तर तथा मापदण्ड निर्धारण सम्बन्धी कार्यविधि तर्जूमा,

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					मासु गुणस्तर नियमन कार्यविधि तथा प्रदेशिक जुनोटिक रोग नियन्त्रण रणनीति निर्माण भएको हुने । भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि भई गरीबी न्यूनीकरणमा योगदान पुगेको हुने । उल्लेखित क्षेत्रहरूको नीतिगत, संस्थागत तथा कार्यगत रूपमा संघीय सरकार, प्रादेशिक मन्त्रालय तथा स्थानीय तहहरू बीच प्रभावकारी समन्वय, सहकार्य तथा सहकार्य भएको हुने।
	कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कृषिको लागि आवश्यक पूर्वाधार विकास तथा कृषिको व्यवसायीकरण			शीत भण्डारहरू, बजार केन्द्रहरू, प्रशोधन केन्द्रहरू, प्राङगारिक मल कारखाना, फार्म केन्द्र, पकेट क्षेत्र निर्माण भई संचालनमा आएको हुने । मुख्य मुख्य कृषि तथा पशु उत्पादनको न्यूनतम समर्थन मूल्य कायम भएको हुने । एक पालिका एक उत्पादन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने । सुन्तला, आलु, कफी, स्याउ, अदुवा, अलैंची, मकै, प्रांगारिक तरकारी, पुष्प खेती सम्बन्धी मूल्य श्रृखलामा आधारित परियोजनाहरू संचालन भएको हुने । कृषक, कृषि सहकारी, कृषि समुह, कृषि उद्यमी तथा कृषि कम्पनीलाई

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					प्रतिफलमा आधारित प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने । कृषिजन्य उत्पादनमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना तथा विस्तार भएको हुने।
	कृषि इन्जिनियरिङ कार्यक्रम	कृषि व्यवसायमा यान्त्रिकीकरण तथा आधुनिकीकरण			साना तथा आधुनिक सिंचाई प्रणाली विकास तथा कार्यान्वयन भएको हुने । कृषि यान्त्रिकिकरण तथा ग्रीन हाउस निर्माणमा सहयोग तथा सहजीकरण भएको हुने ।
	कृषि प्रसार तथा तालिम कार्यक्रम	कृषि प्रसार सेवा विस्तार तथा कृषकको ज्ञान, सीप तथा क्षमता अभिवृद्धि			कृषि प्रसार सेवामा कृषकको पहुँच अभिवृद्धि भएको हुने । कृषक पाठशाला तथा फर्म स्थापना भएको हुने । कृषक क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने । मुख्य मन्त्री बातावरण मैत्री कृषि नमुना गाउँ स्थापना भएको हुने । मोडेलफार्म, पकेट क्षेत्र लगायतका विषयमा ब्यवसायिक कृषि सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने । कृषकको वर्गीकरण गरी सोही आधारमा सेवा सुविधा उपलब्ध भएको हुने। प्राङगारिक खेती तथा कृषि पर्यटनको प्रवर्द्धन भएको हुने ।
	प्रांगारिक कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	दीगो वातावरण मैत्री स्वच्छ, स्वस्थ कृषिजन्य उत्पादन			वातारवरण मैत्री नमूना कृषि गाउँ स्थापना भएको हुने । प्रांगारिक मल कारखाना स्थापना भएको हुने । प्रांगारिक कृषि उत्पादन क्षेत्र निर्धारण भएको हुने । प्रांगारिक कृषि प्रविधिको अनुसन्धान तथा विकास भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					प्रांगारिक उत्पादन प्रमाणीकरणको लागि आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था भएको हुने । प्रांगारिक कृषि उत्पादन, प्रवर्द्धन र विस्तार भएको हुने । कृषि बजारीकरणको कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएको हुने ।
	जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	आनुवांशिक स्रोत एवम् जैविक विविधताको संरक्षण र सम्बर्द्धन			कृषि तथा पशुपन्छीं आनुवांशिक स्रोतबारे अनुसन्धान तथा संरक्षण हुने । जलवायु मैत्री कृषि प्रविधिको विकास र विस्तार भएको हुने । स्थानीय जातका बाली तथा पशुपन्छीं संरक्षण तथा प्रवर्द्धन भएको हुने । स्थानीय तथा रैथाने पशुपन्छींको संरक्षण तथा प्रवर्दधन भएको हुने । जडीबुटी, फलफूल, रबर, रेशम, माहुरी, च्याउ, चिया, अम्रिसो र अन्य सम्बन्धी कृषि वन प्रणाली सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान र प्रवर्द्धन भएको हुने ।
	कृषि प्रकोप तथा जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम	कृषकलाई राहत तथा संरक्षण प्रदान			कृषि तथा पशुपन्छीं बिमाको प्रवर्द्धन भएको हुने । कृषकलाई आकस्मिक सेवा टेवा भएको हुने । प्रकोप तथा उद्धार राहत कोष सञ्चालनमा आएको हुने ।
	खाद्यान्न बाली कार्यक्रम	खाद्यान्न बालीको उत्पादन वृद्धि			खाद्यान्न बाली प्रोत्साहन सहयोग भएको हुने। खाद्यान्न बालीको व्यवसायिक विस्तार भएको हुने । खाद्यान्न बाली उत्पादनमा वृद्धि भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	नगदे बाली विकास कार्यक्रम	नगदे बालीको विकास तथा उत्पादन वृद्धि			नगदे बाली सम्बन्धी नमूना फार्महरू संचालन भएका हुने । नगदे बाली सम्बन्धी प्रोत्साहन सहयोग भएको हुने। नगदे बालीको व्यवसायिक विस्तार भएको हुने ।
	फलफूल विकास कार्यक्रम	फलफूल विकास तथा उत्पादन वृद्धि			फलफूल विकास सम्बन्धी नमूना फार्महरू संचालन भएका हुने । फलफूल विकास सम्बन्धी प्रोत्साहन सहयोग भएको हुने। फलफूलको व्यवसायिक विस्तार भएको हुने ।
	बाली विकास तथा संरक्षण कार्यक्रम	बाली संरक्षण सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान तथा सहयोग			आकस्मिक रोग किरा नियन्त्रणमा कृषकलाई आवश्यक सहयोग प्रदान भएको हुने । सुरक्षित विषादी प्रयोग प्रवर्द्धन तथा हानिकारक विषादीको प्रयोग न्यून भएको हुने । एकीकृत शत्रु जीव व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने । विषादी अवशेष द्रुत परिक्षण प्रयोगशालाको विस्तार भएको हुने । मैरी तथा च्याउ सम्बन्धि कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।
	मत्स्य विकास कार्यक्रम	मत्स्य पालन सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान तथा सहयोग र उत्पादन वृद्धि			मत्स्य विकास सम्बन्धी नमूना फार्महरू संचालन भएका हुने । मत्स्य विकास सम्बन्धी प्रोत्साहन सहयोग भएको हुने। मत्स्यको व्यवसायिक विस्तार भएको हुने ।
	माटो	माटोको गुणस्तरमा सुधार			प्राङगारिक मल कारखाना स्थापना भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	व्यवस्थापन कार्यक्रम	ल्याई कृषि उत्पादकत्व अभिवृद्धि			प्राङगारिक मल उत्पादन र वितरणमा सहयोग प्रदान भएको हुने । माटो परीक्षण सेवा सहज रूपमा उपलब्ध भएको हुने । माटो परीक्षण सेवाका लागि घुम्ति सेवा संचालन हुने । माटोको उर्वरा शक्ति नक्सा तयार भएको हुने ।
	रेशम खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	रेशम खेतीको विकास, प्रवर्द्धन तथा उत्पादन वृद्धि			रेशम खेती फार्मको संचालन भएको हुने । रेशम खेती सम्बन्धी प्राविधिक सहयोग उपलब्ध भएको हुने । रेशम खेतीको क्षेत्र विस्तार भएको हुने ।
	बिउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	बिउ बिजन उत्पादन वृद्धि तथा प्रवर्द्धन एवम् गुणस्तर नियन्त्रण			बिउ बिजनको दर्ता तथा गुणस्तर नियमन भएको हुने । बिउ बिजनको उत्पादन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन हुने ।
	खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	खाद्य वस्तुको गुणस्तर परीक्षण तथा नियमन			खाद्य प्रयोगशाला स्थापना भएको हुने । खाद्य वस्तुको नमूना संकलन, परीक्षण तथा नियमन भएको हुने ।

इ. पशुपन्छीं विकास

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	पशुपन्छीं बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पशुपन्छीं तथा पशुजन्य उत्पादनको बजार विकास, विस्तार तथा प्रवर्द्धन			पशुपन्छीं फार्म केन्द्र संचालन तथा पकेट क्षेत्र प्रवर्द्धन भएको हुने । कोल्ड स्टोर, बजार केन्द्र र आधुनिक पशु बधशाला स्थापना भएको हुने । पशुपन्छींजन्य उत्पादनको विकासका लागि हाटबजार तथा पशुसं कलन केन्द्र सञ्चालनमा भएको हुने । दुध, मासु र पश्मिनाको मूल्य अभिवृद्धि सम्बन्धी परियोजना संचालन भएको हुने। मूल्य श्रृंखलामा आधारित पशुपन्छींजन्य उद्योगको स्थापना भएको हुने ।
	पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेशण तथा क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	पशु पन्छीमा लाग्ने विभिन्न रोगहरूको पहिचान, रोकथाम, नियन्त्रण तथा उन्मूलन			पशुपन्छींमा लाग्ने रोग तथा आकस्मिक रोग आउट ब्रेक नियन्त्रण गर्न खोप कार्य संचालन भएको हुने । औषधी खरिद तथा खोप सामाग्री व्यवस्थापन भएको हुने । बर्डफ्लू, पीपिआर लगायतका रोगहरू सम्बन्धी नमूना संकलन भएको हुने । जनस्वास्थ्यमा असर पुऱ्याउने किसिमका जुनोटिक रोगहरूको न्यूनीकरण भएको हुने । पशु स्वास्थ्य सम्बन्धी आधुनिक प्रयोगशालाको निर्माण, स्तरोन्नति र आधुनिक पशु अस्पतालहरूको निर्माण भएको हुने । रोग सम्बन्धी सूचनाको प्रसार प्रचार भएको हुने ।
	पशु विकास	पशुपन्छींको नश्ल सुधार			पशुपन्छींको नश्ल सुधार सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	सेवा कार्यक्रम	तथा आधुनिकरण गरी पशु उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि			पशुपन्छीं विकास सम्बन्धी मोडल फार्म संचालन भएको हुने । मिसन कार्यक्रमहरूको संचालन भएको हुने । दुध ढुवानी व्यवस्थापन तथा दुध प्रशोधन केन्द्रहरू सञ्चालन भएको हुने । असल पशुपालन अभ्यास प्रवर्द्धन भएको हुने । पशुपालक कृषकको वर्गीकरण सम्बन्धी मापदण्ड तयार भएको हुने । उत्पादनमा आधारित अनुदान प्रदान गरीएको हुने ।
	पशु सेवा प्रसार तथा तालिम कार्यक्रम	पशु सेवा विस्तार तथा कृषकलाई तालिम तथा प्रविधि हस्तान्तरण एवम् क्षमता विकास प्रदान गरी व्यवसायिक पशुपालन अभिवृद्धि तथा उत्पादन वृद्धि			पशुपन्छीं प्रसार सेवामा कृषकको पहुँच र क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने । पशुपन्छीं प्रदर्शन स्रोत केन्द्रको स्थापना भएको हुने । पशुपन्छीं व्यवसाय सम्बन्धी युवा स्वरोजगार तालिम संचालन हुने । कृषि पर्यटनको प्रवर्द्धन भएको हुने ।
	पशु आहार सेवा कार्यक्रम	पोषिलो घाँसको सहज आपूर्ति			पोषिलो घाँसले ढाकेको क्षेत्र बढेको हुने । घाँसे बाली स्रोत केन्द्र स्थापना भएको हुने । पशु आहार व्यवस्थापनमा यान्त्रिकीकरण भएको हुने । पशुपालनको क्षेत्र विस्तार भएको हुने ।

ई. सहकारी

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	सहकारी क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	सहकारी संघ संस्थाको क्षमता अभिवृद्धि			सहकारी सम्बन्धी प्रशिक्षक प्रशिक्षण, लेखा, वित्तीय व्यवस्थापन, कर्मचारी क्षमता विकास सम्बन्धी तालिम प्रदान भएको हुने । सहकारी संघसंस्थाको अनुगमन, निरीक्षण र सुपरीवेक्षण भएको हुने ।
	सहकारी क्षेत्रको प्रवर्द्धन कार्यक्रम	उत्पादनमूलक सहकारी संघसस्थाको संख्या, गुणस्तर र उत्पादनमा वृद्धि			सहकारी तथा सामुहिक खेती एवम् चाक्लाबन्दी प्रवर्द्धन तथा सहयोग प्रदान भएको हुने । उत्पादनमूक सहकारी संघसंस्थालाई नगद प्रोत्साहन मार्फत उत्पादन वृद्धिमा संलग्न गराइएको हुने । उत्पादनमूलक क्षेत्रमा सहकारी संघसस्थाको लगानीमा वृद्धि भएको हुने ।
	सहकारी तथ्याङ्क कार्यक्रम	सहकारी सूचना प्रणाली विकास तथा व्यवस्थापन			सहकारी संघसस्थाको अभिलेख व्यवस्थापन तथा नियमनको लागि सूचना प्रणालीको विकास भई लागू भएको हुने ।

उ. गरीबी निवारण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	गरीबी निवारण कार्यक्रम	रोजगारी सृजना, उद्यमशीलता विकास, सामाजिक सुरक्षा तथा लक्षित वर्गको सशक्तीकरण एवम् सहजीकरण मार्फत गरीबी निवारण			भूमिहीन र सुकुम्वासीहरूको लागि सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएको हुने । गरीबी निवारण कार्यक्रमहरूमा बहुक्षेत्रको संलग्नता भएको हुने । उद्यमशीलता विकास तथा स्वरोजगार सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने । लक्षित वर्गको सशक्तीकरणको लागि क्षमता विकासका कार्यक्रम संचालन भएका हुने ।
	गरीबी सम्बन्धी तथ्याङ्क अभिलेख कार्यक्रम	गरीबी सम्बन्धी तथ्याङ्क अभिलेख व्यवस्थापन			गरीबी सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन तथा अभिलेख व्यवस्थापन भएको हुने । विभिन्न क्षेत्रबाट भएको लगानीबाट गरीबी न्यूनिकरणमा परेको प्रभाव अध्ययन भएको हुने ।

३.१०. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नीति तथा कानुनी व्यवस्था, स्थानीय तह, निजी क्षेत्र तथा सहकारी क्षेत्रको अर्थपूर्ण सहभागिता, आवश्यक कर्मचारी व्यवस्था,संघ र स्थानीय तहबीचको समन्वय, बहुक्षेत्रको सामुहिक सहभागिता, कृषिमा युवाको आकर्षण भएको हुनेछ। उल्लेखित व्यवस्था हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने विषय जोखिमपूर्ण रहने देखिएको छ।

परिच्छेद ४

उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण क्षेत्र

४.१ पृष्ठभूमि

अन्य प्रदेशको तुलनामा प्रदेश नं. ४ मानव विकास सूचकांकका हिसाबले अब्वल प्रदेशको रूपमा चिनिएको छ ।यस प्रदेशमा प्रतिव्यक्ति आय नेपालको औसत प्रतिब्यक्ति आय भन्दा माथि रहेको छ। प्राकृतिकरूपले सुन्दर, जल ऊर्जामा धनी र पर्यटनको दृष्टिकोणले अन्तर्राष्ट्रिय महत्व बोकेको यो प्रदेशले विकासको फड्को मार्ने सम्भावना देखिन्छ ।

नेपाल सरकारको **"सम्वृद्ध नेपाल सुखी नेपाली"** भन्ने नारालाई मूर्तरूप दिन प्रदेश सरकार पनि सम्वृद्ध प्रदेश बनाउने लक्ष्यका साथ अघि बढेको छ। पर्यटन, ऊर्जा, कृषि र उद्योग क्षेत्रलाई यस प्रदेशको विकास र संबृद्धिको मूल सम्वाहकको रूपमा लिइएको छ। यसमा पनि पर्यटन क्षेत्रलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखिएको छ । प्राथमिकता परेको पर्यटन र उद्योग क्षेत्र समेतको जिम्मेवारी पाएको यस महत्वपूर्ण उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातारण मन्त्रालयले समग्र प्रदेशको विकासमा उल्लेख्य भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने छ। यसका अतिरिक्त वन वातावरण क्षेत्रमा जैविक विविधता, वातावरणीय सन्तुलन, जलवायू परिवर्तन जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय मुद्दाहरूलाई सम्वोधन गर्नुपर्ने र विज्ञान क्षेत्रमा प्रविधि विकासमा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ। तीन तहका सरकारका बीचमा सहकार्य, सहअस्तित्व र साझेदारीको अवधारणालाई आत्मसाथ गर्दै निजीक्षेत्र, उपभोक्ता, नागरीक समाज र अन्य सरोकारवालासँग समेत हातेमालो गर्दै उद्देश्य प्राप्तिमा अघि बढ्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.२ सोंच

- अर्थतन्त्रमा उद्योग क्षेत्रको योगदानमा वृद्धि गरी आर्थिक रूपान्तरण र आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको निर्माण (उद्योग)
- नेपाली वस्तु र सेवाको उत्पादन र विविधीकरण गरी निकासी प्रवर्द्धन र आयात व्यवस्थापन मार्फत आर्थिक समृद्धि (वाणिज्य)
- गुणस्तरयुक्त उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको सहज र सर्वसुलभ आपूर्ति हुने वातावरणको सुनिश्चिततासहित उपभोक्ताको हक र हितको संरक्षण (आपूर्ति)
- आर्थिक समृद्धिका लागि पर्यटन विकास (पर्यटन)
- सघन तथा विविधतायुक्त वनस्रोत, विशिष्टीकृत जैविक विविधता, समृद्ध जलाधार र उद्यमशीलतायुक्त वन क्षेत्र (वन)

- स्वच्छ एवम् स्वस्थ वातावरणमार्फत दिगो विकास (वातावरण जलवायु परिवर्तन)
- विज्ञान तथा प्रविधिको विकासबाट समृद्धि (विज्ञान तथा प्रविधि)

४.३ उद्देश्य

उद्योग

१. उद्योग क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्त्व वृद्धि गरी कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान बढाउनु।

२. औद्योगिक क्षेत्रमा स्वदेशी तथा विदेशी लगानी वृद्धि गरी रोजगारीका अवसर सृजना गर्नु ।

३. औद्योगिक वस्तुहरूको आन्तरिक एवं बाह्य मुलुकमा निर्यात वृद्धि गरी व्यापार घाटामा सुधार ल्याई भुक्तानी सन्तुलन अनुकूल बनाउदै राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा सघाउनु।

वाणिज्य

१. तुलनात्मक लाभका वस्तु तथा सेवाको मूल्य र गुणस्तरलाई प्रतिस्पर्धी बनाई व्यापार घाटा कम गर्नु ।

२. आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार प्रवर्द्धन गर्दै स्थानीय कच्चा पदार्थ, स्रोत, साधन र सीप बढी प्रयोग हुने वस्तु र सेवाको निकासी प्रवर्द्धनमार्फत प्राप्त हुने लाभलाई स्थानीय तहसम्म विस्तार गर्नु।

३. गुणस्तरयुक्त उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको सहज र सर्वसुलभ आपूर्ति हुने वातावरणको सुनिश्चिततासहित उपभोक्ताको हक र हितको संरक्षण

आपूर्ति

१. उपभोक्ताको हकहित संरक्षण गर्नु ।

२. अत्यावश्यक तथा दैनिक उपभोग्य वस्तु तथा सेवा नियमित र सहज रूपमाआपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाउनु ।

३. बजार प्रणालीलाई प्रतिस्पर्धी र उपभोक्ताप्रति जिम्मेवार तुल्याउँदै विपद्को समयमा समेतउपभोग्य वस्तुको आपूर्ति हुने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नु ।

४. आपूर्ति व्यवस्थालाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउनु ।

पर्यटन

१. प्रदेशलाई आकर्षक, रमणीय र सुरक्षित गन्तव्यको रूपमा विकास गर्दै पर्यटन आगमनमा उल्लेखनीय वृद्धि गरी जनताको आयस्तरमा वृद्धि गर्नु ।

२. पर्यटकीय गन्तव्य स्थल तथा उपजमा विविधीकरण र विकास गर्नु ।

३. प्रदेशका प्रमुख पर्यटकीय उपजहरूको बजारीकरण तथा प्रवर्द्धन गर्नु ।

वन

१. वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, संरक्षित क्षेत्र तथा जलाधारको संरक्षण एवम् व्यवस्थापन गरी वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्ने ।

२. वन क्षेत्रको उत्पादकत्व र वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि गरी स्थानीय, प्रादेशिक तथा राष्ट्रिय आवश्यकता परिपूर्ति गर्दै निकासी प्रवर्द्धन गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा वन क्षेत्रको योगदान अभिवृद्धि गर्ने ।

३. सामुदायिक वन लगायतका समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन पद्धतिको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने।

४. वन क्षेत्रको संरक्षण, सम्वर्द्धन एवं व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्रलाई समेत संलग्न गराई आय आर्जन तथा रोजगारीका अवसर सृजना गर्ने ।

वातावरण तथा भू-संरक्षण

१. दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्न वातावरण संरक्षण गराउनु ।

२. बढ्दो सहरीकरणबाट उत्सर्जित प्रदुषण न्यूनीकरण गराउनु ।

३. हरित विकासको अवधारणा अनुरूप मानवीय क्रियाकलाप र विकास प्रक्रियालाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलित गराउनु ।

विज्ञान तथा प्रविधि

१. विज्ञान तथा प्रविधिको विकास, विस्तार र उपयोगको क्षमता वृद्धि गर्नु ।

४.४. रणनीतिहरू

उद्योग

१. लगानीमैत्री वातावरण सृजना गर्न आवश्यक नीतिगत, कानुनी, संस्थागत र प्रक्रियामा सुधार गर्ने।

२. औद्योगिक वातावरणका लागि पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिने।

३. तथ्यमा आधारित तुलनात्मक लाभका क्षेत्रको पहिचान गरी गुणस्तरयुक्त एवम् प्रतिस्पर्धात्मक औद्योगिक वस्तुको उत्पादन र निर्यातलाई बढावा दिने ।

४. स्थानीय स्रोत एवम् सीपको उपयोग गरी लघु, घरेलु, साना तथा मझौला उद्योगको स्थापना र सञ्चालनलाई प्रोत्साहन गर्ने।

५. पर्यटन क्षेत्रका लागि उपयोगी हुने औद्योगिक उत्पादनको प्रवर्द्धन गर्ने ।

वाणिज्य

१. नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीतिले पहिचान गरेका निर्यात हुने वस्तु तथा सेवाको उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्न उत्पादनशील, आयात प्रतिस्थापन, मूल्य अभिवृद्धि र मूल्य श्रृङ्खला व्यवस्थापनमा जोड दिँदै निर्यात प्रवर्द्धनका लागि नीति निर्माण गर्ने ।
२. निर्यात व्यापारका लागि पहिचान गरीएका वस्तु तथा सेवाको व्यापार प्रवर्द्धन तथा विविधीकरण गर्ने।
३. वाणिज्य क्षेत्रलाई अर्थतन्त्रको प्रमुख सम्वाहकको रूपमा स्थापित गर्न वैदेशीक एवम् स्वदेशी लगानीलाई सहजीकरण गर्ने ।
४. वाणिज्य सम्बद्ध संरचना र पूर्वाधारको क्षमता अभिवृद्धि तथा सुदृढीकरण गर्ने।
५. उत्पादित वस्तु तथा सेवाको गुणस्तर परीक्षण, बजारको नियमन तथा विचौलियाको अन्त्य गर्ने।

आपूर्ति

१. प्रदेशभित्रको आपूर्ति व्यवस्थालाई सहज र व्यवस्थित बनाई आधारभूत वस्तु र सेवा न्यून लागतमा आपूर्ति व्यवस्थापन गर्न नीतिगत तथा संरचनागत सुधार गर्ने ।
२. दैनिक उपभोग्य वस्तु तथा सेवालाई सुलभ बनाउन मापदण्ड र कार्यविधि तयार गरी नियमित बजार अनुगमन र नियमन गर्ने ।
३. वस्तु तथा सेवाको सहज एवम् मितव्ययी आपूर्तिको लागि सरकारी, निजी, सामुदायिक र सहकारी संस्थाहरूबीच साझेदारी र प्रभावकारी समन्वय गर्ने ।
४. विपद्को समयमा पनि वस्तु तथा सेवाको आपूर्ति सहज बनाउन संस्थागत क्षमता विकास र विस्तार गर्ने तथा भण्डारण क्षमता वृद्धि गर्ने ।

पर्यटन

१. पर्यटनको प्रवर्द्धन र विकास गर्न आवश्यक नीति निर्माण गर्दै सार्वजनिक, निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रसँग साझेदारी एवम् सहकार्य गर्ने ।
२. ग्रामीण पर्यटनमार्फत यस क्षेत्रका लाभलाई जनस्तरसम्म पुऱ्याउने ।
३. प्रदेशमा सबै मौसममा पर्यटकीय क्रियाकलापहरू सञ्चालनका लागि आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
४. स्थापित तथा नयाँ पर्यटकीय गन्तव्यको एकीकृत र समन्वयात्मक रूपमा पूर्वाधार विकास गर्ने र पर्यटन क्षेत्रको विकास र विविधीकरण गर्न स्वदेशी लगानी र वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्ने ।

वन

१. प्रदेशको कुल भू-भागको ४० प्रतिशत भू-भाग वनक्षेत्र कायम गर्दै वनको घनत्व, उत्पादकत्व र उत्पादन वृद्धिको लागि वनको सहभागितामूलक दिगो एवम् वैज्ञानिक व्यवस्थापनका लागि आवश्यक नीति निर्माण गर्ने ।

२. आर्थिक रूपले महत्वपूर्ण जडीबुटी तथा गैर काष्ठ वन पैदावारको व्यवसायिक खेती उत्पादन बृद्धि, प्रशोधन र बजारीकरणलाई प्रोत्साहन गर्दै वन पैदावारमा आत्मनिर्भरता र यसमा आधारित उद्यमशीलता र रोजगारी वृद्धि गर्ने ।

३. जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण तथा अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय अवलम्बन गर्दै जल, जलस्रोत तथा भूमिको संरक्षणबाट भूमिको उत्पादकत्व वृद्धि गर्न जलाधार क्षेत्रको एकीकृत संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने।

४. वन, जैविक विविधता, सिमसार क्षेत्र र जलाधारको दिगो व्यवस्थापन र उपयोगबाट स्थानीय समुदायमा लाभको न्यायोचित बितरण एवम् पर्यापर्यटनका आधार क्षेत्रहरूलाई पुनस्थापना तथा पुनर्निर्माण गर्ने ।

वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन

१. वातावरण क्षेत्रमा भएका सन्धि सम्झौतालाई आन्तरिकीकरण गर्दै वातावरण संरक्षण एवम् प्रदूषण नियन्त्रणका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरी विकास कार्यक्रमको अभिन्न अङ्गका रूपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक नीति तथा कानुन तर्जुमा गर्ने ।

२. जलवायु परिवर्तनको असर कम गर्न राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय जलवायु वित्त लगानीलाई प्रादेशिक तथा स्थानीय बजेट प्रणालीमा समाहित गर्दै थप कार्यक्रम र जनसहभागिता बढाउँदै जाने ।

३. जल तथा मौसमी सेवालाई विश्वसनीय, भरपर्दो, नियमित, गुणात्मक बनाई जलवायु परिवर्तन तथा प्रकोपले पार्ने असरलाई न्यूनीकरण गर्ने कार्यमा परिचालित गर्ने ।

विज्ञान तथा प्रविधि

१. वैज्ञानिक अनुसन्धान, अन्वेषण र विकासलाई गतिशील बनाउन आवश्यक पर्ने पूर्वाधार र क्षमताको विकास गर्ने ।

२. उच्च क्षमतायुक्त प्राविधिक युवा जनशक्तिको विकास गरी मुलुकमै उनीहरूको क्षमताको उपयोग गर्ने ।

३. वैज्ञानिक खोज र अनुसन्धानबाट विकास गरीएका प्रविधिहरूलाई मुलुकको विकास प्रक्रियामा प्रभावकारी

४. उपयोग गर्न परम्परागत र स्थानीय प्रविधिको सम्बर्द्धन र संरक्षण गर्ने ।

४.५ विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

क. उद्योग

विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
उद्योग क्षेत्रमा थप लगानी	रु. अर्ब		-	-	-
लघु, घरेलु, साना, मझौला तथा ठूला उद्योगको स्थापना र संचालन मार्फत रोजगारीको सिर्जना	संख्या (हजारमा)		२३	२५	२७
मझौला उद्योग दर्ता	वटा		७	८	९
घरेलु तथा साना उद्योग दर्ता	वटा (हजारमा)		३	३.२	३.४
लघु उद्यमीको स्तरोन्नति	वटा (हजारमा)		२	२.२	२.४
लघु उद्यमी सिर्जना	वटा (हजारमा)		३	३.२	३.४
खनिज अन्वेषणात्मक सर्भे	हेक्टर		५०	६०	७०
औद्योगिक ग्राम स्थापना सम्बन्धी अध्ययन	संख्या		४०	४५	०
औद्योगिक ग्राम स्थापना सम्बन्धी विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन	संख्या		११	२०	२५
औद्योगिक ग्राम स्थापना	संख्या		५	१५	२०
आर्थिक कोरिडोर स्थापना	संख्या		०	१	१
विशेष आर्थिक क्षेत्र स्थापना	संख्या		०	१	०
जडीबुटी संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र	संख्या		१	१	१
बिजनेश इन्कुभेसन सेन्टर स्थापना	जिल्ला		७	२	२

(ख) वाणिज्य तथा आपूर्ति

सूचक	एकाई	आ.ब. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
निकासीमा वृद्धि	रु. (अर्बमा)		-	-	-
व्यवसायिक फर्म दर्ता प्रकृया अनलाईन प्रणालीमा ल्याउने	वटा (हजारमा)		-	-	-
बजार अनुगमन	पटक		३०	४५	६०
उपभोक्ता जागरण	संख्या		६	१०	१५
पेट्रोलियम पम्पको स्तरोन्नति	संख्या		०	५०	६०
औद्योगिक मेला	संख्या		५	५	५

(ग) पर्यटन

सूचक	एकाई	२०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
पर्यटन आगमन	संख्या (हजारमा)		७२०	९६०	१२००
प्रदेश भित्रको औसत बसाई	दिन		८	९	१०
रोजगारी	संख्या (हजारमा)		-	-	-
पर्यटन गुरु योजना तथा नीति तर्जुमा	वटा		२	०	०
होमस्टे सञ्चालन	स्थान		३००	३५०	४००
पर्यटन पदमार्ग निर्माण, सुधार तथा सञ्चालन	वटा		३१	९	१०
धार्मिक पर्यटक स्थल सुधार	वटा		१५	२०	२०
ट्रेकिङ सर्कल पहिचान तथा निर्माण	वटा		१	१	१
कोसेली घर स्थापना तथा सञ्चालन	वटा		१	१	१
मल्टीमिडिया म्यूजिकल फाउन्टेन स्थापना	संख्या		०	१	०

(घ) वन, वातावरण तथा विज्ञान

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
रोजगारी सृजना	जना (हजारमा)		-	-	-
वन क्षेत्रबाट अनुमानित राजस्व रकम	रु. करोड		-	-	-
समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनका लागि समूह गठन तथा वन हस्तान्तरण	गोटा		५०	५०	५०
बिरुवा उत्पादन	गोटा (लाखमा)		१०.५	१३	१५
वन क्षेत्रको अतिक्रमण हटाइएको क्षेत्रफल	हेक्टर		५०	५५	६०
वन उद्यमको विकास तथा प्रवर्द्धन सहयोग	गोटा		५०	५०	५०
पानी मुहान, पोखरी संरक्षण र सिमसार क्षेत्र व्यवस्थापन	गोटा		२०	२५	३०
पहिरो व्यवस्थापन	गोटा		३०	३५	४५
तल्लो तटीय नदी क्षेत्रमा रिभेटमेन्ट तथा तटबन्ध निर्माण	कि.मी.		१	१	१
वृक्षारोपण गरिएको क्षेत्रफल	हेक्टर		३००	४००	५००
समुदायबाट व्यवस्थित वनको क्षेत्रफल	हेक्टर (लाख)		२.१	२.१५	२.२
काठको उत्पादन (लाखमा)	घन फिट (लाख)		१०	१२	१५
दाउरा उत्पादन	चट्टा		१५००	२०००	२५००
संकटापन्न तथा लोपोउन्मुख वन्यजन्तु संरक्षण	प्रजाति		३	२	२
चिडियाखाना स्थापना	संख्या		०	१	०
वन्यजन्तु उद्धार केन्द्र स्थापना	संख्या		१	१	१
उच्च मूल्यका वन तथा वनस्पति सम्बन्धी उच्च प्रविधियुक्त नर्सरी स्थापना	संख्या		३	३	३
सडकसँग भू-संरक्षण	कि.मि.		१०	१५	१५
जैविक विविधता/वनस्पति उद्यान तथा पार्क निर्माण	संख्या		२५	२५	२५

४.६. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

यस विषय क्षेत्र अन्तर्गतका उपक्षेत्रगतको तीन वर्षको खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची १ र २ मा प्रस्तुत गरीएको छ। त्यस्तै कार्यक्रमगत खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची ३.१ र ३.२ मा प्रस्तुत गरीएको छ।

४.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	क्षेत्रगत प्रादेशिक नीति, योजना तर्जुमा, समन्वय, सहजिकरण, नियमन तथा अनुगमन र मूल्याङ्कन			उद्योग, पर्यटन तथा वन क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि भएको हुने । उल्लेखित क्षेत्रमा प्रभावकारी नियमन भएको हुने । उल्लेखित क्षेत्रको संस्थागत विकास तथा नीजि क्षेत्रसँगको सहकार्य भएको हुने ।
	आयमूलक सीप विकास कार्यक्रम	स्वरोजगारी सृजना र आयआर्जन			विपन्न लक्षित आयमूलक सीप विकास तालिम सञ्चालन र साना उद्यम सञ्चालनमा सहजीकरण भएको हुने ।
	खानी जन्य उद्योग	खानी जन्य उद्योगको अध्ययन, अन्वेषण तथा उत्खनन			खानी जन्य उद्योगको अध्ययन, अन्वेषण तथा उद्योग स्थापना भएको हुने ।
	ठूला उद्योग	ठूला उद्योग स्थापनामा सहजीकरण, निर्यात प्रवर्द्धन र आयात व्यवस्थापन			प्रादेशिक औद्योगिक व्यवसाय ऐन तर्जुमा भएको हुने । औद्योगिक क्षेत्र, औद्योगिक कोरिडोर र विशेष आर्थिक क्षेत्र सम्बन्धि संभाव्यता अध्ययन भई सञ्चालनमा आएको हुने । जडीबुटी संकलन तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना भएको हुने । एकल विन्दु सेवा स्थापना र सञ्चालन भएको हुने ।
	लघु तथा घरेलु उद्योग	लघु तथा घरेलु उद्योग स्थापना र सञ्चालनमा सहजीकरण र प्रोत्साहन तथा रोजगारी सृजना, उत्पादन वृद्धि र जिविकोपार्जनमा सहयोग			औद्योगिक ग्राम निर्माण सम्बन्धी सम्भाव्यता अध्ययन, पूर्वाधार निर्माण तथा सञ्चालन भएको हुने । विजनेश इन्कुवेशन सेन्टर र साझा सुविधा केन्द्र स्थापना भएको हुने । लक्षित समूहका लागि उद्यमशिलता विकास सम्बन्धी तालिम प्रदान, उद्यमी विकास र प्रोत्साहन अनुदान प्रदान भएको हुने ।
	उपभोक्ता हक हित सम्बन्धी कार्यक्रम	उपभोक्ता हक अधिकार सुनिश्चता			उपभोक्ता जागरण, बजार अनुगमन तथा तालिम प्रदान भएको हुने । पेट्रोल पम्पको स्तरोन्नति सम्बन्धी मापदण्ड तयारी तथा कार्यान्वयन भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	आपूर्ति व्यवस्थापन (दैनिक उपभोग्य सामान अन्य सामान आपूर्ति) कार्यक्रम	दैनिक उपभोग्य सामान तथा अन्य सामान आपूर्ति व्यवस्थापन			कालो बजारी तथा मिलेमतो नियन्त्रण भई बजारमा दैनिक उपभोग्य वस्तुको सहज र सुलभ उपलब्धता भएको हुने ।
	आपूर्ति व्यवस्थापन (बजार अनुगमन तथा नियमन)	दैनिक उपभोग्य वस्तुको सहज आपूर्ति			बजारमा उपभोग्य तथा अन्य वस्तुको सहज र सुलभ उपलब्धता भएको हुने । निर्यात योग्य तुलनात्मक लाभका वस्तु तथा सेवाको पहिचान सम्बन्धी कार्ययोजना तयार भई लागू भएको हुने ।
	पर्यटन पूर्वाधार विकास कार्यकम	पर्यटन क्षेत्रको पूर्वाधार विकास तथा प्रवर्द्धन			पदमार्ग निर्माण, होम स्टे स्थापना र सूचना केन्द्र सञ्चालन भएको हुने । जलयात्रा, बृहत ट्रेकिङ सर्कल सम्बन्धी संम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने । कोसेली घर, मल्टिमिडिया म्यूजिकल फाउनन्टेन , वाटरवाक र क्यानोपी वाक स्थापना र सञ्चालन भएको हुने ।
	पर्यटन सूचना प्रवाह कार्यक्रम	पर्यटन सम्बन्धी सूचना प्रवाह तथा जानकारी प्रदान			पर्यटकीय सामाग्री प्रकाशन, पर्यटकीय स्थलको डिजिटल प्रोफाईल तयारी तथा प्रचार प्रसार भएको हुने ।
	स्थानीय पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पर्यटन क्षेत्रको विकास तथा प्रवर्द्धन र रोजगारी सृजना तथा स्थानीयको आयआर्जनमा वृद्धि			पर्यटन सम्बन्धी गुरूयोजना, पर्यटन नीति, आन्तरिक पर्यटन वर्ष सम्बन्धी कार्ययोजना तर्जुमा भएको हुने । धार्मिक सर्किट, पर्यटन पदमार्ग र साहसिक पर्यटन सम्बन्धि अध्ययन, मापदण्ड निर्माण तथा सञ्चालन भएको हुने ।
	राष्ट्रिय वन विकास कार्यक्रम	राष्ट्रिय वन संरक्षण, विकास तथा व्यवस्थापन			वन डढेलो, वन अपराध, वन अतिक्रमण तथा बाह्य मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण भई राष्ट्रिय वन संरक्षण भएको हुने । मानव-वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन भएको हुने ।
	सामुदायिक वन	सामुदायिक वन व्यवस्थापन			वन उपभोक्ता समूह गठन, तालिम, कार्ययोजना निर्माण तथा नविकरण, वैज्ञानिक वन

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	विकास कार्यक्रम				व्यवस्थापन र पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन भएको हुने ।
	वन्यजन्तु संरक्षण कार्यक्रम	वन्यजन्तु संरक्षण तथा व्यवस्थापन			वन्यजन्तु उद्धार केन्द्र र चिडियाखाना स्थापना भएको हुने । संकटापन्न तथा लोपोन्मुख वन्यजन्तु जस्तै हिउ चितुवा, सालक, रेडपान्डा आदिको संरक्षण भएको हुने ।
	जडीवुटी विकास कार्यक्रम	जडीवुटी सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान, विकास तथा उत्पादन			जडीवुटी खेति सम्बन्धि तालिम, उत्पादन र प्रशोधन केन्द्र स्थापना भएको हुने ।
	जनशक्ति तथा पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	वन वातावरणसँग सम्बन्धित जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि र पूर्वाधार विकास			वन वातावरणसँग सम्बन्धित जनशक्तिलाई तालिम प्रदान र भौतिक संरचना निर्माण भएको हुने।
	वृक्ष सुधार कार्यक्रम	वन क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि			उच्च प्रविधियुक्त नर्सरी स्थापना तथा प्रवर्द्धन, वन बिउ बगैचा व्यवस्थापन र वृक्ष सुधार कार्यक्रम संचालन भएको हुने ।
	नीजि वन विकास कार्यक्रम	निजी क्षेत्रको सहभागितामा वन विकास तथा वन पैदावारको आपूर्ति वृद्धि			निजी वन विकासका लागि अनुदान वितरण, क्षमता अभिवृद्धि, मौद्रिक प्रोत्साहन तथा कृषि वन प्रवर्द्धन भएको हुने ।
	कवुलियती वन विकास कार्यक्रम	कवुलियती वन विकास मार्फत गरीबी न्यूनीकरण र पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन			कबुलियती वन विकास सम्बन्धि अध्ययन, समूह परिचालन, क्षमता अभिवृद्धि र पर्यापर्यटन विकास भएको हुने ।
	जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	जैविक विविधता संरक्षण र पारिस्थितिकिय प्रणालीमा सन्तुलन			पंचासे संरक्षित क्षेत्र व्यवस्थापन, जैविक विविधता पार्क सुधार, वनस्पति उद्यान तथा पार्क निर्माण तथा सञ्चालन भएको हुने । महत्वपूर्ण रैथाने वनस्पति र वन्यजन्तुको सर्वेक्षण तथा अभिलेखिकरण भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	एकीकृत जलाधार तथा वातावरण संरक्षण कार्यक्रम	भू-क्षय तथा पहिरो नियन्त्रण र जलाधार संरक्षण			भूक्षय तथा पहिरो रोकथाम सम्बन्धि संरचना निर्माण भई मानव बस्ती सुरक्षित भएको हुने । विद्युत र खानेपानी आयोजनाको जलाधार क्षेत्र संरक्षण, सड्कसँगको भू-संरक्षण र तालक्षेत्रको जलाधार संरक्षण भएको हुने । भू-संरक्षण प्रदर्शनी स्थल स्थापना भएको हुने ।
	जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	जलवायू परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरण			तालिम, जनचेतना अभिवृद्धि तथा अध्ययन अनुसन्धान भएको हुने ।
	नयाँ प्रविधि अध्ययन कार्यक्रम	विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान, विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना, कार्यविधि तयारी			विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान हुने तथा विधालयमा विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना भएको हुने ।

संघबाट सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भएका कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	पर्यटन कार्यालयहरू	पर्यटन सेवा नियमन तथा प्रवर्द्धन			पर्यटन सम्बन्धी जानकारी प्रदान तथा सहजीकरण भएको हुने । पर्यटक सम्बन्धी प्रशासनिक सेवा प्रदान भएको हुने । पर्यटन सूचना केन्द्र तथा उद्धार केन्द्र स्थापना भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	सीप विकास जनचेतना तालिम संचालन			व्यवस्थापन सचेतना, व्यवस्थापन सुधार, उद्यमशीलता सचेतना, सीप विकास सम्बन्धी जनचेतना तालिम संचालन भएको हुने ।
	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	लघु उद्यम विकासमा सहजीकरण तथा क्षमता विकास			लघु उद्यम विकास सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम संचालन भएको हुने । लघु उद्यम सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार निर्माण भएको हुने ।
	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (४८ जिल्ला)	घरेलु तथा साना उद्योग विकासमा सहजीकरण तथा समन्वय			घरेलु तथा साना उद्योग सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने । सचेतना मेला तथा प्रदर्शनी आयोजना भएको हुने ।
	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (२७ जिल्ला)	घरेलु तथा साना उद्योग विकास सहजीकरण			घरेलु तथा साना उद्योग सम्बन्धी तालिम संचालन भएको हुने। सचेतना मेला तथा प्रदर्शनी आयोजना भएको हुने ।
	जडीबुटी विकास कार्यक्रम (कर्णाली जडीबुटी प्रशोधन समेत)	जडीबुटी खेती विस्तार संकलन तथा प्रशोधन प्रवर्धन			जडिवुटि उत्पादन, खेती विस्तार, भण्डारण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको हुने ।
	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	राष्ट्रिय वन संरक्षण, विकास तथा व्यवस्थापन			वन डढेलो, वन अपराध, वन अतिक्रमण तथा बाह्य मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण भई राष्ट्रिय वन संरक्षण भएको हुने । मानव-वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन भएको हुने ।
	वृक्ष सुधार वृक्षारोपण तथा	वन क्षेत्रको उत्पादन तथा			विरूवा उत्पादन, नर्सरी स्थापना, निजी वन स्थापना भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	निजी वन कार्यक्रम	उत्पादकत्व वृद्धि			वृक्षारोपण तथा वृक्ष सुधार कार्यक्रम संचालन भएको हुने ।
	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्द्धन आयोजना	वन्यजन्तु संरक्षण तथा सहयोग प्रवर्द्धन			मानव वन्यजन्तु द्वन्द व्यवस्थापन तथा वन्यजन्तु उद्धार भएको हुने । वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धि प्रचारप्रसार भएको हुने । वन्यजन्तु संरक्षणका लागि र्‍यापिड रेस्पोन्स टिम परिचालन भएको हुने ।
	जिल्ला भू-संरक्षण कार्यक्रम	भू तथा जलाधार संरक्षण			ग्रामीण सडकहरूमा हरित पेटी निर्माण तथा एकीकृत भू संरक्षण भएको हुने ।
	सामुदायिक तथा कवुलियती वन विकास कार्यक्रम	सामुदायिक तथा कवुलियती वन विकास मार्फत गरीबी न्यूनीकरण र पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन			वन उपभोक्ता समूह गठन, तालिम, कार्ययोजना निर्माण तथा नविकरण, वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन र पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन भएको हुने । कबुलियती वन विकास सम्बन्धि अध्ययन, समूह परिचालन, क्षमता अभिवृद्धि र पर्यापर्यटन विकास भएको हुने । एक क्लष्टर एक उत्पादनः अमृसो, भूईकटहर, अलैची, बांस तथा अन्य गैह्र काष्ठ वन पैदावार
	नेपाल स्वच्छ वातावरण महाअभियान २०७५, सहयोग कार्यक्रम	वातावरण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास			शहरी हरित पार्क स्थापना भएको हुने । वातावरण जनचेतना अभिवृद्धि भएको हुने ।

४.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

स्थानीय तह, निजी क्षेत्र तथा सहकारी क्षेत्रको अर्थपूर्ण सहभागिता, आवश्यक कर्मचारी व्यवस्था, नीति तथा कानुनी वयवस्था, संघ र स्थानीय तहबीचको समन्वय, बहुक्षेत्रको सामुहिक सहभागिता, कृषिमा युवाको आकर्षण भएको हुनेछ। उल्लेखित व्यवस्था हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने विषय जोखिमपूर्ण रहने देखिएको छ।

परिच्छेद ५

पूर्वाधार विकास क्षेत्र

५.१. पृष्ठभूमि

संघीयताको कार्यान्वयनसँगै भौतिक पूर्वाधार क्षेत्र अर्थतन्त्रको थप महत्वपूर्ण मेरूदण्ड बनेको छ। प्रदेश भित्रका र बिभिन्न स्थानीय तहहरूबिचको अन्तरसम्बन्धमा केन्द्रित हुने प्रादेशिक जलविद्युत तथा उर्जा, प्रादेशिक वैकल्पिक सडक सञ्जाल विस्तार, खानेपानी, सिंचाइ, आवास तथा सहरी विकास, जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन जस्ता पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्नुका साथै सुविधा सम्पन्न प्रादेशिक प्रशासनिक संरचनाहरू स्थापना गर्नुपर्ने भएको छ। यसको लागि प्रादेशिक पूर्वाधारमा ठूलो मात्रामा लगानी गरी योजनाबद्ध ढंगले कार्य गर्नु आवश्यक छ । साथै लगानीको उचित व्यवस्थापन गरी उच्चतम उपलब्धिको सुनिश्चितता गर्दै स्थानीय तहको केन्द्रलाई आर्थिक क्रियाकलापमा अभिवृद्धि गर्न प्रदेश राजधानीसँग जोडने, प्रदेशका सवै गाउँ बस्तीमा खानेपानी र बिजुली सुविधा उपलब्ध गराउने, कृषियोग्य भूमिमा सिंचाइ सुविधा पुऱ्याउने, अत्याधुनिक भवन, खेल मैदान निर्माण गर्नु, बहुपहिचान संस्कृतिको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न समुदायसँगको सहकार्यमा बहु सांस्कृतिक गाउँ निर्माण गर्नु आदिमा केन्द्रित हुदै आर्थिक गतिविधि र रोजगार वृद्धि गर्नु उत्तिकै आवश्यक देखिन्छ ।

प्रदेशले प्रदान गर्ने सेवालाई मजबुत बनाउन, प्रादेशिक योजना र प्रशासनिक संरचनाका पूर्वाधारलाई व्यवस्थापन गर्दै नागरीकको प्रत्यक्ष र निर्णायक सहभागिताबाट विकास कार्यक्रमको छनोट एवम् संचालन गर्न तथा त्यसबाट प्राप्त उपलब्धिबाट आर्थिक सामाजिक रूपान्तरण गर्ने अवस्था सृजना गर्न साधन स्रोत र प्रयत्नको संयोजित प्रबन्ध गर्नु पनि उत्तिकै आवश्यक छ । पूर्वाधार विकास आयोजनाको समयमै लागत नबढ्ने गरी निर्माण सम्पन्न गरी प्रक्षेपित गुणस्तरीय प्रतिफल दिने सुनिश्चीत गर्न प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणलीको थालनी आवश्यक देखिन्छ ।

५.२. चुनौती तथा अवसर

वित्तीय श्रोतको व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाई पूर्वाधार विकासको बढ्दो माग र आवश्यकतालाई व्यवस्थापन गर्नु, पूर्वाधारका कार्यक्रमलाई गुरूयोजना मार्फत प्राथमिकतामा राखी कार्यान्वयनमा लैजानु, आयोजना निर्माणलाई गुणस्तरीय बनाउनु, विभिन्न आयोजनाहरूलाई विभिन्न निकायबीच समन्वय गरी समयमा नै सम्पन्न गर्न सक्नु, निर्मित भएका संरचनाहरूको मर्मत सम्भार र सम्पत्ति सुरक्षाका लागि श्रोत साधनको प्रयाप्त व्यवस्था गर्नु, छरिएर रहेका बस्तीहरूमा सडक विस्तार गर्नु, निजी क्षेत्रको क्षमता, सम्भावना तथा लगानी आकर्षण गर्नु, सवारी साधनको वृद्धिसँगै यसको उचित व्यवस्थापन गर्नु, बढ्दो सवारी दुर्घटनालाई न्यूनीकरण गर्दै सडक सुरक्षा कायम गर्नु राष्ट्रिय भवन सहिताको पालन गरी सवै किसिमका भवन सुरक्षित तवरले निर्माण गर्नु, अव्यवस्थित सहरीकरण भएको स्थानमा आधारभूत सेवा पुऱ्याउनु प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

नयाँ राजनैतिक विकासक्रम र राज्य पुनर्संरचनाको विद्यमान माहोलले आमजनतामा उमङ्ग, आशा र उत्साह, अभिवृद्धि गर्नु, राज्यको केन्द्रीकृत अधिकार विकेन्द्रित भई नयाँ केन्द्रहरूलाई व्यवस्थित सहरीकरण, योजनाबद्ध

बस्ती विकास, पूर्वाधार विकास, विकास र सेवा प्रवाहका अवसरमा बढोत्तरी हुनु, समावेशी, सन्तुलित एवम् अधिकारमा आधारित न्यायोचित विकासको प्रारम्भ गर्नु, लगानीमा प्रशस्त अवसर रहनु, वैदेशिक लागानीको लागि प्रयाप्त सम्भावना रहनु, निजी क्षेत्रको लगानी बढ्दै जानु महत्वपूर्ण अवसरका रूपमा रहेका छन् ।

५.३ सोंच

नविनतम प्रविधिको उच्चतम प्रयोगबाट पूर्वाधार विकास गरी प्रदेशको दिगो विकास र समृद्धि ।

५.४. उद्देश्य

१. जलविद्युत सेवाको विस्तार गरी सबै घरपरिवार र क्षेत्रको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।
२. सिञ्चित क्षेत्र वृद्धि गर्नुका साथै जलश्रोतको बहुउद्देश्यीय उपयोगमा जोड दिनु ।
३. बाढी पहिरो जस्ता जल उत्पन्न प्रकोपहरू हुनु अगावै रोकथाम गर्नु र यस्ता जोखिमबाट हुनसक्ने जनधनको क्षति न्यूनीकरण गर्नु ।
४. प्रभावकारी, दिगो, भरपर्दो, सुरक्षित, वातावरणमैत्री र कम खर्चिलो यातायात सेवा प्रवाह सुनिश्चत गर्नु।
५. प्रदेश राजधानीसँग र स्थानीय तहको केन्द्रलाई प्रदेश राजधानीसँग जोड्दै व्यापारिक सम्बन्ध विस्तार गर्नु।
६. सबै घरधुरीलाई आधारभूतस्तरको खानेपानी तथा सरसफाई सेवा उपलब्ध गराउनु ।
७. प्रकोप प्रतिरोधी व्यवस्थित बस्ती विकास गरी सबैका लागि सक्षम, सुरक्षित र वातावरणमैत्री आवासको प्रवर्द्धन गर्नु ।
८. भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त संरचनाको दिगो, सुरक्षित र योजनाबद्ध पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना कार्य गरी पीडित व्यक्ति तथा समुदायको जनजीवनलाई कम्तीमा प्रकोप पूर्वको अवस्थामा लैजानु ।

५.५. रणनीति

ऊर्जा

१. **"जलविद्युतमा जनताको शेयर, प्रदेशको समृद्धि"** मार्फत् जनलगानी आकर्षित गर्ने ।
२. जलविद्युतमा सार्वजनिक–निजी, साझेदारीमा लगानी वृद्धि गरी विद्युत उत्पादन गर्दै प्रसारण व्यवस्थालाई थप सुदृढ तथा विस्तार गर्ने ।

सिंचाई तथा जलउत्पन्न प्रकोप

१. प्राविधिक एवम् आर्थिक दृष्टिकोणले उपयुक्त नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाईको विकास गर्दै उच्च क्षमतामा बाह्रै महिना सिंचाई सेवा उपलब्ध गराउने ।
२. प्रभावकारी प्रकोप नियन्त्रणको लागि आवश्यक प्रविधिको पहिचान विकास र विस्तार गर्ने ।

सडक

१. कृषि, उद्योग, व्यापार, जलविद्युत, पर्यटन, शिक्षा र स्वास्थ्य सेवामा पहुँच बढाउने गरी आर्थिक वृद्धिलाई योगदान पुऱ्याउँदै सुरक्षित यातायातमा पहुँच सुविधा विस्तार गर्ने ।

खानेपानी

१. सबै घरधुरीलाई आधारभूतस्तरको खानेपानी तथा सरसफाईको सेवा उपलव्ध गराउने ।

सहरी विकास

१. विपन्न र सीमान्तीकृत वर्ग तथा जोखिममा रहेका नागरीकका लागि सुरक्षित, किफायती र वातावरणमैत्री आवास सुविधाको व्यवस्था गर्ने ।
२. सार्वजनिक नीजी साझेदारी समेतमा वातावरणीय दृष्टीले सन्तुलित, वित्तीय दृष्टिले सम्भाब्य र प्राविधिक दृष्टिले उपयुक्त एवं सुरक्षित बस्ती विकास तथा भवन निर्माणलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
३. भूकम्पवाट क्षतिग्रस्त संरचानाको पुननिर्माणको लागि प्राथमिकीकरण गरी जोखिमपूर्व बस्ती स्थानान्तरण लगायत योजना बनाई कार्यान्वियन गर्ने ।

५.६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

अ. सडक

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
जम्मा सडक निर्माण	कि.मि.	८५५८	५७०	८१०	११५२
कालोपत्रे	कि.मि.	११३०	१००	४००	७४७
ग्राभेल	कि.मि.	६३५	१७०	१७०	१८५
माटे सडक	कि.मि.	६७९३	२००	२४०	२२०
सडक स्तरोन्नति, पुनःनिर्माण र सुदृढीकरण	कि.मि.				
आवधिक मर्मत सम्भार	कि.मि.	-	५००	७००	८००
नियमित मर्मत सम्भार	कि.मि.	-	४००	६००	८५०
सडक पूल निर्माण	संख्या		-	७०	१४०
झोलुंगे पुल निर्माण	संख्या		७	२०	३०
ट्राफिक चिन्ह र संकेत राखिएका सडक	संख्या		११	२०	३०
सवारी चालक अनुमतिपत्र (स्मार्ट कार्ड वितरण)	संख्या (लाख)		५००००	७००००	९००००
इम्बोस्ड नम्बर प्लेट वितरण	संख्या (हजारमा)		३७५००	४००००	४५०००

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
मोनोरेलको डि.पि.आर प्रतिवेदन	कि.मी.			१	२

आ. उर्जा

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
जलविद्युत् उत्पादन क्षमता	मे.वा.	४२०.८	५००	६५०	९००
निर्माण कार्य शुरू गरिने विद्युत् आयोजना क्षमता	मे.वा.				
प्रसारण लाइन निर्माण (६६ के.भी.भन्दा बढी)	कि.मी.				
३३ के.भी. प्रसारण लाइन विस्तार	कि.मी.				
११ के.भी. प्रसारण लाइन विस्तार (काठेपोल पतिस्थापन कार्य)	कि.मी.		५०	७०	७५
राष्ट्रिय विद्युत् प्रणालीबाट विद्युत्मा पहुँच प्राप्त गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत				
प्रतिव्यक्ति विद्युत् खपत	कि.वा. घण्टा				
लघु तथा साना जलविद्युत् आयोजनाबाट विद्युत् विस्ता	कि.मि.		५	७	१०
घरेलु सौर्य विद्युत् प्रणालीबाट विद्युत् उत्पादन घरधुरी	संख्या		४५००	५०००	५५००
वायु उर्जा प्रणालीबाट विद्युत् उत्पादन	कि.वा.		१०००	१२५०	२०००
सुधारिएको चुलो जडान	संख्या (हजारमा)		२	२.५	३
घरायसी बायोग्यास प्लान्ट जडान	संख्या		५०	७०	१००
संस्थागत र सामुदायिक	संख्या				

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
बायोग्यास प्लान्ट जडान	(हजारमा)				
उच्च क्षमताको सोलार सम्भाव्यता अध्ययन कार्य	संख्या		१५	२०	२५

इ. खानेपानी

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
आधारभूत खानेपानीबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	९१.६	९३	९५	९७
उच्च मध्यम स्तरीय खानेपानी सुविधाबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत				
सरसफाई सुविधाबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	९७	९८	९९	१००
निर्माण सम्पन्न खानेपानी आयोजना	संख्या		८८	१००	१२१
खानेपानी उपलब्ध थप जनसंख्या	संख्या (हजारमा)		६७.५	७०	९०

ई. जलस्रोत तथा सिंचाई

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
निर्माण सम्पन्न हुने सिंचाइ आयोजना	संख्या		२७	८७	१०७
सतह सिंचाई आयोजनाहरूबाट सिंचित क्षेत्रफल विस्तार	हेक्टर		६४०	१३४०	२४०
भूमिगत सिंचाई आयोजनाहरूबाट सिंचित क्षेत्रफल विस्तार	हेक्टर		२००	३००	५००
नयाँ प्रविधि सिंचाई कार्यक्रमबाट सिंचित क्षेत्रफल विस्तार	हेक्टर		१५०	१५०	३००

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
मर्मत संभारबाट हुने सिंचित क्षेत्रफल	हेक्टर				
सरकार व्यवस्थित	हेक्टर		-	-	-
कृषक व्यवस्थित	हेक्टर		४००	६००	८००
तटबन्ध निर्माण	कि.मी		२५	३५	५०

उ. सहरी विकास

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
सरकारी कार्यालय भवन निर्माण	संख्या	२७			
जनता आवास योजना अन्तर्गत निर्मित आवास एकाई	संख्या	१६३२	२१२४	२८३१	३०००
पूर्वाधार सहितको नमूना एकीकृत बस्ती विकास	संख्या	५२	७	१५	२२
एकीकृत सरकारी कार्यालय भवन निर्माण	संख्या				
विशेष आवास (उच्च पदस्थ पदाधिकारी र कर्मचारीहरूको लागि निर्माण)	संख्या				
सभाहल निर्माण	संख्या	३	–	२	५
सामुदायिक भवन निर्माण	संख्या	१६	३३	३३	४०
शौचालय निर्माण	संख्या	–	२७	२७	३१
नमूना एकीकृत बस्ती विकास	संख्या	३६	४०	५२	७१
एक सहर एक पहिचान अन्तर्गत एकीकृत सहरी विकास	संख्या (क्रमागत)	२	५	७	१०
स्मार्ट सिटीका रूपमा सहरहरूलाई विकास	संख्या	१	–	४	५

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
हरित पूर्वाधार विकास कार्यक्रम अन्तर्गत सहरी पार्क एवम् पोखरी निर्माण	संख्या	३	–	–	–
खाद्य हरियाली सहर (फुड ग्रिन सिटी) का रूपमा सहरहरूको विकास	(				
ढल निर्माण	कि.मि.	२२	३२	४२	५२
सतह नाली निर्माण	कि.मि.	३.३	५	७	९
बसपार्क निर्माण	गोटा	४	५	८	१०
सडक स्तरोन्नति	कि.मि.	४.५	५.५	७.५	११.५

५.७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

यस विषय क्षेत्र अन्तर्गतका उपक्षेत्रगतको तीन वर्षको खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची १ र २ मा प्रस्तुत गरीएको छ । त्यस्तै कार्यक्रमगत खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची ३.१ र ३.२ मा प्रस्तुत गरीएको छ ।

५.८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

अ. सडक

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	एक निर्वाचन क्षेत्र एक सडक कार्यक्रम	समानुपातिक रूपमा प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्रमा कम्तिमा एक वटा सडक हुने गरी प्रदेश राजधानी र स्थानीय तहका केन्द्र जोड्ने सडकको निर्माण, स्तरोन्नति तथा कालोपत्रे			३६ वटा सडकको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएको हुने । सडकबाट नजोडिएका नार्फु र चुमनुब्री गाउँपालिकाका केन्द्रसम्म ट्र्याक खोलिएको हुने । सबै सडकहरूलाई मापदण्ड अनुसार चौडा गरीएको, ग्रेड मिलाइएको, नाली निर्माण गरीएको र स्ट्रकचर निर्माण गरीएको हुने । सडकको सतह धुलेबाट क्रमशः ग्राभेल हुँदै ३३ वटा स्थानीय तहको केन्द्रसम्म कालोपत्रे गरीएको हुने । निर्मित सडकको आवश्यकता अनुसार मर्मत भएको हुने ।
	प्रादेशिक सडक क वर्ग कार्यक्रम	बढी भन्दा बढी स्थानीय तह तथा जिल्ला जोड्ने गरी प्रादेशिक लोकमार्ग सञ्जाल विकास तथा विस्तार			११ वटा सडक (बेनी दरबाङ देविस्थान धारापानी ताकम ढोरपाटन सडक, आँधीखोला कोरिडोर, बेगनास भोर्लेटार तालबेसी कर्पुटार सडक, रूइला भञ्ज्याङ साम्दो ल्हो प्रोक विही सिर्दिवास सडक, पोखरा थुम्सिकोट मुग्रिवेशी वालपोखरी पसगाउँ सिङदी कास्की र लमजुङ जोडने कालोपत्रे सडक, दोबिल्ला फलेवास सडक, सालिग्राम कोरिडोर, दुम्किबास

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					त्रिवेणी सडक, मालढुंगा पाक्जा बलेवा एयरपोर्ट कुश्मिशेरा दमेक रागखानी हुग्दीशिर सडक, थोचे लार्केपास सडक) को विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएको हुने । अध्ययनको आधारमा थप प्रदेश लोकमार्ग पहिचान भएको हुने । अध्ययनको आधारमा आवश्यकता अनुसार डबल लेनको सडक निर्माण भएको हुने । सबै सडकहरूलाई मापदण्ड अनुसार चौडा गरीएको, ग्रेड मिलाइएको, नाली निर्माण गरीएको र स्ट्रकचर निर्माण गरीएको हुने । सडकको सतह धुलेबाट क्रमश ग्राभेल हुँदै कालोपत्रे गरीएको हुने । निर्मित सडकको आवश्यकता अनुसार मर्मत भएको हुने। सडक सुरक्षालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएको हुने ।
	प्रादेशिक सडक ख वर्ग कार्यक्रम	प्रदेश राजधानीसँग सबैभन्दा छोटो दुरीमा स्थानीय तहका केन्द्र जोड्ने सडक निर्माणलाई			प्रदेश राजधानीसँग सबैभन्दा छोटो दुरीमा स्थानीय तहका केन्द्र जोड्ने सडकलाई पहिचान सहित प्राथमिकता दिइएको

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
		प्राथमिकता दिई सडक सञ्जाल विकास तथा विस्तार			हुने । पहिचान भएका आयोजनाको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएको हुने । सबै सडकहरूलाई मापदण्ड अनुसार चौडा गरीएको, ग्रेड मिलाइएको, नाली निर्माण गरीएको र स्ट्रकचर निर्माण गरीएको हुने । सडकको सतह धुलेबाट क्रमश ग्राभेल हुँदै कालोपत्रे गरीएको हुने । आवश्यकता अनुसार अन्य सडकहरू निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने । निर्मित सडकको आवश्यकता अनुसार मर्मत भएको हुने ।
	प्रादेशिक सडक ग वर्ग कार्यक्रम	विभिन्न आर्थिक केन्द्र, पर्यटकीय केन्द्र, सेवा केन्द्र लगायतका विशेष क्षेत्रलाई जोड्ने गरी सडक सञ्जाल विकास तथा विस्तार			विशेष क्षेत्र जोड्ने सडकको अध्ययन तथा पहिचान भएको हुने । पहिचान भएका आयोजनाको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएको हुने । सबै सडकहरूलाई मापदण्ड अनुसार चौडा गरीएको, ग्रेड मिलाइएको, नाली निर्माण, स्ट्रकचर निर्माण तथा स्तरोन्नति

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					भएको हुने ।
	प्रदेश-पालिका साझेदारी सडक कार्यक्रम	स्थानीय तह भित्र महत्वपूर्ण मानिएका सडक सञ्जाललाई स्थानीय तहसँगको साझेदारीमा निर्माण तथा विस्तार			स्थानीय तहबाट माग भइ आएका स्थानीय सडकको आवश्यकता अनुसार मर्मत तथा सुधार गरी आवगमनमा सहज भएको हुने ।
	नयाँ पुल निर्माण तथा संभार कार्यक्रम	नयाँ सडक पुल पहिचान, निर्माण तथा मर्मत संभार			प्रदेशभित्र नयाँ सडक पुल पहिचान तथा प्राथमिकीकरण भएको हुने । प्राथमिकताका आधारमा विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएको हुने । ६९ वटा सडक पुल निर्माण भएको । प्रदेशभित्रका सडक पुलको आवश्यकता अनुसार मर्मत भएको हुने ।
	झोलुङ्गे पुल निर्माण तथा सुधार कार्यक्रम	सडक संजाल नपुगेका बस्तीहरूमा झोलुङ्गे पुल मार्फत आवगमनमा सहजता			सडक संजाल नपुगेका बस्तीहरूमा झोलुङ्गे पुलको आवश्यकता पहिचानको विस्तृत विवरण सहितको प्रतिवेदन तयार भएको हुने । प्राथमिकताका आधारमा विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					५६ वटा झोलुङ्गे पुल निर्माण भएको हुने । निर्मित झोलुङ्गे पुलको नियमित मर्मतसम्भार भएको हुने ।
संघबाट सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भएका कार्यक्रम/आयोजना					
३३७०२७	अंचल यातायात व्यवस्था कार्यालयहरू	विभिन्न प्रकारका यातायात सवारीको दर्ता नवीकरण लगायतका कार्य सम्पादन साथै सवारी चालक अनुमति पत्र वितरण	सालवसाली		यातायात सवारीको दर्ता तथा नवीकरण लगायतका कार्य सम्पादन भएको हुने । सवारी साधनमा इम्बोस्ड नम्बर प्लेट प्रदान गरीएको हुने । सवारी चालक अनुमति पत्र (स्मार्ट कार्ड वितरण) वितरण भएको हुने ।
३३७१११	बाग्लुङ-बेनी	सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति			कल्भर्ट तथा नाली निर्माणको माध्यमबाट सतह पानी तथा भूमिगत पानीको व्यवस्थापन भएको हुने । सडकको सतह स्तरोन्नति भइ कालोपत्रे गरीएको हुने ।
३३७१२२	व्यास मार्ग -बुद्धसिंह मार्ग				
३३७१३४	मिर्दि-क्याक्मी-भिमाद				
३३७१३५	पुतलीखेत-कार्कीनेटा-कुश्मा				
३३७३२९	अन्य उत्तर दक्षिण सडकहरू				
३३७३३५	संभावित रणनीतिक सडकहरू	रणनीतिक महत्वका प्रादेशिक सडक सञ्जाल विकास तथा विस्तार			विस्तृत आयोजना प्रतिवेदनको आधारमा २२ वटा सडकको निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने । सबै सडकहरूलाई मापदण्ड अनुसार चौडा गरीएको, ग्रेड

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					मिलाइएको, नाली निर्माण गरीएको र स्ट्रकचर निर्माण गरीएको हुने । सडकको सतह धुलेबाट क्रमश ग्राभेल हुँदै कालोपत्रे गरीएको हुने । निर्मित सडकको आवश्यकतानुसार मर्मत भएको हुने ।
३३७३५५	सम्भावित प्रादेशिक सडकहरू	प्रादेशिक सडक सञ्जाल विकास तथा विस्तार			प्राथमिकीकरणका आधारमा सडक सञ्जाललाई विस्तार गरीएको हुने । सडकको निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको हुने ।
३६५८०६	ग्रामीण पुननिर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	कृषिजन्य उत्पादित वस्तुहरूको बजारसम्म पहुँच विस्तार			पर्वत जिल्लाका ३ वटा सडकको कम्तीमा २५ किमि सडक कालोपत्रे भएको हुने । कास्की जिल्लामा एउटा सडक कालोपत्रे भएको हुने । कृषिजन्य उत्पादित वस्तुहरूको बजारसम्म पहुँच विस्तार भएको हुने ।
३६५८१०	ग्रामीण पहुंच कार्यक्रम	आर्थिक क्रियाकलापलाई अभिवृद्धि गर्दै ग्रामीण भेगका नागरीकलाई आर्थिक तथा सेवा केन्द्रसम्म पहुँच विस्तार			पर्वत जिल्लाको सिल्मी - ठुलीपोखरी - कार्कीनेटा सडक स्तरोन्नति भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३६५८४२	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	सडक पूर्वाधार निर्माण तथा नियमित/आवधिक मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नति			कास्की, तनहुँ, गोरखा, लमजुङ, स्याङ्ग्जा, नियमित र आवधिक मर्मत सम्भारलाई प्राथमिकता दिई विभिन्न सडकहरूको मर्मत सम्भार भएको हुने ।

आ. उर्जा

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	विद्युत विस्तार कार्यक्रम	विद्युत सेवाको विस्तार तथा वितरण मार्फत उज्यालो प्रदेश निर्माण			थप दुई लाख जनसङ्ख्यालाई विद्युत सेवा उपलब्ध भएको हुने
	नविकरणीय उर्जा प्रविधि जडान कार्यक्रम	सौर्य उर्जा प्रविधि मार्फत उज्यालो प्रदेश निर्माण			जलविद्युत सेवा उपलब्ध नभएका स्थानका घर परिवारलाई सौर्य उर्जा उपलब्ध भएको हुने ।
संघबाट सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भएका कार्यक्रम/आयोजना					
३०८११८	राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम	नवीकरणीय उर्जाको उपलब्धता			बायोग्यास जडान, सौर्य उर्जा लघु तथा साना जलविद्युत आयोजना, सुधारिएको चूलो प्रदान गरी नवीकरणीय उर्जामा पहुँच वृद्धि भएको हुने ।

इ. खानेपानी

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	खानेपानी निर्माण तथा स्तरोन्नति कार्यक्रम	आधारभूत खानेपानीको उपलब्धता			१२४ ओटा आयोजनाहरू निर्माण भई खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको हुने ।
	विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन कार्यक्रम	खानेपानी आयोजनाको पहिचान तथा विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन			खानेपानी सेवाको आवश्यकता पहिचान भई प्राथमिकरण भएको हुने । प्राथमिकताको आधारमा छानिएका खानेपानी आयोजनाको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने ।
	मर्मत सभार कार्यक्रम	निर्मित खानेपानी आयोजनाहरूको नियमित तथा आवधिक मर्मत संभार			सञ्चालनमा रहेका १२४ गोटा खानेपानी आयोजनाहरूको नियमित तथा आवधिक मर्मत संभार भएको हुने ।
संघबाट सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भएका कार्यक्रम/आयोजना					
३१३११७	उच्च-प्रविधियुक्त केन्द्रीय खानेपानी कार्यक्रम	खानेपानी सेवाको उपलब्धता			
३१३१०२	खानेपानी सेवा नियमन तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	खानेपानी सेवाको गुणस्तर नियमन तथा सञ्चालित आयोजनाहरू मर्मत संम्भार			खानेपानी सेवाको गुणस्तर नियमन तथा सञ्चालित आयोजनाहरू मर्मत संम्भार भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३१३१०३	डीप ट्युवेल आयोजना (मर्मत सुधार)	डीप ट्युवेल खानेपानी आयोजनाहरूको निर्माण, नियमित तथा आवधिक मर्मत संभार			डीप ट्युवेल खानेपानी आयोजनाहरूको निर्माण, नियमित तथा आवधिक मर्मत संभार भएको हुने ।
३१३१०६	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	स्वच्छ तथा शुद्ध खानेपानी उपलब्धता			स्वच्छ तथा सुद्ध खानेपानी उपलब्ध भएको हुने ।
३१३१०९	जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनीकरण तथा उपयुक्त प्रविधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वर्षाद्को पानी संकलन तथा खानेपानीको उपलब्धता			स्थानीय तह (बाग्लुङ, कालीगण्डकी र मंगला) मा वर्षातको पानी संकलनमा आधारित खानेपानी आयोजना निर्माण भई सञ्चालनमा आएको हुने ।
३१३११०	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	उच्च जनघनत्व भएका ठाउँहरूमा ढल निर्माणको उपलब्धता			स्थानीय तह (मंगला, गलकोट र भिमाद कावाशोती) मा ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्य भएको हुने ।
३१३१११	खानेपानी तथा सरसफाई सह-लगानी कार्यक्रम	उपभोक्ता समितिको सहभागिता तथा लगानीमा खानेपानी सेवाको उपलब्धता			कास्की, जिल्लाको किमडाँडा, शान्तिपुर र लेखनाथ (दोस्रो) खानेपानी आयोजना निर्माण भई सञ्चालनमा आएको हुने ।

ई. जलस्रोत तथा सिंचाई

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	मझौला सिंचाई कार्यक्रम	मझौला स्तरका सिंचाई आयोजना मार्फत सिंचाई सुविधा उपलब्धता र कृषि उत्पादनमा वृद्धि			प्राथमिकताका आधारमा छानिएका आयोजनाहरूको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन भएको हुने । १५५ वटा सिंचाई आयोजना निर्माण भएका हुने ।
	भूमिगत सिंचाई कार्यक्रम	तराईका २०० हेक्टर माथिका तथा पहाडमा ५० हेक्टर भन्दा माथिका भूमिगत सिंचाई आयोजना संचालन र सिंचाई सुविधा उपलब्धता			५०० हेक्टर जमिनमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको हुने ।
संघबाट सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भएका कार्यक्रम/आयोजना					
३०८०१९	सिंचाइ विकास डिभिजन (सब डिभिजन समेत)	सिंचाई आयोजना निर्माण तथा मर्मत संभार			सिंचाई आयोजना निर्माण कार्यको समन्वय तथा अनुगमन सुपरिवेक्षण भएको हुने ।
३०८१२३	प्रणाली व्यवस्थापन तथा तालिम कार्यक्रम	सिंचाई प्रणाली सञ्चालन सम्बन्धमा जलउपभोक्ता समितिको क्षमता विकास			जल उपभोक्ता समितिका सदस्यले तालिम तथा भ्रमणको अवसर पाएका हुने ।
३०८१२४	सिंचाइ संस्थागत विकास कार्यक्रम	सिंचाई सम्बन्धी उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता विकास			आर्थिक व्यवस्थापन, सिंचाई व्यवस्थापन, नियमन लगायतका विषयहरूमा समितिका सदस्यहरूलाई तालिम दिइएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३०८१२८	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	समुदायको सहभागितामा सिंचाई सुविधाको उपलब्धता			३०० हेक्टर.जमिनमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको हुने ।
३०८१२९	नदी नियन्त्रण	तटबन्ध निर्माण मार्फत नदी कटान नियन्त्रण			नदी तथा खोलामा तटबन्ध सम्बन्धी आयोजनाका पहिचान भएको हुने । प्राथमिकताका आधारमा छानिएका आयोजनाहरूको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन भएको हुने । सम्भाव्यता अध्ययन बमोजिम नदी तथा खोलामा तटबन्ध भएको हुने ।
३०८१३०	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि, जोखिम नक्सा तयारी तथा पूर्वाधारको संरक्षण			जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि भएको हुने । जल उत्पन्न प्रकोप जोखिम नक्सा तयार भएको हुने । जल उत्पन्न प्रकोपबाट प्रभावित भौतिक पूर्वाधारहरूको संरक्षण भएको हुने ।
३०८१३३	भूमिगत स्यालो तथा डिप ट्युबबेल सिंचाइ आयोजना	तराईका २०० हेक्टर माथिका पहाडमा ५० हेक्टर भन्दा माथिका आयोजना मार्फत भूमिगत सिंचाई उपलब्धता			४०० हेक्टर जमिनमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३०८१३५	मर्मत संभार आयोजनाहरू	निर्मित सिंचाई आयोजनाहरूको नियमित तथा आवधिक मर्मत संभार तथा सञ्चालन			निर्मित सिंचाई आयोजनाहरूको नियमित तथा आवधिक मर्मत संभार तथा सञ्चालन भएको हुने ।
३०८१४३	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ आयोजना	साना स्रोतमा आधारित सिंचाई व्यवस्था सञ्चालन गरी सिंचाई सेवा उपलब्धता			सोलार पम्प, ड्रिप सिंचाई लगायतका आधुनिक प्रविधिबाट सिंचाई सेवाको उपलब्धता भएको हुने ।
३०८१४४	मझौला सिंचाइ आयोजना	सिंचाई सुविधाको उपलब्धता			प्राथमिकताका आधारमा छानिएका आयोजनाहरूको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन भएको हुने । १५५ वटा सिंचाई आयोजनाको निर्माण भएको हुने ।
३०८१४८	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोर समेत)	बस्ती संरक्षण			जोखिम जस्तीहरूको संरक्षण भएको हुने ।
३०८१५५	सम्बृद्ध तराई मधेस सिंचाइ विशेष कार्यक्रम	तराई मधेशका जिल्लामा सिंचाई सुविधाको उपलब्धता			नवलपुर जिल्लाको ४०० हेक्टर सिंचाई जमिनमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध भएको हुने ।

उ. सहरी विकास

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	आधारभूत शहरी सेवा कार्यक्रम	आधारभूत शहरी पूर्वाधार निर्माण			सामुदायिक भवन निर्माण भएको हुने । सरकारी भवनको डिजाइन भई निर्माण कार्य भएको हुने । नगरपालिका क्षेत्र भित्र सार्वजनिक शौचालय निर्माण भएको हुने ।
	नयाँ बस्ती विकास कार्यक्रम	नयाँ बस्ती विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधार निर्माणको तयारी			३० स्थानमा नयाँ बस्ती निर्माणका लागि विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएको हुने ।
	नयाँ बस्ती विकास र बिस्तार कार्यक्रम	नयाँ बस्ति विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधार निर्माण			१५ स्थानमा नयाँ बस्ती विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधार (सडक, विद्युत, ढल, खानेपानी, खेलमैदान, खुला स्थान आदि) निर्माण भएको हुने ।
संघबाट सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भएका कार्यक्रम/आयोजना					
३४७०२०	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन कार्यालयहरू	शहरी विकास तथा सरकारी तथा सामुदायिक भवन निर्माण			सरकारी भवन नयाँ निर्माण र मर्मत सम्भार भएको हुने । सामुदायिक भवन निर्माण भएको हुने ।
३४७१८०	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	जनता आवास कार्यक्रम संचालन			पहिचान भएका सीमान्तकृत तथा विपन्न वर्गका लागि आवास निर्माण भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
३४७१८२	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	बजार केन्द्र साना शहरको भौतिक पूर्वाधार विकास			साना शहरहरूमा सडक, नाली, खानेपानी, बिजुली जस्ता पूर्वाधारको विकास भएको हुने ।
३४७१९२	नमूना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम (तराई मधेश-पहाड-हिमाल)	मेगा सिटी, स्मार्ट सिटी, स्याटलाईट सिटी जस्ता नमूना सहर तथा बस्ती विकास			जग्गा एकीकरण तथा नगरको भौतिक योजना तर्जुमा भएको हुने । सडक, नाली, खानेपानी,, बिजुली जस्ता पूर्वाधारको विकास भएको हुने ।
३४७३५८	नयाँ सहर आयोजना	पहिचान भएका नयाँ सहरको भौतिक योजना र पूर्वाधार विकास			जग्गा एकीकरण तथा नगरको भौतिक योजना तर्जुमा भएको हुने । सडक, नाली, खानेपानी, बिजुली जस्ता पूर्वाधारको विकास भएको हुने ।

५.९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नीति तथा कानुनी व्यवस्था, कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न पर्याप्त जनशक्तिको व्यवस्था, स्थानीय तह, निजी क्षेत्र तथा सहकारी क्षेत्रको सहभागिता, संघ र स्थानीय तहबीचको समन्वय रहेको हुनेछ। उल्लेखित व्यवस्था हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने विषय जोखिमपूर्ण रहने देखिएको छ।

परिच्छेद ६

सामाजिक विकास क्षेत्र

६.१ पृष्ठभूमि

वर्तमान नेपालको संविधानले विगतको एकात्मक शासन पद्धतिको अन्त्य गर्दै नेपाललाई संघीय दाँचामा रूपान्तरण गरेको छ। फलस्वरूप संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको निर्वाचन सम्पन्न भई संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा सरकारहरूको गठन भैसकेको छ। प्रदेशको विकास तथा समृद्धिमा शिक्षा, स्वास्थ्य, महिला विकास, युवा खेलकुद, श्रम तथा रोजगार जस्ता सामजिक क्षेत्र महत्वपूर्ण पक्षका रूपमा रहेका छन्। उक्त महत्त्वपूर्ण सामाजिक क्षेत्रका विषयमा प्रादेशिक मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रादेशिक योजना बनाउन लागेको सन्दर्भमा उक्त योजनामा समावेश गर्न यस मन्त्रालयसँग सम्बन्धित विषयहरू निम्न वमाजिम प्रस्तुत गरीएको छ।

६.२ चुनौती तथा अवसर

चुनौती

विद्यार्थी र शिक्षक दरबन्दी बीच सामान्जस्यता कायम नहुनु, दुर्गम तथा पहाडी भेगका सामूदायिक विद्यालयहरूको भौतिक अवस्था जिर्ण हुनु, कक्षा छाड्ने दरमा कमी नआउनु, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा प्राथमिकतामा नपर्नु, प्रदेशभित्र व्यावसायिक शिक्षाको महाविद्यालय नहुनु, गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न नसक्नु, महाभूकम्पबाट क्षतिग्रस्त विद्यालयहरूको पुनस्थापन र पुननिर्माण हुन नसक्नु शिक्षा क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

जनसंख्याको अनुपात अनुसार स्वास्थ्य संस्थाहरूको वितरण, निःशुल्क र सर्वसुलभ रूपमा औषधी वितरण गर्नु, औषधिको गुणस्तरीयता कायम गर्नु, सबैका लागि सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवा (Universal Health Coverage) पुऱ्याउनु, भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त स्वास्थ्य संस्थाहरूको पुननिर्माण गर्नु, सरूवा र महामारी रोगहरूको तत्काल रोकथाम गर्नु, प्रदेशस्तरीय स्वास्थ्य नीति, मापदण्ड निर्माण गर्नु, नसर्ने रोगहरूबाट मृत्यु हुनेको संख्या घटाउनु स्वास्थ्य क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

महिलामाथि हुने घरेलु तथा अन्य लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरण गर्नु, दाइजो प्रथा अन्त्य गर्नु, विपन्न महिलालाई आर्थिक सशक्तीकरण गर्नु, राज्यका हरेक क्षेत्रमा महिला सहभागिता वृद्धि गर्नु, महिलाहरूलाई आधारभूत हक अधिकार उपभोग गर्न सक्ने गरी सक्षम बनाउनु, न्यून आय र सीमान्तकृत महिलाहरूको प्रजनन स्वास्थ्य सुरक्षित बनाउनु महिला यस क्षेत्रका चुनौती हुन्।

अपाङ्गलाई हेर्ने सामाजिक दृष्टि परिवर्तन गर्नु अपाङ्ग सम्बन्धी भएका नीति र कानूनी व्यवस्थाहरू पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गर्नु, अपाङ्गमैत्री भवन, बाटो, अपाङ्गमैत्री शिक्षाको व्यवस्था गर्नु, अपाङ्गसँग सम्बन्धित संस्थाहरूलाई दुर्गम स्थानमा परिचालन गर्नु, विभिन्न प्रकारका अपाङ्गहरूलाई आवश्यकतानुरूप कार्यक्रमहरू संचालन गर्नु र अपाङ्गहरूलाई सीपमूलक आय आर्जनका तालीम संचालन गर्नुसमेत चुनौती रहेको छ ।

जेष्ठ नागरीकहरूको लागि वृद्धाश्रम र दिवा सेवा केन्द्रको व्यवस्था गर्नु, जेष्ठ नागरीकहरूलाई आफन्तजनबाट हुने अनुचित व्यवहारलाई न्यून गर्नु, जेष्ठ नागरीकहरूको ज्ञान सीपलाई प्रदेशको उत्थानमा लगाउनु, जेष्ठ नागरीकलाई प्रदान गरिएको सामाजिक सुरक्षा लगायतका विभिन्न सुविधाहरू उनीहरूको घर दैलोमा पुऱ्याउनु समेत चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

वर्षेनी श्रम बजारमा थपिने युवाहरूलाई रोजगारीको अवसर सृजना गर्नु, व्यावसायिक तालिमहरूको उपलब्धतामा वृद्धि गर्नु, औद्योगिक क्षेत्रको स्थापनाबाट वेरोजगारलाई रोजगारीको अवसर सृजना गर्नु , विप्रेषणबाट आएको रकमलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्नु, विदेश पलायन रोकी मुलुकमै रोजगारीको अवसर सृजना गर्नु, युवाहरूलाई रोजगारीमूलक र व्यावसायिक शिक्षा तालिम उपलब्ध गराई बेरोजगारी न्यून गर्नु श्रम तथा रोगार क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन् । युवा लक्षित कार्यक्रमहरूको वृद्धि गर्नु, सामाजिक आर्थिक क्षेत्रहरूमा युवाहरूको सहभागिता वृद्धि गर्नु, खेलकूद आधारशिलाहरूको निर्माणको लागि लगानी बढाउनु, खेलाडी र प्रशिक्षकलाई समयसापेक्ष तालिम प्रदान गर्नु, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका खेलकूद आयोजना गर्न पूर्वाधार नहुनु, निजी क्षेत्रलाई खेलकूदप्रति आकर्षित गर्नु, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय पदक हासिल गरेका खेलाडीहरूलाई विशेष सुविधा उपलब्ध गराउनु युवा तथा खेलकूद क्षेत्रमा प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

अवसर

विद्यार्थी भर्नादरमा क्रमशः वृद्धि हुँदै जानु, शिक्षा हासिल गर्नुपर्छ भन्ने सोच आम नागरीकहरूमा अभिवृद्धि हुनु, शिक्षाका आधारशिलाहरूको निर्माणमा वृद्धि हुनु, प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षामा आकर्षण बढ्नु, विद्यार्थी सहभागितामा छात्राहरूको वृद्धि हुँदै जानु, साक्षरताको प्रतिशत बढ्दै जानु, शिक्षामा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार हुनु शिक्षा क्षेत्रका अवसरको रूपमा हेरिनुपर्छ ।

प्रदेशमा स्वास्थ्य सम्बन्धी सचेत जनसंख्याको बृद्धि हुदै जानु, अन्य प्रदेशको तुलनामा ख्याउटे, वालमृत्युदरमा कमी हुनु, स्वास्थ्य संस्थाहरूको संञ्जाल प्रदेशमा तयार हुनु, अन्य प्रदेशको तुलनामा स्वस्थ्य नागरीकको संख्या वृद्धि हुदै जानुलाइ स्वास्थ्य क्षेत्रका अवसरको रूपमा लिनुपर्छ।

महिला तथा बालबालिका तर्फ राज्यको राजनीतिक प्रशासनिक लगायत अन्य क्षेत्रमा महिलाहरूको सहभागितामा वृद्धि हुनु, विद्यार्थी भर्नादरमा छात्राको संख्या बढ्दै जानु, घरेलु हिंसा, बहुविवाह, दाइजो प्रथा विरूद्ध जनमानसमा चेतना वृद्धि हुनु, महिलाहरू आर्थिक सामाजिकरूपमा सक्षम हुनु, नेतृत्व तहमा महिलाहरूको वृद्धि हुनु, मातृ मृत्युदरमा कमी हुँदै जानु महिला क्षेत्रका अवसरको रूपमा हेरिनुपर्दछ । साथै संविधानमा बालअधिकारको व्यवस्था हुनु, बालबालिका सम्बन्धि राष्ट्रसंघीय महासन्धी १९८९ अनुसार कानून तथा नीतिहरू निर्माण हुनु, बालसुधार गृहहरूको स्थापनामा वृद्धि हुनु, शिक्षा आर्जनमा बालबालिकाको सहभागिता उच्च हुँदै जानु, बाल क्लब, बालसञ्चाल, बालमञ्चहरूको वृद्धि हुँदै जानु र आम नागिरकमा बालबालिकाप्रति सकारात्मक सोचको विकास हुनुलाई वालबालिका क्षेत्रका अवसरको रूपमा लिनु पर्दछ ।

अपाङ्गमैत्री संरचनाहरू बनाउनु पर्ने नीतिगत व्यवस्था हुनु, प्रशासनिक राजनैतिक तहमा अपाङ्गको प्रतिनिधित्व सुनिश्चत हुनु, अपाङ्ग सहायता सामाग्रीहरूको प्रवन्ध र वितरणको व्यवस्था हुनु, अपाङ्ग क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थाहरूको वृद्धि हुँदै जानु, संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारहरूले अपाङ्ग हितको लागि संचालन गर्ने कार्यक्रमहरूमा वृद्धि हुँदै जानु अपाङ्ग क्षेत्रका अवसरहरू हुन् । जेष्ठ नागरीकहरूलाई अस्पतालमा स्वास्थ्योपचार, यातायातमा सुविधाको व्यवस्था, जेष्ठ नागरीक कल्याण कोषको व्यवस्था, संविधानमा जेष्ठ नागरीकको हकको व्यवस्था, सामाजिक सुरक्षा भत्ताको व्यवस्था, वृद्धवृद्धाको हक हित सम्बन्धी कार्यक्रमहरू स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको एजेण्डामा समावेश हुनुलाई अवसर मान्नुपर्छ ।

विगतको तुलनामा शिक्षित र सीपयुक्त जनशक्ति वृद्धि हुदै जानु, विदेश गएर फर्किएका व्यक्तिहरू सीपयुक्त भै आफ्नै प्रदेशमा व्यवसाय संचालन गर्नु , स्वरोजगारीको विषयमा जनचेतना वृद्धि हुनु र आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्तिको वृद्धि हुदै जानुलाई श्रम तथा रोजगार क्षेत्रमा अवसरको रूपमा लिनुपर्दछ । विकास निर्माण तथा उद्योग संचालन गर्न प्रसस्त युवा शक्ति र श्रम देशमा उपलब्ध हुनु, विदेशिने युवाहरूबाट भित्रिने विप्रेषणले राष्ट्रिय अर्थतन्त्र सुदृढ हुनु, युवालाई राष्ट्र निर्माणको मूलप्रवाहमा समावेस गर्न सोच राजनैतिक पार्टी लगायत सरकारमा आउनु, युवामा आफ्नो भूमिका राष्ट्र निर्माणमा लगाउनुपर्छ भन्ने भावनामा अभिवृद्धि हुनुलाई अवसरको रूपमा लिनुपर्दछ । आम जनसमुदायको खेलप्रति रूची र आकर्षण बढ्नु, खेलकुदप्रति निजी क्षेत्रको चासो बढ्नु, विशेष गरी विद्यालयहरूले खेलकुदलाई शिक्षाको एक अंगको रूपमा स्थापित गर्नु, नेपाली खेल जगतले अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगिताहरूमा पदकहरू प्राप्त गर्नु, राष्ट्रले पदक जित्ने खेलाडीको प्रोत्साहनको लागि व्यवस्था गर्नु, खेलकुद पूर्वाधारको क्रमशः विकास हुँदै जानुलाई समेत अवसरको रूपमा लिनुपर्छ ।

६.३. सोच

- समाजको आर्थिक र सामाजिक रूपान्तरणको लागि शिक्षामा सबैको पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि।(शिक्षा)
- प्रदेशका सबै जनताको घर दैलोमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याई स्वस्थ नागरीक तयार।(स्वास्थ्य)
- महिलाहरूको हक अधिकारको संरक्षण गर्दै योग्य र सक्षम नागरीक बन्ने वातावरण निर्माण।(महिला)
- बालबालिकाहरूलाई सक्षम र योग्य नागरीकमा विकास । (बालबालिका)
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई अपाङ्गताको आभाष हुन नदिन उनीहरूलाई अरू नागरीक सरह छन भन्ने अवस्थाको श्रृजना । (अपाङ्गता)
- जेष्ठ नागरीकहरूको हक अधिकारको रक्षा गर्दै सुरक्षित र सम्मानजनक जीवनयापन । (जेष्ठ नागरीक)
- पर्याप्त रोजगारी एवम् स्वरोजगारका अवसर सृजना गर्दै प्रदेशमा पूर्ण रोजगारीको सृजना।(श्रम तथा रोजगार)
- युवाहरूको योगदानलाई उच्च कदर गर्दै युवा शक्तिलाई प्रदेशको विकासमा सहभागिता । (युवा)
- खेलकूदको माध्यमबाट प्रदेशलाई राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय खेलकूद गन्तव्यका रूपमा स्थापित । (खेलकुद)

६.४. उद्देश्य

अ. शिक्षा

१. शिक्षाका अवसरहरूलाई समतामूलक, समय सान्दर्भिक र गुणस्तरीय रूपमा विस्तार गर्नु ।

२. शिक्षा र व्यावसायिक तथा प्रविधिक तालिमका अवसरको विस्तार गर्नु ।

३. शैक्षिक व्यवस्थापन र सुशासनलाई आत्मसात गर्नु ।

आ. स्वास्थ्य

१. प्रदेशका सबै नागरीकहरूको आधारभूत र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा पहुँच वृद्धि गराउनु ।

२. गुणस्तरीय र पोषणयुक्त खाद्य सामग्रीको पहुँच बढाउनु ।

३. प्रदेशमा स्वस्थ जनशक्ति तयार गर्नु ।

४. स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्दै निजी तथा सहकारी क्षेत्रको संलग्नता वृद्धि र व्यवस्थित गर्दै जानु ।

इ. महिला, बालबालिका, अपांगता तथा जेष्ठ नागरीक

१. महिला अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नु ।

२. महिला उपर हुने सवै प्रकारका हिंसा र दुर्व्यवहारको अन्त्य गर्नु ।

३. बाल अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु ।

४. बालबालिका विरूद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गर्नु ।

५. सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि प्रदेशबाट प्रवाहित सेवामा पहुँच बढाउनु ।

६. अपाङ्ग व्यक्तिहरूको सामाजिक सम्मान अभिवृद्धि गर्नु।

७. प्रदेश भित्रका जेष्ठ नागरीकहरूको सेवा सुविधा वृद्धि गर्नु।

८. स्थानीय र प्रदेश सरकार प्रतिको विश्वशनीयता बढाउनु।

ई. श्रम तथा रोजगार

१. प्रदेशमा मर्यादित रोजगारीका अवसरहरू सृजना गरी वेरोजगारी तथा अर्धवेरोजगारी न्यूनीकरण गर्नु ।

२. रोजगारीका लागि सीप तथा तालिमका अवसरहरू वृद्धि गरी प्रतिस्पर्धात्मक श्रम शक्तिको उत्पादन गर्नु ।

उ. युवा तथा खेलकूद

१. युवाको सीप तथा क्षमताको विकास गर्दै विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्नु ।

२. युवालाई प्रदेश निर्माणको सम्वाहक बनाउनु ।

३. प्रदेश भित्र खेल पूर्वाधारको विकास गर्नु ।

४. दश खेलाडीको उत्पादन र स्तरीय प्रतियोगिताको सञ्चालन गर्नु।

५. खेललाई जीवनको एक अभिन्न पक्षको रूपमा विकास गर्नु ।

६.५ रणानीति

अ. शिक्षा

५. अनिवार्य आधारभूत शिक्षा तथा निःशुल्क माध्यामिक शिक्षालाइ प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने।

६. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको विस्तार गर्ने ।

७. आर्थिक, सामाजिक तथा अन्य कारणले पछाडी परेका वर्ग र समुदायका वालवालिकाका लागि शिक्षामा पहुँच सुनिश्चत गर्ने।

८. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको शिक्षाको हरेक तहमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

९. सवै तहको शिक्षालाई पहुँचयोग्य, प्रतिस्पर्धी र अनुसन्धानमूलक बनाउने ।
१०. शैक्षिक व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी एवम् जिम्मेवारीपूर्ण वनाउने ।

आ. स्वास्थ्य

१. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रभावकारी एवं सर्वसुलभ रूपमा सवै नागिरकलाई निःशुल्क उपलव्ध गराउने ।
२. प्रदेशस्तरमा दक्ष जनशक्ति योजना, उत्पादन, प्राप्ती र विकास गर्ने ।
३. स्वस्थ्य र पोषणयुक्त खाना प्रति चेतनाको अभिवृद्धि गर्दै सोको पहूँच घरदैलोमा पुऱ्याउने ।
४. शिशु मृत्युदर, मातृ मृत्युदर, बाल मृत्युदर र नवजात शिशु मृत्युदर घटाउने ।
५. गुणस्तरीय औषधी र स्वास्थ्य सामग्रीको उत्पादन वढाइ सहज र प्रभावकारी आपूर्तिको सुनिश्चितता गर्ने ।
६. सरकारी, निजी र सहकारी क्षेत्रको साझेदारीको विकास गरी प्रतिष्पर्धी, गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको विकास गर्ने ।
७. राष्ट्रिय आवधिक योजना, दिगो विकासको लक्ष्य २०३०, राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति-२०७१, राष्ट्रिय स्वास्थ्य रणनीति २०७२ तथा वहुक्षेत्रीय पोषण योजनामा अन्तरनिहित लक्ष्य हासिल गर्ने गरी प्रादेशिक नीतिहरू निर्माण गर्ने।

इ. महिला, बालबालिका, अपांगता तथा जेष्ठ नागरीक

१. महिलालाई गर्भावस्था देखिनै स्वास्थ्य र पोषण सेवा सुनिश्चित गर्ने ।
२. महिलाको शारीरिक, मानसिक र वौद्धिक विकासमा जोड दिने।
३. महिला विरूद्ध हुने सवै प्रकारका हिंसा अन्त्यका लागि निरोधात्मक, उपचारात्मक र प्रवर्द्धनात्मक उपायहरू अवलम्वन गर्ने ।
४. महिलालाई राज्यको हरेक क्षेत्रमा मूल प्रवाहिकरण गर्ने ।
५. बालबालिका विरूद्ध हुने हिंसा अन्त्यका लागि उपायहरू अवलम्वन गर्ने ।
६. वालवालिकाको अधिकार संरक्षण गर्न विभिन्न कदमहरू चाल्ने ।
७. बालश्रम न्यूनीकरण गर्ने ।
८. शिशु आहार तथा पोषणको व्यवस्थाहरू गर्ने ।
९. सीमान्तकृत बालबालिकालाई विशेष रूपमा सम्बोधन गर्ने उपायहरू अवलम्वन गर्ने ।
१०. प्रदेशका संरचनाहरू अपाङ्ग मैत्री बनाउने।
११. अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालन गर्ने ।
१२. अपाङ्गलाई रोजगारी लगायत प्रदेशका विभिन्न क्षेत्रमा उचित अवसर प्राप्त गर्ने वातावरण श्रृजना गर्ने ।
१३. सरकारी स्तरबाट अपाङ्गगलाई दिइने सेवा सुविधामा क्रमश बढाउँदै लैजाने ।
१४. जेष्ठ नागरीक प्रति हुने परिवारजन्य दुर्व्यवहार अन्त्य गर्दै परिवारको दायित्व र जिम्मेवारीको विषयमा प्रचार प्रसार गर्ने ।
१५. सीमान्तकृत र जोखिममा रहेका जेष्ठ नागरीकको लागि पुनस्थापन केन्द्र संचालन गर्ने ।
१६. शहरी क्षेत्रमा जेष्ठ नागरीक दिवा क्लवको व्यवस्था गर्ने ।

१७. जेष्ठ नागरीकलाई संरक्षण गर्ने संस्थाहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने ।

ई. श्रम तथा रोजगार

१. लगानी मैत्री वातावरण सृजना गरी पर्याप्त रोजगारी एवं स्वरोजगारीका अवसर सृजना गर्ने ।

२. सीप तथा व्यावसायिक तालिम प्रदायक संस्थाहरूको स्थापना गर्दै जाने ।

३. श्रमिकको हक अधिकारको संरक्षण र असल श्रम सम्वन्ध विकास गर्ने ।

४. प्रदेशभित्रै अन्तराष्ट्रिय रूपमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने श्रम शक्ति उत्पादनमा जोड दिने ।

उ. युवा तथा खेलकूद

१. प्रदेशको नीति निर्णयमा युवा सहभागिता बढाउने ।

२. युवालाई दक्ष सीपयुक्त, उद्यमशील र आत्मनिर्भर बनाउने ।

३. युवालाई प्रदेशको स्वयम् सेवकको रूपमा परिचालन गर्ने ।

४. खेलकूदको माध्यमबाट सामाजिक क्रियाकलापमा युवाहरूको सहभागिता बढाउने ।

५. खेलकूदमा निजी क्षेत्रको समेत संलग्नता बढाई खेलकुद पूर्वाधार र खेल क्षेत्रको विकास गर्ने ।

६. खेलाडीलाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरका प्रशिक्षण प्रदान गर्दै सहभागिता बढाउने ।

७. प्रदेशलाई खेल पर्यटनको गन्तव्यको रूपमा विकास गर्ने ।

६.६. विषयगत क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

अ. शिक्षा

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१	साक्षरता दर (१५ देखि २४ वर्ष उमेर सम्मको)	प्रतिशत	९५	९६	९७	९७.५
२	कक्षा एकमा बाल विकासको अनुभवसहित भर्ना हुने बालबालिकाको दर	प्रतिशत	५९.८	६६	७४	८५
	खुद भर्नादर					
क.	आधारभूत तह (कक्षा १-५)	प्रतिशत	९८.२	९८.५	९८.७	९९.०
ख.	आधारभूत तह (कक्षा १-८)	प्रतिशत	९२.२	९४.०	९५.०	९६.०
ग.	माध्यमिक तह कक्षा (९-१२)	प्रतिशत	४०.६	४६	५४	६०
	टिकाउ दर					
क.	कक्षा ८ सम्म	प्रतिशत	७८.५	८१	८३	८७
ख.	कक्षा १० सम्म	प्रतिशत	६१	६४	६७	७०
५	**विद्यालय छाड्ने दर**					
क.	प्राथमिक तह (कक्षा १-५)	प्रतिशत	३	२	१.५	१
ख.	निमावि तह (कक्षा ६-८)	प्रतिशत	४	३	२.५	२
ग.	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०)	प्रतिशत	४.५	४	३.७	३.५
	लैंङ्गिक समता दर (विद्यालय शिक्षाको खूद भर्नादरमा)					
क.	आधारभूत तह (कक्षा १-८)	अनुपात	१००	१००	१००	१००
ख.	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२)	अनुपात	९९	१००	१००	१००
ग.	उच्च शिक्षा	अनुपात				
	औषत सिकाई उपलब्धि					
क.	प्राथमिक तह (कक्षा १-५)	प्रतिशत	५७	६०	६३	६५
ख.	निमावि तह (कक्षा ८)	प्रतिशत	४१	४५	४८	५०
ग.	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०)	प्रतिशत				

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
	विद्यालय कक्षा कोठा निर्माण	संख्या	१५०	२००	२५०	३००
	कम्प्यूटर सुविधा उपलब्ध भएका विद्यालय	संख्या	३००	३५०	३७०	४००
	पानी तथा सरसफाई सुविधा सहितका शौचालय निर्माण	संख्या	२००	२१०	२२०	२३०
	पानी तथा सरसफाई सुविधा सहित संचालनमा रहेका शौचालय	संख्या				
	सीप विकास तालिम (छोटो अवधि)	जना		३५००	४०००	४५००

आ. स्वास्थ्य

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१	मातृ मृत्युदर (प्रतिलाख जीवित जन्म)	जना	२३०	२००	१९५	१९०
२	५ वर्ष मुनिको बाल मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्म)	जना	२६	२५	२४	२३
३	नवजात शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्म)	जना	१४.५	१४	१३	१२
४	कूल प्रजनन दर	प्रतिशत	२	२	२	२
५	५ वर्षभन्दा मुनिका बालबालिकामा भएको पुड्कोपन (उमेर अनुसार उचाई कम)	प्रतिशत	२८	२७	२६	२५
६	परिवार नियोजनको आधुनिक साधन प्रयोग दर	प्रतिशत	४३	४७	५०	५३
७	स्वास्थ्य संस्थामार्फत् प्रसूति सेवा लिने महिला	प्रतिशत	५५	६५	६८	७०
८	सीपयुक्त स्वास्थ्यकर्मीद्वारा प्रसूति सेवा प्राप्त गर्ने महिला	प्रतिशत	५५	६५	६८	७०
९	चौथो पटक गर्भवती जाँच गर्ने महिला	प्रतिशत	६५	७०	७५	८०

क्र.सं.	सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				आ.व. २०७५/७६	आ.व. २०७६/७७	आ.व. २०७७/७८
१०	भिटामिन ए प्राप्त गर्ने गर्भवती महिला	प्रतिशत	७०	७३	७८	८५
११	डि.पि.टि. हेप खोप तेश्रो प्राप्त गर्ने	प्रतिशत	९०	९५	१००	१००
१२	दादुरा खोप प्राप्त गर्न बालबालिका	प्रतिशत	८०	९०	९५	१००
१३	पहिचान भएका क्षयरोगीमध्ये उपचारको सफलता	प्रतिशत	९२	९३	९५	९६
१४	औलो रोग पत्ता लागेको जम्मा बिरामी	संख्या	२०	१५	१०	५
१५	नयाँ एच.आइ.भी. संक्रमित वार्षिक संख्या	संख्या	१००	९०	८५	८०
१६	गर्भवती महिलामध्ये पी.एम.टी.सी.टी. सेवा पाएको गर्भवती महिला	प्रतिशत	७०	७५	८०	९०
१७	नसर्ने रोगबाट प्रभावित जनसंख्या	प्रतिशत				
१८	२५ शैयाको अस्पताल निर्माण भएका गाउँपालिका	संख्या	०	५	१०	१५
१९	५० शैयाको अस्पताल निर्माण भएका नगरपालिका	संख्या	४	५	१०	१५
२०	विशिष्टिकृत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने अस्पताल	संख्या	०	२	२	२
२१	प्रदेश भित्र सञ्चालनमा रहेका सरकारी अस्पताल	संख्या				
२२	प्रदेश भित्र सञ्चालनमा रहेका सामुदायिक अस्पताल	संख्या				
२३	प्रदेश भित्र सञ्चालनमा रहेका निजी अस्पताल	संख्या				

इ.महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
प्रत्यक्ष लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन अनुपात	प्रतिशत				
महिला हकहित सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानुन तथा मापदण्ड तर्जुमा	संख्या		४	२	३
लैंगिक हिंसाका घटना न्यूनीकरण	संख्या				
अन्तराष्ट्रिय सन्धी सम्झौता तथा प्रतिवद्धता सम्बन्धमा सचेतना तथा अभिमुखीकरण	संख्या		११	११	११
औपचारिक क्षेत्रमा महिला सहभागिता	प्रतिशत				
औपचारिक क्षेत्रमा महिला रोजगारी सिर्जना	संख्या				
महिला उद्यमी	संख्या				
अनाथ बालबालिकाको बालगृहमा पुनर्स्थापना	संख्या				
जोखिमपूर्ण अवस्थाबाट उद्धार तथा पुनर्स्थापना गरिएका बालबालिका	संख्या हजारमा				
बालगृहहरूलाई मापदण्ड अनुकूल बनाउने	संख्या		१५	२०	२५
सहयोग प्राप्त सुस्त मनस्थिति केन्द्र स्थापना	संख्या	५	१	१	१
सुस्त मनस्थिति केन्द्रबाट सेवा प्राप्त बालबालिका	संख्या				
नमूना वृद्धाश्रम संचालन	संख्या		१	१	१
ज्येष्ठ नागरिकमैत्री आश्रम संचालन	संख्या	१०	११	१३	१५
सीपमूलक तालिम प्राप्त अपाङ्गता भएका व्यक्ति	संख्या		५०	६०	७५
बहु अपाङ्गता भएका व्यक्तिको पुनर्स्थापना	संख्या				
अपाङ्गता स्याहार केन्द्र व्यवस्थापन सुधार	संख्या		१५	१५	२०

ई.श्रम तथा रोजगार

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
व्यवसाय तथा रोजगारमूलक तालिम	जना (हजारमा)		३०००	४०००	५०००
सञ्चालित तालिम कार्यक्रममा महिलाको अनुपात	प्रतिशत				
रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना र सञ्चालन	संख्या	-	१	२	३
रोजगारमूलक तालिम सम्बन्धी स्रोत व्यक्ति विकास	संख्या		६०	७०	८०
रोजगारदाताहरू को अभिलेख अद्यावधिक	संख्या				
बालश्रम उन्मूलन	संख्या				

उ. युवा तथा खेलकूद

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
युवा अनुभव आदानप्रदान	जना		२००	३००	३५०
ग्रामीण युवा उद्यम समूह निर्माण	संख्या		१५०	१५०	१५०
सीप तथा नेतृत्व विकास तालिम प्राप्त युवा	जना (हजारमा)		२५००	३०००	३५००
राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड प्रतियोगिताको आयोजना (जिल्ला र प्रदेशस्तर)	पटक		१२	१२	१२
स्काउटर स्वयम्सेवक परिचालन	संख्या		१५००	१८००	२०००
ध्यान तथा योग प्रशिक्षण प्राप्त युवा	संख्या		३०००	४०००	५०००
प्रशिक्षण प्राप्त गर्ने खेलाडी	जना		३००	३५०	४००
खेलकूद मैदान निर्माण	वटा	५०	२०	२०	२०
कभर्डहल निर्माण तथा सुधार	वटा	१	३	३	४
कर्जा प्राप्त गरी स्वरोजगार हुने युवा	जना		२००	२००	२००

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
राष्ट्रिय विकास स्वयम्सेवक परिचालन	संख्या				

६.७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

यस विषय क्षेत्र अन्तर्गतका उपक्षेत्रगतको तीन वर्षको खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची १ र २ मा प्रस्तुत गरीएको छ। त्यस्तै कार्यक्रमगत खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची ३.१ र ३.२ मा प्रस्तुत गरीएको छ।

६.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क शिक्षा

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	आधारभुत शिक्षा कार्यक्रम				विद्यालय तहको प्रादेशिक पाठ्यक्रम तयार भएको हुने । विद्यालय व्यवस्थापन समितिको क्षमता विस्तार भएको हुने । प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रको स्तर उन्नति विकास भएको हुने । उत्कृष्ट नतिजा र न्यून नतिजा हासिल गरेका विद्यालय बिच अन्तरकृया भएको हुने ।
	माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम				खुल्ला विद्यालय स्थापना भई क्षमता विकास भएको हुने । वैकल्पिक विद्यालय स्थापना तथा सञ्चालन भएको हुने । दुर्गम क्षेत्रमा आवाशीय माध्यमिक विद्यालय स्थापना भएको हुने ।
	उच्च शिक्षा कार्यक्रम				प्रदेश खुल्ला विश्वविद्यालय सम्बन्धी कानून र मापदण्ड तर्जुमा भएको हुने । प्रदेशस्तरीय बहुआयामिक महाविद्यालय निर्माण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					भएको हुने । अनुसन्धानका प्रतिवेदन प्राप्त भएको हुने ।
	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम कार्यक्रम				प्राविधकि विद्यालयहरू मा प्रयोगशाला स्थापना भएको हुने । कृषि, पर्यटन, वन जस्ता स्थानिय स्रोतमा आधारित निर्वाचन क्षेत्रमा प्राविधिक शिक्षालय स्थापना भएको हुने ।
	शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम				सामुदायिक विद्यालयहरू को क्षमता विस्तार भएको हुने । सामुदायिक विद्यालयमा सूचना प्रविधीको प्रयोग तथा विद्युतिय पुस्ताकलय स्थापना भएको हुने । सुरक्षित विद्यालय भवन निर्माण भएको हुने । पानी तथा सरसफाई सुविधा सहितको शौचालय निर्माण भएका हुने । विद्यालयमा घेराबार तयार भएको हुने ।
	पाठ्यक्रम कार्यक्रम				विद्यालय तहको प्रादेशिक पाठ्यक्रम तयार भएको हुने ।
	पुस्तकालय				स्थानिय तहका केन्द्रहरू मा पुस्तकालय स्थापना भएको हुने ।
	अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम				स्थानिय तहमा सामुदायिक सिकाई केन्द्रको स्तर उन्नति भएको हुने । सामुदायिक शिक्षा केन्द्र मार्फत वैकल्पिक शिक्षा एवम् साक्षरता र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।

नेपाल सरकारबाट सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भई आएका कार्यक्रमहरू					
३५००११	पुस्तकालयहरूलाई अनुदान				
३५००१५	कक्षा १० (SEE) परीक्षा सञ्चालन				
३५०१०९	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)				
३५०१३८	पढाई सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम				
३५०८०६	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम- जिल्ला स्तर				

ख. स्वास्थ्य

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम				क्षयरोग पहिचानको दरमा वृद्धि भएको हुने । सरकारी तथा निजी स्वास्थ्य संस्थाहरू मा एमडिआर सेन्टर/सब सेन्टर विस्तार भएको हुने । निजी स्वास्थ्य संस्थाहरू मा डट्स केन्द्रहरू को विस्तार भएको हुने । क्षयरोग मुक्त स्थानीय तहको घोषणा प्रारम्भ भएको हुने । क्षयरोग नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यक्रममा संलग्न कर्मचारीहरू लाई तालिम दिइएको हुने ।
	एकिकृत बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम				प्रदेश खोप कोषको स्थापना भई सञ्चालनमा आएको हुने । खोप कार्यक्रम नियमित रूपमा सञ्चालन भएको हुने । स्थानीय तहमा बालबालिकाको वृद्धि अनुगमनका लागि आवश्यक पर्ने उपकरण उपलब्ध भएको हुने ।

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम सञ्चालमा आएको हुने । नवशिशु तथा बालरोगको एकीकृत व्यवस्थापन कार्यक्रममा संलग्न स्वास्थ्यकर्मीहरू को क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने ।
	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा कार्यक्रम				आयुर्वेदमा प्रयोग हुने जडीबुटी वनस्पती तथा जीव जन्तुको परम्परागत अभिलेखिकरण र पुस्तान्तरण, संकलन, उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरणका लागि आवश्यक प्रादेशिक नीति, कार्यक्रम र मापदण्ड तयार भएको हुने । प्रादेशिक आयुर्वेद उत्पादन केन्द्रको स्थापना भएको हुने । सबै आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्रमा जडिबुटी उद्यानहरू को स्थापना भएको हुने । आयुर्वेद औषधालय तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरू मा क्षारसुत्र, एक्यूपन्चर, पन्चकर्म, फिजियोथेरापी, ल्याब तथा एक्सरे सेवा उपलब्ध भएको हुने । सामुदायिक प्राकृतिक चिकित्सालयको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने ।
	परिवार स्वास्थ्य कार्यक्रम				एकीकृत परिवार नियोजन सञ्चालन भएको हुने । पाठेघर खस्ने समस्याको उपचार सेवामा विस्तार भएको हुने । दुर्गम तथा ग्रामिण क्षेत्रमा स्त्री रोग सम्बन्धी विशेषज्ञ शिविर सञ्चालन भएको हुने । बर्थिङ सेन्टरको संख्यामा विस्तार भएको हुने ।
	स्वास्थ्य व्यवस्थापन कार्यक्रम				स्वास्थ्य कार्यक्रमहरू को अर्धवार्षिक तथा वार्षिक रूपमा एकिकृत समीक्षा भएको हुने । प्रदेशस्तरीय हजार शैयाको अस्पतालको निर्माण सम्बन्धी कार्य प्रारम्भ भएको हुने । मुटु, मिगौला तथा क्यान्सर रोग उपचारकालागि अस्पताल निर्माण कार्य प्रारम्भ भएको हुने । प्रत्येका गाउँपालिकामा बढिमा २५ शैया र

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					नगरपालिकामा बढिमा ५० शैयाको अस्पताल स्थापनाको कार्य प्रारम्भ भएको हुने । प्रदेशभरीका स्वास्थ्य संस्थाहरू को जिपिएस म्यापिङ तयार भएको हुने । धौलागिरी अञ्चल अस्पतालको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने । दमौली, वालिङ, पर्वत र लमजुङमा ट्रमा अस्पताल स्तरोन्नति/निर्माण भएको हुने । पोखरा उपत्याका भित्र विशिष्टिकृत महिला तथा वाल अस्पतालको निर्माण भई सञ्चालनमा आएको हुने । दुर्गम स्थानका स्वास्थ्य संस्थाको मर्मत सम्भार भएको हुने ।
	चिकित्सा सेवा कार्यक्रम				कार्यविधि निर्माण गरी निशुल्क रूपमा सेवा दिन तोकिएका रोगका बिरामीहरू लाई आर्थिक सहायता उपलब्ध भएको हुने । दुर्गम क्षेत्रका स्वास्थ्य संस्थाहरू मा टेलिमेडिसिन कार्यक्रम संचालन भएको हुने । प्राकृतिक चिकित्सालय तथा सामुदायिक अस्पतालहरू लाई पुँजीगत अनुदान उपलब्ध भएको हुने ।
	स्वास्थ्य नीति तथा योजना कार्यक्रम				प्रदेश स्वास्थ्य नीति, ऐन तथा मापदण्ड आदि तयार भएको हुने । स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न अनुसन्धान सुरुवात भएको हुने । प्रदेशस्तरीय कोल्डरुम सहितको मेडिकल स्टोर संचालन भएको हुने । प्रदेशस्तरीय रिफरेन्स स्वास्थ्य प्रयोगशाला स्थापना भएको हुने ।
	स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, शिक्षा तथा तालिम				स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न किसिमका स्वास्थ्य शिक्षा सामाग्रीहरू को निर्माण, छपाई, प्रकाशन तथा

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	कार्यक्रम				प्रशारण भएको हुने । स्वास्थ्यकर्मीहरू लाई स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न तालिम प्रदान भई क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने । विषादी रहित खाद्य तथा पोषण अभियान सञ्चालन भएको हुने । प्रदेशस्तरमा जनस्वास्थ्य सम्बन्धी पुस्तकालय स्थापना भएको हुने । सुर्तीजन्य पदार्थको नियन्त्रण तथा नियमन भएको हुने ॥ नसर्ने रोगको रोकथामका लागि स्वस्थकर खाना, आनीबानी तथा जीवनशैलीमा परिवर्तन आएको हुने ।
	इपिडेमियोलोजी, रोग नियन्त्रण, महामारी तथा विपद् व्यवस्थापन कार्यक्रम				प्रदेशस्तरीय स्वास्थ्य आपतकालिन कार्यसञ्चालन केन्द्र सञ्चालन भएको हुने । प्रादेशिक कन्टिन्जेन्सी प्लान तयारी भएको हुने । बफर स्टकको लागि औषधी उपलब्ध भएको हुने ।
	आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम				हिमाली जिल्लामा लेक लाग्ने समस्याको न्यूनिकरणका लागि औषधी औजार तथा उपकरण उपलब्ध भएको हुने ।

नेपाल सरकारबाट सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भई आएका कार्यक्रमहरू					
३७००१३	क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशानालयहरू				
३७००२१	स्वास्थ्य तालिम केन्द्र (क्षेत्रीय र उपक्षेत्रीय समेत)				
३७००२२	क्षेत्रीय तथा अंचल अस्पताल				
३७०११३	क्षयरोग नियन्त्रण				
३७०११४	एड्स तथा यौनरोग नियन्त्रण				
३७०११६	एकीकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण				

	कार्यक्रम				
३७०१२०	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम				
३७०१२१	औषधि र उपकरण आपूर्ति				
३७०१२२	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली				
३७०१२३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र				
३७०१२४	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम				
३७०१२६	स्वास्थ्य प्रयोगशाला सेवा				
३७०१२९	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)				
३७०१३४	अनुगमन,मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण				
३७०१३६	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनजार्गरण कार्यक्रम				
३७०८०३	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम				
३७०८०४	एकीकृत जिल्ला स्वास्थ्य कार्यक्रम				

ग. महिला, बालबालिका अपांगता तथा ज्येष्ठ नागरीक

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	महिला सचेतना तथा सीप विकास कार्यक्रम	महिला सचेतना तथा सशक्तिकरण एवम् महिला हिंसा न्यूनिकरण			महिला सशक्तिकरण भएको हुने । लैङ्गिक हिंसाको न्यूनिकरण भएको हुने । हिंसापीडित व्यक्तिहरू का लागि अस्थायी आश्रय सहितको पुनस्थापना केन्द स्थापना भएको हुने ।
	बालबालिका सम्बन्धी कार्यक्रम	बाल अधिकारको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन			प्रमुख प्रशासनिक केन्द्रहरू मा सुविधायुक्त शिशु स्याहार स्थापना भएको हुने । प्रदेश बालपरिषद् गठन भएको हुने । बाल पुस्तकालय स्थापना भएको हुने ।
	जेष्ठ नागरिक सम्बन्धी कार्यक्रम	जेष्ठ नागरिकको सुरक्षा, संरक्षण तथा सम्मान			जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र स्थापना भएको हुने । जेष्ठ नागरिक आश्रमको क्षमता विस्तार भएको हुने । विपन्न तथा गरिव जेष्ठ नागरिकलाई सहायता सामाग्रीहरू प्रदान गरिएको हुने ।
	अपाङ्गता भएका व्यक्ति सम्बन्धी कार्यक्रम	अपाङ्गता भएका व्यक्तिको क्षमता विकास तथा संरक्षण			अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू का लागि स्वास्थ्य उपचारमा सहुलियत प्रदान गरिएको हुने । अपाङ्गता सहायता सामाग्री वितरण भएको हुने । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू को अभिलेख व्यवस्थित भएको हुने । अपाङ्गता सशक्तिकरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।
नेपाल सरकारबाट सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भई आएका कार्यक्रमहरू					
३४०१०५	समाज कल्याण कार्यक्रम (जेष्ठ				

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	नागरीक कार्यक्रम समेत)				
३४०१०७	बाल कल्याण कार्यक्रम				

घ. श्रम तथा रोजगार

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	रोजगार सूचना व्यवस्थापन रोजगारी सिर्जना तथा प्रवर्द्धन			रोजगार सम्बन्धी नीति तथा कानुन तर्जुमा भएको हुने । रोजगार सूचना केन्द्रको स्थापना तथा संचालन भएको हुने । कार्यस्थल सुरक्षा अनुगमन तथा श्रम परीक्षण भएको हुने ।
	सीप विकास तालिम कार्यक्रम	युवाहरू को क्षमता विकास			युवा लक्षित सीप विकास भई रोजगारी सिर्जना भएको हुने । स्थानीय स्रोत साधन लक्षित स्वरोजगार सिर्जना भएको हुने । युवाहरू लाई सहुलियत रूपमा ऋण उपलब्ध भएको हुने ।
नेपाल सरकारबाट सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भई आएका कार्यक्रमहरू					
३७१०१३	श्रम कार्यालयहरू				
३७१०१६	रोजगार सूचना केन्द्रहरू				
३७११०४	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम				

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	केन्द्र				

ङ. युवा तथा खेलकूद

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	स्वयम्सेवा परिचालन कार्यक्रम	युवा सहभागितामार्फत स्वयम् सेवा परिचालन			युवा नीति निर्माण भएको हुने । स्वयम् सेवा कार्यक्रम संचालन भई वातावरण संरक्षण, सरसफाई एवम् विपद् व्यवस्थापनमा युवाहरू को योगदान भएको हुने ।
	खेलकूद पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	व्यवस्थित खेलकूद पूर्वाधार निर्माण			एक स्थानीय तह एक खेल मैदान निर्माण भएको हुने ॥ अन्तर्राष्ट्रियस्तरको क्रिकेट मैदान तथा गल्फ कोर्ष निर्माण भएको हुने । उच्च उचाई खेलकूद तालिम केन्द्रको स्थापना भएको हुने । जिल्लास्तरमा कभर्ड हल निर्माण भएको हुने ।
	खेलकूद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	खेलकूद प्रतियोगिता संचालन तथा खेलकूदमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि			खेलाडीहरू लाई तालिम प्रदान तथा प्रतिभावान खेलाडीहरू को सम्मान भएको हुने । प्रदेशस्तरीय खेलकूद प्रतियोगिता संचालन भएको हुने ॥
नेपाल सरकारबाट सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भई आएका कार्यक्रमहरू					
३४३०११	राष्ट्रिय स्वयंसेवक सेवाको संस्थागत				

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	विकास				
३४३०१३	राष्ट्रिय युवा परिषद्				
३४३१०२	खेलकुद विकास कार्यक्रम				

च. भाषा, संस्कृति तथा पुरातत्व

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	भाषा, संस्कृति तथा पुरातत्व संरक्षण तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	भाषा, संस्कृति तथा पुरातत्व सम्बन्धी अध्ययन, पहिचान, संरक्षण तथा प्रवर्द्धन			प्रदेश भित्र बोलिने भाषाहरू को अध्ययन भएको हुने । भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको संरक्षण भएको हुने । प्रदेश पज्ञा प्रतिष्ठान स्थापना भएको हुने । बहुसांस्कृतिक ग्राम स्थापना भएको हुने । गोरखाको लिगलिकोटमा प्रदेशस्तरीय संग्रहालय स्थापना भएको हुने । स्थानीय जातिको बाहुल्यता भएको गाउँलाई नमूना सांस्कृतिक ग्रामका रूपमा स्थापना भएको हुने । थारु संग्रहालय स्तरोन्नति भएको हुने । पुरातात्विक महत्वका स्थानहरू को पहिचान तथा संरक्षण भएको हुने ।
नेपाल सरकारबाट सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भई आएका कार्यक्रमहरू					
३२५०१७	क्षेत्रीय संग्रालयहरू				
३२५०१८	संग्रालयहरू				

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	(जातीय संग्रहालय समेत)				
३२५०१९	ऐतिहासिक दरबारहरू				
३२५१११	पुरातात्विक संरक्षण				
३२५११३	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम				

६.९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नीति तथा कानुनी व्यवस्था, कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न पर्याप्त जनशक्तिको व्यवस्था, स्थानीय तह, निजी क्षेत्र तथा सहकारी क्षेत्रको सहभागिता, संघ र स्थानीय तहबीचको समन्वय रहेको हुनेछ । उल्लेखित व्यवस्था हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने विषय जोखिमपूर्ण रहने देखिएको छ ।

परिच्छेद ७

शासकीय व्यवस्था र अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र

७.१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय

१. पृष्ठभूमि

संविधान प्रदत जनताले प्राप्त गर्न सक्ने अवसर, राज्यबाट प्रदान गर्ने सेवा सुविधा, सुरक्षा, शासकीय व्यवस्था संचालन एवम व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी प्रदेश सरकारको हो। सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भष्ट्राचार मुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउदै सुशासन कायम गर्ने गराउने कार्यमा प्रदेश सरकारको संचालन, दक्षता र प्रभावकारी सुशासनका लागि राष्ट्रसेवक कर्मचारीको आचार संहिता, जन गुनासो व्यवस्थापन, भष्ट्राचार विरूद्धको कार्ययोजना, संघीय ढाँचा अनुरूप कर्मचारी विवरण अध्यावधिक र प्रशिक्षणको माध्यमबाट दक्षता अभिबृदी गरी सुशासन कायम गर्ने गराउने, नीति तर्जुमाको संयोजन, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने कार्य प्रदेश सरकारले गर्दै आएको छ । सम्बृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली तुल्याउनका लागि नीति, विकास र कार्यान्वयन मार्फत परिवर्तन कार्य भूमिकाका लागि आवश्यक पर्ने कानूनको तर्जुमा, शासकीय सुधारको व्यवस्था, विद्युतीय सूचना प्रणालीको विकास र प्रशिक्षण लगायतका कार्यहरू सम्पादन गर्नका लागि आगामी तीन वर्षको मध्यकालिन खर्च संरचना तयार गरीएको छ ।

२. समस्या र चुनौती

संविधानले गरेको व्यवस्था अनुरूप प्रवाभकारीढंगले प्रशासनिक पुर्नसंरचना गरी संक्रमणकालको व्यवस्थापन गर्नु परेको छ । सार्वजनिक सेवाप्रवाहको सुनिश्चितता प्रदान गरी समन्वयात्मक ढंगले जनताको घर दैलोसम्म सेवा विस्तार गर्दै सुशासनको अनुभूति दिलाउ अझ बढी पारदर्शिता, जवाफदेहिता, सहभागिता, नैतिकता र उत्प्रेरणासंगैको अभिवृद्धि गर्नु परेको छ । जनतालाई पुऱ्याउनु पर्ने अत्यावश्यक सेवाप्रवाह सहज हुन सकेको छैन । सार्वजनिक सेवामा कार्यरत राष्ट्रसेवकहरूमा राष्ट्रप्रति समर्पण र जनताप्रतिको सेवाभाव जगाई प्रादेशिक व्यवस्थाको मर्म अनुरूप प्रदेश सरकारको उपस्थिति, नियमितता, गतिशिलता र प्रभावकारिता स्थापित गर्न र प्रभावकारी प्रदेश सरकारको अनुभूति जनतामा दिलाउने जस्ता चुनौति रहेका छन् । आगामी दिनमा विकास योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई निर्देशित गर्ने र सोको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि साधन श्रोतको व्यवस्थापन थप चुनौतिपूर्ण रहेको छ ।

३. सोंच

राष्ट्रिय एकता र अखण्डता बढाउनको लागि प्रदेशको शासकीय व्यवस्थालाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक सुशासनयुक्त र जनमुखी बनाउने ।

४. उद्देश्य

प्रदेश सार्वजनिक सेवा/प्रशासनलाई पारदर्शी, परिणाममुखी, जवाफदेही र भ्रष्टाचारमुक्त बनाई सार्वजनिक सेवा प्रवाह र विकास प्रकृयालाई प्रभावकारी बनाउने ।

५. रणनीति

- प्रदेश सार्वजनिक सेवालाई गुणस्तरीय र सर्वसाधरणको पहुँचयोग्य बनाउन प्रशासन संयन्त्रको पुर्नसंरचना गर्ने ।
- सार्वजनिक सेवाप्रदायकका काम कारवाही सम्बद्ध सूचनामा नागरीकको पहुँच र सहभागिता वृद्धि गर्ने ।
- सेवाप्रदायक राष्ट्रसेवकहरूलाई कामप्रति प्रतिबद्ध, परिणाममुखी र जनउत्तरदायी बनाउने ।
- शान्ति सुरक्षा व्यवस्थालाई चुस्त, दुरूस्त र भरपर्दो बनाउने ।
- प्रदेशको सार्वजनिक सेवालाई समन्वयात्मक ढंगले कार्यान्वयन गर्ने ।
- प्रदेश कर्मचारीको क्षमता अभिबृदिका लागि प्रशिक्षण प्रतिष्ठान स्थापना र संचालन गर्ने।
- सुशासन तथा जनउत्तरदायित्वका लागि प्रदेश सरकारको काम कार्वाही विद्युतीय माध्यमबाट संचालन गर्ने गराउने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष

सूचक	एकाई	२०७४/७५ को उपलब्धी	मध्यकालिन लक्ष		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
१. विभिन्न नीति, कानून तर्जुमा	संख्या	-	४	६	७
२. एकीकृत प्रशिक्षण प्रतिष्ठान स्थापना	संख्या	-	१	-	-
३. विद्युतीय प्रणालीबाट सेवा प्रवाह भएका कार्यालयहरू	संख्या		१	२	६
४. गुनासो सम्बोधन	प्रतिशत	-	७०	९०	९५
५. कर्मचारी प्रशिक्षण	जना	-	१००	२००	३००

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

यस कार्यालय अन्तर्गतका उपक्षेत्रगतको तीन वर्षको खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची १ र २ मा प्रस्तुत गरीएको छ । त्यस्तै कार्यक्रमगत खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची ३.१ र ३.२ मा प्रस्तुत गरीएको छ ।

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उदेश्य तथा पुष्ट्याई	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू.	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	सुशासन तथा जन उत्तरदायित्व	सालबसाली		प्रदेश सरकारको शासकीय व्यवस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न उपल्लो निकायको रूपमा रही प्रदेशको सार्वजनिक प्रशासन, न्याय व्यवस्था, तथा आम नागरीकलाई सुशासन कायम भएको हुने । सार्वजनिक सेवामा जन सहभागिता अभिबृद्धि एवम **समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली**को लक्ष हासिल गर्ने तर्फ प्रशासन संयन्त्र विकास भएको हुने ।
	विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	• सरकारको काम कारवाही, सेवा प्रवाह, स्वच्छ, पारदर्शी, परिणाममुखी र जवाफदेही तुल्याई सार्वजनिक सेवालाई विद्युतीय माध्यमबाट सञ्चालन, • विशेष कक्ष, हेलो मुख्यमन्त्री विद्युतीय प्रणालीको	२०७५/७६ देखि २०७७/७८ सम्म		विद्युतीय सुशासन गुरूयोजना तयार भएको हुने । विद्युतीय प्रणाली विकास भएको हुने । प्रदेश सरकार र अन्तर्गतका निकायमा सेवा प्रवाह विद्युतीय प्रणाली मार्फत भएको हुने । हेलो मुख्यमन्त्री, विशेष कक्षमा सार्वजनिक सेवा प्रवाह बारे गुनासो सुनवाई हुने । आम जनताले प्रदेश सरकारले सञ्चालन गर्ने कार्य विवरण सम्बन्धी जानकारी प्राप्त हुने । जनताले सेवा प्राप्त गर्न कठिनाई भएको बारेमा गुनासो

ब.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उदेश्य तथा पुष्ट्याई	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू.	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
		विकास।			गर्ने स्थान थाहा पाउने र गुनासो संबोधन भएको हुने । गुनासो व्यवस्थापनमा एकरूपता आउने । आम नागरीकको हितका लागि प्रदेश सरकारले प्रदान गर्ने सेवा प्रवाह र उक्त सेवा प्राप्त गर्ने तरिका, स्थान, समग्र सेवा प्राप्त गर्न चाहिने विवरण प्रदेश मुख्यमन्त्रीको विशेष कक्ष र हेलो मुख्यमन्त्रीबाट उपलब्ध भएको हुने ।
	कर्मचारी सूचना प्रणाली कार्यक्रम	कर्मचारी सूचना प्रणाली विकास तथा प्रदेश कर्मचारीको वैयक्तिक विवरणको उपलब्धता ।	२०७५/०७६ देखि निरन्तर	५०,०० हजार	प्रदेशको लागि आवश्यक जनशक्तिको पहिचान भएको हुने । प्रदेशको लागि आवश्यक सँगठनात्मक संरचना स्वीकृति हुने । प्रदेश कर्मचारीको वैयक्तिक विवरण (PIS) व्यवस्थित हुने । प्रदेश सरकारका लागि आवश्यक जनशक्तिको आंकलन गर्न र सेवानिवृत कर्मचारीको विवरण

ब.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उदेश्य तथा पुष्ट्याई	आयोजना अवधि (शुरू र समाप्ति)	लागत रू.	आगामी तीन वर्षको उपलब्धी सूचक
					अध्यावधिक हुने । प्रदेश सरकार सञ्चालन गर्न आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्न आवश्यक सूचना प्राप्त हुने । प्रदेश कर्मचारीको नियुक्ति, सरूवा बढुवा, दण्ड सजाय, अवकाश, निवृत्तिभरणसम्बन्धी विवरण अध्यावधिक भएको हुने । प्रदेश भित्रका निकायको कर्मचारीको सँगठनात्मक संरचना र दरबन्दी विवरण अध्यावधिक भएको हुने ।
	एकीकृत प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	• प्रदेश कर्मचारीको सेवा प्रवेश सेवाकालिन प्रशिक्षण सञ्चालन, • कर्मचारीको वृत्ति विकास र पुर्नताजिगी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्ने प्रशिक्षण प्रतिष्ठानको स्थापना र सञ्चालन ।	२०७५/०७६ देखि २०७७/०७८ सम्म निर्माण र प्रशिक्षण कार्य निरन्तर	५,००,०० हजार	एकीकृत प्रशिक्षण प्रतिष्ठानको ऐन तर्जुमा भएको हुने । एकीकृत प्रतिष्ठान भवन निर्माण भएको हुने । प्रदेश कर्मचारीका लागि प्रशिक्षण सञ्चालन भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रादेशिक संरचना अनुसार स्थापित भएका निकायहरूको प्रभावकारिताका लागि अनुभवी नेतृत्व तथा पर्याप्त मानव संशाधनको व्यवस्थापन गर्ने । शासकीय व्यवस्थाका आधारभूत आवश्यकता पुरा गर्न साधन श्रोत तथा क्षमता एवम् प्रविधिको उपयोग समयानुकूल हुन नसकेमा विषय क्षेतगत उद्देश्य हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहन्छ। अपेक्षित नतिजाका लागि सरकारको काम छिटो, छरितो, पारर्दशी, मितव्यी तथा गुणस्तरीय हुने अनुमान छ।

७.२ आर्थिक मामिला तथा योजना

१. पृष्ठभूमि

प्रदेशको अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा कर लगाउन र ती स्रोतहरूबाट राजस्व उठाउन सक्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ । समृद्ध प्रदेश निर्माण गर्न तथा प्रदेशको विकास, प्रशासनिक तथा सार्वजनिक खर्चको बढ्दो आवश्यकतालाई पुरा गर्नका लागि प्रदेशमा उपलब्ध आन्तरिक स्रोत र साधनको परिचालनलाई जोड दिई आन्तरिक राजस्वको परिचालनलाई सवल र दीगो बनाउनु आवश्यक छ। आर्थिक सामाजिक रूपान्तरणका लागि लगानीका क्षेत्रहरू निर्धारण गरी विकास कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गरी योजनाबद्ध रूपमा अगाडि बढाउन अपरिहार्य छ । विकास निर्माणका कार्य दीगो र वातावरणमैत्री बनाउदै समृद्ध प्रदेशको जग निर्माण गर्नुपर्नेछ ।प्रदेशमा तीव्र आर्थिक वृद्धि, सामाजिक न्याय सहितको समावेशी विकास, क्षमता अनुसारको कामको अवसर र मर्यादित रोजगारीको सुनिश्चितता, सामाजिक संरक्षण, आधुनिक र व्यवस्थित पूर्वाधार, सामाजिक सेवाको सहज उपलब्धता, निजी पूँजीको प्रवर्द्धन, आधुनिक प्रविधिको विस्तार, विधिको शासनको प्रत्याभूतिबाट मात्र समृद्धिको मार्ग प्रशस्त हुन्छ ।

२. चुनौती तथा अवसर

उपलब्ध स्रोतसाधनको दीगो व्यवस्थापन गर्नु, गुणस्तरीय पूर्वाधार निर्माणका लागि स्रोत व्यवस्थापन, क्षमता अभिवृद्धि र समन्वय कायम गर्नु, उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि तथा पूँजी र श्रमको उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्नु, दक्ष जनशक्तिको विकास तथा रोजगारीका अवसरमा वृद्धि गर्नु, प्रदेशभित्रका सीमान्तकृत समूह र भौगोलिक क्षेत्रको समन्यायिक विकास गर्नु, प्रदेशको, आर्थिक उपलब्धीको समन्यायिक वितरणको सुनिश्चितता गर्नु र विषय विज्ञको उपलब्धता तथा पर्याप्त तथ्याङ्क संकलन तथा प्राप्ति गर्नु प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

प्राकृतिक स्रोत र सुन्दरताले भरिपूर्ण र जैविक विविधतायुक्त यस प्रदेशमा पर्यटन, जलविद्युत र कृषिको विकासको प्रचुर संभावना रहनु, निर्माणाधीन कालीगण्डकी कोरिडोर तथा मध्यपहाडी लोकमार्ग महत्वपूर्ण खण्ड यस प्रदेशमा रहेको र यसबाट हुने आर्थिक कृयाकलाप विस्तार, तुलनात्मक रूपमा न्यून गरीबी तथा उच्च मानव विकासको अवस्था रहनु, आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको अनुपात उत्साहप्रद रहनु प्रमुख अवसर हुन् ।

३. सोच

प्रभावकारी वित्त व्यवस्थापन एवम् योजना पद्धतिको विकास मार्फत समृद्ध प्रदेश निर्माण ।

४. उद्देश्य

१. प्रादेशिक योजना तथा तथ्यांक पद्धतिको विकास एवम् संस्थागत गर्नु ।

२. आर्थिक वृद्धि, रोजगारी सृजन एवं पूँजी निर्माणमा योगदान पुग्ने गरी कुशल एवं प्रभावकारी रूपमा सार्वजनिक वित्त परिचालन गर्नु ।

३. सम्पूर्ण नागरीकको वित्तीय पहुँच विस्तार गर्नु ।

५. रणनीति

१. प्रादेशिक योजना तथा तथ्यांक पद्धतिको विकास एवं संस्थागत गर्ने ।

२. राजस्व वृद्धिको समुचित वातावरण तयार गरी राजश्व परिचालनका लागि एकीकृत सरल कर प्रणाली र उपयुक्त सँगठन संरचनाको विकास गर्ने ।

३. विनियोजन दक्षता र संचालन कुशलता मार्फत उच्च प्रतिफल दिने क्षेत्रमा लगानी केन्द्रित गर्ने ।

४. वित्तीय व्यवस्थापनमा आर्थिक अनुशासन तथा जवाफदेहिता प्रर्वद्वन गर्ने ।

५. आर्थिक विकासमा संघ तथा स्थानीय तह एवम् सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी क्षेत्रबीच समन्वय र सहकार्य गरी उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
आवधिक योजना	संख्या	-	१		
प्रादेशिक आर्थिक विवरण	संख्या	-	१	१	१
प्रदेशको आर्थिक क्षेत्र सम्बन्धी नीति तर्जुमा	संख्या	-	३	२	२
स्रोत प्रक्षेपण र बजेट तर्जुमा तालिम	जना	-	१००	१५०	१५०

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

यस कार्यालय अन्तर्गतिका उपक्षेत्रगतको तीन वर्षको खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची १ र २ मा प्रस्तुत गरीएको छ । त्यस्तै कार्यक्रमगत खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची ३.१ र ३.२ मा प्रस्तुत गरीएको छ ।

८. कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	उद्देश्य तथा पुष्ट्याईं	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु. लाखमा)	आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय				
	आर्थिक अध्ययन, विश्लेषण तथा नीति तर्जुमा	प्रादेशिक आर्थिक पक्ष बारे अध्ययन तथा समीक्षा र नीति तर्जुमा	सालबसाली		प्रादेशिक आर्थिक विवरण तयार भएको हुने । कर तथा गैरकर क्षेत्रको पहिचान तथा विस्तार भएको हुने । वित्तीय जवाफदेहीता ऐन, सार्वजनिक निजी साझेदारी, बिमा, दिर्घकालीन राजस्व सम्बन्धी नीति तर्जुमा भएको हुने ।
	बजेट तथा योजना	आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक बजेट तर्जुमा	सालबसाली		प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना तयार भै कार्यान्वयनमा आएको हुने । मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक बजेट तर्जुमा भएको हुने । आर्थिक अनुशासन कायम भएको हुने ।
	तालिम तथा अभिमुखिकरण	जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि	सालबसाली		स्रोत प्रक्षेपण र बजेट तर्जुमा सम्बन्धी दक्ष जनशक्ति उपलब्ध भएको हुने ।
	बजेट अनुगमन तथा मूल्यांकन	बजेट कार्यान्वयन तथा मध्यावधि मूल्यांकन	सालबसाली		बजेट कार्यान्वयनको यथार्थ अवस्था यकिन भै सुधारका पहल तत्काल शुरु भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रदेश सरकारले तयार गर्ने सम्पूर्ण ऐन कानून तर्जुमा भइसक्ने र सूचना तथा संचार प्रविधीको विकास, विस्तार र व्यवस्थापनमा पर्याप्त काम भएको हुने छ । यस्ता कार्यहरू गर्न नसकिएमा लक्षित उदेश्यहरू पूरा हुन नसक्ने जोखिम रहेको छ ।

७.३ आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले संघीय शासन प्रणाली मार्फत जनतालाई नजिकबाट सेवा सुविधा उपलव्ध गराउन शासकीय संरचनाहरू लाई प्रदेशस्तर र स्थानीय तहसम्म विस्तार गरेको छ । यसैक्रममा प्रदेशस्तरको शान्ति सुरक्षा, विपद् व्यवस्थापन, कानून निर्माण एवम् परामर्श र सूचना र संचार प्रविधि लगायतका विभिन्न विषयहरू आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयको जिम्मेवारी अन्तर्गत रहेका छन् । संविधानले प्रदान गरेका जिम्मेवारीहरू एवम् आम नागरिको चाहना बमोजिम शान्ति सुरक्षा, अमनचयन, जीउ धनको रक्षा, एवम् नागरिक स्वतन्त्रताको संरक्षण, सम्भावित विपद्को पूर्वानुमान देखी क्षतिको न्यूनीकरण, लागू औषध नियन्त्रण, ट्राफिक व्यवस्थापन लगायतका बिषयमा आफ्नो दायित्व यस मन्त्रालयले बहन गरेको छ । साथै प्रदेश संरचना सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने ऐन कानून निर्माण र प्रदेशमा सूचना तथा संचार प्रविधिको पूर्वाधार विकास, विस्तार तथा व्यवस्थापनको दायित्व समेत निर्वाह गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । यसै जिम्मेवारी र दायित्वलाई मध्यनजर गरी यस मन्त्रालयले द्रुत गतिमा आफ्नो कार्यसञ्चालन सुरु गरिसकेको छ । यस मन्त्रालयको कार्य सञ्चालन परिणाममुखी हुँदैजादा जनताले प्रदेश सरकारको उपस्थितिको व्यवहारिक महसुस गर्ने अवस्था सिर्जना हुने विश्वास गरिएको छ ।

२. चुनौती तथा अवसर

प्रदेश संरचना आफैमा नयाँ अभ्यास र प्रयोग भएकाले आवश्यक अनुभवको अभाव, संघीय सरकार र स्थानीय तहसँगको क्षेत्राधिकार र समन्वयको अष्पटता, आवश्यक नीति, कानूनको अभाव, अपर्याप्त जनशक्ति, कर्मचारीको ह्रासोन्मुख मनोबल जस्ता चुनौती रहेका छन् । अन्य चुनौतीमा संघीय सरकार र स्थानीय तहबीच समन्वय कायम गर्दै सहज रूपमा प्रशासनिक एवम् विकासका कार्य संचालन गर्नु, प्रदेश प्रहरीको गठन तथा प्रदेश भित्र रहेका सुरक्षा निकायहरू लाई यस मन्त्रालय मातहत ल्याई आम जनतालाई शान्ति सुरक्षाको थप अनुभूति दिलाउनु, भौगोलिक जटिलताबाट सिर्जित विपद्जन्य जोखिम पहिचान तथा पूर्व तयारी गर्नु र सूचना तथा संचार प्रविधि सम्बन्धी पूर्वाधार विकास तथा विस्तार गर्नु रहेका छन् ।

३. सोच

प्रदेशभित्र आम नागरिकलाई शान्ति सुरक्षा तथा अमन चयन (गृह प्रशासन), सम्भावित विपद्को पहिचान र न्यूनीकरण (विपद् व्यवस्थापन) र सूचना तथा संचार प्रविधिको उच्चतम विकास एवम् विस्तार (सूचना तथा संचार) मार्फत संघीयताको उदाहरणीय अभ्यासको प्रस्तुति तथा सुशासन प्रवर्द्धन ।

४. उद्देश्य

१. प्रदेशभित्र शान्ति सुरक्षाको भरपर्दो व्यवस्था मिलाई जनताको जीउ, धनको सुरक्षा तथा स्वतन्त्रताको अनुभूति दिलाउनु ।
२. प्रदेश भित्र आइपर्न सक्ने विपद् न्यूनीकरण तथा रोकथामको पूर्वतयारी, तथा विपद् पश्चातका कार्यहरूप्रति सजग रही प्रभावकारी समन्वय गर्नु ।
३. प्रदेश भित्र रहेका छापा एवम् विद्यूतीय संचार माध्यमहरू को विकास एवम् विस्तार गरी आम नागरिकमा सूचनाको सहज पहुँच विस्तार गर्नु तथा सूचना प्रविधिमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याउनु ।

५. रणनीति

१. प्रदेशभित्र शान्ति सुरक्षाको अवस्था प्रभावकारी बनाउन प्रहरीहरू को दक्षता वृद्धि गरी उनीहरू लाई साधन श्रोत सम्पन्न गराउने ।

२. प्रदेश भित्रको शान्ति सुरक्षाको अवस्थालाई मजबुत बनाउन तथा सवारी दुर्घटनालाई न्यूनीकरण गर्न आधुनिक प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गर्ने ।

३. विपद्को सम्भावित घटना न्यूनीकरण तथा रोकथामका लागि प्रदेशस्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई सक्रिय बनाउने तथा विपद् व्यवस्थापन कोषको प्रभावकारी परिचालन गर्ने ।

४. प्रविधिको प्रयोग गरी विपद्को पूर्व सूचना संकलन गर्न आवश्यक सम्भाव्यता अध्ययनहरू गरी बहुसरोकारवाला निकायहरू सँगको समन्वयमा कार्य गर्ने ।

५. सूचना तथा संचार प्रविधिको विकास र विस्तारका लागि आवश्यक प्रदेशस्तरीय कानूनहरू को तर्जुमालाई जोड दिने ।

६. प्रविधिको खोज एवम् अनुसन्धानमूलक कार्यहरू तथा सूचना प्रविधिको उपयोग तथा प्रवर्द्धनमा योगदान पुऱ्याउने संरचनाका रूपमा प्रदेशस्तरीय सूचना प्रविधि पार्कको स्थापना तथा विकास गर्ने ।

६. विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	आ.व. २०७४/७५ को उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
			२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८
प्रदेश कानून तर्जुमा र कार्यान्वयन	संख्या	१०	२०	१०	५
प्रदेशभित्र आवश्यक स्थानमा प्रहरी चौकी स्थापना र सञ्चालन	संख्या	-	१०	५	५
कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि	जना	१५	२०	२५	३०
प्रदेशको मुख्य शहर र अति संवेदनशील स्थानमा मा क्लोज सर्किट टेलिभिजन (CCTV) जडान	संख्या	१ (मन्त्रालय परिसरभित्र)	५	५	५
प्रदेशको प्रमुख प्रदेश नाकामा भेहिकल स्क्यानर जडान	संख्या	-	सम्भाव्यता अध्ययन	२	२
प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना र सञ्चालन	संख्या	१	१	१	१
प्रदेशभित्र विपद् जोखिम क्षेत्र पहिचान र वैज्ञानिक नक्शांकन	स्थान	□	३	५	५
प्रदेशभित्र विपद् पूर्व सूचना प्रणाली जडान र व्यवस्थापन	संख्या	□	६	३	३
पोखरामा प्रदेशस्तरीय सूचना प्रविधि पार्कको निर्माण र सञ्चालन	संख्या	सम्भाव्यता अध्ययन	१	१	१

प्रदेश रेडियो र टेलिभिजन स्थापना एवम् सञ्चालन	संख्या	□	सम्भाव्यता अध्ययन	१	१

७. विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

यस कार्यालय अन्तर्गतका उपक्षेत्रगतको तीन वर्षको खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची १ र २ मा प्रस्तुत गरीएको छ । त्यस्तै कार्यक्रमगत खर्चको प्रक्षेपण तथा स्रोत अनुमान अनुसूची ३.१ र ३.२ मा प्रस्तुत गरीएको छ ।

८. कार्यक्रम आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शी.नं	कार्यक्रम/आयोजना	उदेश्य तथा पुष्ट्याई	आयोजना अवधि (सुरु र समाप्ति)	लागत (रु लाखमा)	आगामी तीन बर्षको उपलब्धि सूचक
७०४३३३९०१	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	प्रदेशको आन्तरिक व्यवस्थापन तथा शान्ति सुरक्षा कानून तर्जुमा तथा सूचना सञ्चारको प्रवर्द्धन	सालबसाली	-	प्रदेशमा आन्तरिक व्यवस्थापनमा प्रभावकारिता आएको हुने । प्रदेशमा शान्ति सुरक्षा तथा अमनचयन कायम भएको हुने । जनतामा सुरक्षाको प्रत्याभूति वृद्धि भएको हुने । विभिन्न विषयमा करिब ४५ वटा प्रदेश कानून तर्जुमा भएको हुने ।

९. जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रदेशभित्रका नागरिकले आफ्नो जिउ, धनको सुरक्षा भएको महसुस गर्ने, विपद् सामनाको लागि पूर्वतयारी तथा विपद्को अवस्थामा नागरिकले प्रदेश सरकारलाई संरक्षकका रूपमा महसुस गरेको हुने, प्रदेश सरकारले तयार गर्ने सम्पूर्ण ऐन कानून तर्जुमा भइसक्ने र सूचना तथा संचार प्रविधीको विकास, विस्तार र व्यवस्थापनमा पर्याप्त काम भएको हुने छ। यस्ता कार्यहरू गर्न नसकिएमा लक्षित उदेश्यहरू पूरा हुन नसक्ने जोखिम रहेको छ।

अनुसूची १ : त्रिवर्षीय बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपणको विषय क्षेत्रगत खर्च अनुमान

रकम रु हजारमा

क्र. सं.	विषय क्षेत्र	आ.व. २०७५/७६ को विषय क्षेत्रगत व्यय अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को विषय क्षेत्रगत खर्च प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को विषय क्षेत्रगत खर्च प्रक्षेपण			
		कुल जम्मा	चालु	पुर्जीगत	वित्तिय व्यवस्था	कुल जम्मा	चालु	पुर्जीगत	वित्तिय व्यवस्था	कुल जम्मा	चालु	पुर्जीगत	वित्तिय व्यवस्था
१	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय - साधारण प्रशासन	२०८९४१	१२८१४१	८०८००		२२२०५४	१३२३७६	८९६७८		२२७६६४	१३७८७६	८९७८८	
२	भूमि व्यवस्था	३९९००	२९९००	१००००		६८३४१	३९०९१	२९२५०		७४३९३	४२२१८	३२१७५	
३	कृषि	१४८००६६	१३४५६८६	१३४३८०		१८३५३०२	१६८७४०४	१४७८९८		२०२६४९४	१८६३८०६	१६२६८८	
४	पशुपन्छी	४८०७११	४७३६८८	७०२३		५३५७२६	५२८२२१	७५०५		५८८२२७	५७९९७१	८२५६	
५	सहकारी	४०९००	३०९००	१००००		४४७३१	३३६८१	११०५०		४८५३०	३६३७५	१२१५५	
६	गरिबी निवारण	४२०००	४२०००	०		४६९८०	४६९८०	०		५०७३८	५०७३८	०	
७	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय - साधारण प्रशासन	७७२७४	५४७७४	२२५००		९४७६२	५६५१२	३८२५०		१२३३३२	५८३०७	६५०२५	
८	उद्योग	८८४५८७	३१९४३७	५६५१५०		९८६१८२	३४१२५७	६४४९२५		११९९६७६	३६८५८३	८३१०९४	
९	वाणिज्य तथा आपूर्ति	८४००	४४००	४०००		९२७६	४७९६	४४८०		१०२९३	५२७६	५०१८	
१०	पर्यटन	६५७७००	१३३५००	५२४२००		१८४७२४०	१४६३४०	१७००९००		२१९४४३२	१६०९७४	२०३३४५८	
११	वन	४१३६२५	२३५२७८	१७८३४७		५५७५०६	३१६६३७	२४०८६९		६१३९७४	३४४८३८	२६९१३६	
१२	वातावरण	१५५०००	१०३०००	५२०००		१७०११०	१११८७०	५८२४०		१८७७६१	१२२५३२	६५२२९	
१३	विज्ञान तथा प्रविधि	५०००	३०००	२०००		५५१०	३२७०	२२४०		६१०६	३५९७	२५०९	
१४	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय - साधारण प्रशासन	१२९४६७०	१४०११०	११५४५६०		१४१५८१४	१४५७९८	१२७००१६		७९३२०९	१५१७३१	६४१४७९	
१५	सडक	५०८७४९२	२२९४२	५०६४५५०		१२१२०१९४	२३४६४	१२०९६७३०		१८१०७६९०	२४६३७	१८०८३०५३	
१६	उर्जा	४६२०००		४६२०००		११५००००		११५००००		१३०००००		१३०००००	
१७	खानेपानी	१२५९१७३	११७८०१	११४१३७२		१८९६१४८	५८९०१	१८३७२४८		१९४७८१८	६१८४६	१८८५९७३	
१८	जलस्रोत तथा सिंचाई	१४५६२०५	८७४१९	१३६८७८६		१७१२३३२	९०३६०	१६२१९७२		१८४३०९१	९४८७८	१७४८२१३	
१९	सहरी विकास	१३२७६७०	२०८५०	१३०६८२०		१५२७५९५	२१८९३	१५०५७०२		१९९१०५६	२२९८७	१९६८०६९	
२०	सामाजिक विकास मन्त्रालय - साधारण प्रशासन	२२६९७२	१६१५६८	६५४०४		२४२२१५	१६७८६०	७४३५४		२५६२०४	१७४४१४	८१७९०	
२१	शिक्षा	९३८७५९	४६२६५९	४७६१००		११२२७९८	५५५०८८	५६७७१०		१२१०७४९	५९६२५७	६१४४९१	
२२	स्वास्थ्य	१५३७५७३	८४९८५३	६८७७२०		१७४९२३०	८९७२८६	८५१९४४		१९८९३४९	९६९२४०	१०२०१०९	
२३	महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक	१२३६००	१००१००	२३५००		१३२७०३	१०६८५३	२५८५०		१४४७९०	११६८७२	२७९१८	
२४	श्रम तथा रोजगार	१३१०५३	१२९००३	२०५०		१४९२५९	१४७००४	२२५५		१६७०५३	१६४५८८	२४६५	
२५	युवा तथा खेलकूद	१६७७३३	४३३९१	१२४३४२		१९४३२७	४५८०१	१४८५२६		२१७१५६	४८७३३	१६८४२३	
२६	संस्कृति	५५८००	१७०००	३८८००		५७११०	१८१९०	३८९२०		६२०८०	२०००९	४२०७१	
२७	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	२३३३१४	१४९७६४	८३५५०		२६०६५७	१५९९५२	१००७०५		२८१६१५	१७०८३९	११०७७६	
२८	आर्थिक मामिला तथा योजना	१४२५९७	१०२५१४	४००८३		१५६४८४	१०८३८५	४८१००		१७८५७१	१२४२१९	५४३५३	
२९	आन्तरिक मामिला तथा कानुन	३२९०००	१५९२५०	१६९७५०	०	३५७४१३	१६७२१३	१९०२००	०	४००४६२	१८२२६२	२१८२००	
३०	प्रदेश सभा	१४६४७५	१०७५७५	३८९००		१५८५१९	१११८३९	४६६८०		१६२७१७	१२०७०५	४२०१२	
३१	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	२२८३६	१२८९०	९९४६		२३३५२	१३४०६	९९४६		२४१५६	१४२१०	९९४६	
३२	स्थानीय तह अनुदान	१२०००००	१२०००००	०		१२६१०००	१२६१०००	०		१३४२९६५	१३४२९६५	०	
३३	साँबा ब्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविध	३३८६३२२	१३२७१२२	२०५९२००		२०४११००	६७११००	१२०००००	१७००००	२१९६२००	७३६२००	१२५००००	२१००००
३४	नयाँ कार्यक्रम तथा आयोजना	०	०	०		०				१८०००००	६०००००	१२०००००	
	जम्मा	२४,०२३,३४८	८,११५,५१५	१५,९०७,८३३	-	३४,१५१,९६९	८,२१९,८२५	२५,७६२,१४३	१७०,०००	४३,७६८,५५२	९,५१२,६८२	३४,०४५,८७०	२१०,०००

अनुसूची २ : त्रिवर्षीय बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपणको विषय क्षेत्रगत स्रोतको अनुमान

रकम रु हजारमा

क्र. सं.	विषय क्षेत्र	आ.व. २०७५/७६ को स्रोत अनुमान						आ.व. २०७६/७७ को स्रोत अनुमान						आ.व. २०७७/७८ को स्रोत अनुमान					
		कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	२०८,९४१	१८८४२२		२०५१९			२२२,०५४	२००४५८.६६	०	२१५९४.९५			२२७,६६४	२०४९३३.८८६४	०	२२७२९.६९७५		
२	भूमि व्यवस्था	३९,९००	३९९००					६८,३४१	५९३४१	०	९०००			७४,३९३	६४५३२.९१३०३	०	९८६०.३६६९७२		
३	कृषि	१,४८०,०६६	११२७८४०		३५२२२६			१,८३५,३०२	६६५४५३	७५०००	९०४८४९.३	१९००००		२,०२६,४९४	५९९७०१.११	८२६००	११७७६९२.४६५	१६६५००	
४	पशुपन्छी	४८०,७११	३७३९३०		१०६७८१			५३५,७२६	३४३३५१	०	१६२३७४.८	३००००		५८८,२२७	३७९०१८.४८	०	१७५९०८.८०५	३३३००	
५	सहकारी	४०,९००	४०९००					४४,७३१	४४७३१	०	०			४८,५३०	४८५३०.४८	०	०		
६	गरिबी निवारण	४२,०००	४२०००					४६,९८०	११९८०	०	०	३५०००		५०,७३८	५०७३८.४	०	०		
७	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	७७,२७४	७२५२४	०	४७५०			९४,७६२	८९७७४.७२	०	४९८७.५			१२३,३३२	११८०९५.४६१६	०	५२३६.८७५		
८	उद्योग	८८४,५८७	४२६५००	०	४५८०८७			९८६,१८२	२७८६१६.९२०८	०	७०७५६४.९२९२			१,१९९,६७६	२९६९१८.३०२३	०	९०२७५७.७१२२		
९	वाणिज्य तथा आपूर्ति	८,४००	८४००	०				९,२७६	९२७६	०	०			१०,२९३	१०२९३.२	०	०		
१०	पर्यटन	६५७,७००	५५०७००	०	१०७०००			१,८४७,२४०	५८०५८३.३६८१	०	१२६६६५६.६३२			२,१९४,४३२	१४५५०३७.९१५	०	७३९३९४.४८४९		
११	वन	४१३,६२५	१९६३००	०	२१७३२५			५५७,५०६	२३१७०३	०	३२५८०३			६१३,९७४	२५६९७२.४५७२	०	३५७००१.७२२८		
१२	वातावरण	१५५,०००	१४५०००	०	१००००			१७०,११०	१५९६१०	०	१०५००			१८७,७६१	१७६७३५.८	०	११०२५		
१३	विज्ञान तथा प्रविधि	५,०००	५०००	०				५,५१०	५५१०	०	०			६,१०६	६१०५.८	०	०		
१४	पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	१,२९४,६७०	०	११८६१६४	१०८५०६			१,४१५,८१४	९०००००	४००१६८.५२	११५६४५.३			७९३,२०९	४६३७१४.२७४५	२०६१८२.०६१	१२३३१२.९६५		
१५	सडक	५,०८७,४९२	०	३०३६७००	२०५०७९२			१२,१२०,१९४	१२९००००	५५१३०००	४७८४१९३.९	५३३०००	०	१८,१०७,६९०	३१९१८२६.०६५	६१०१४२२.०८	८१८९४४१.९४२	६२५०००	
१६	उर्जा	४६२,०००	३८२५६४	७९४३६				१,१५०,०००	१०४६५६७.७०८	१०३४३२.२९२	०			१,३००,०००	११९६५६७.७०८	१०३४३२.२९२	०		
१७	खानेपानी	१,२५९,१७३	०	३१६४००	९४२७७३			१,८९६,१४८	१९५५२४.५३१३	११००००	१०९०६२३.९१९	५०००००		१,९४७,८१८	१९५५२४.५३१३	११००००	११४२२९३.७३९	५०००००	
१८	जलस्रोत तथा सिंचाई	१,४५६,२०५	३७१०००		१०८५२०५			१,७१२,३३२	२८१५२८.६६२४	०	१४३०८०३.४८८			१,८४३,०९१	३०४३९८.८१७४	०	१५३८६९२.५३		
१९	सहरी विकास	१,३२७,६७०	६७२०००		६५५६७०			१,५२७,५९५	६५६४००	०	८७११९४.५			१,९९१,०५६	१०१६१८७	०	९७४८६९.३४५		
२०	सामाजिक विकास मन्त्रालय	२२६,९७२	१३७५००	०	८९४७२			२४२,२१५	१४७४०९	०	९४८०५.८			२५६,२०४	१५५७११.३७	०	१००४९२.३१		
२१	शिक्षा	९३८,७५९	२२५४२५	३६२८५०	३५०४८४			१,१२२,७९८	२८०६५२.२२८९	१९५२०९.९८५	३९६९३५.८३५७	२५००००		१,२१०,७४९	४०४७८२.३०७	२१३०६८.६१	३२३१२२.२३३६	२६९७७५.३५२२	
२२	स्वास्थ्य	१,५३७,५७३	२९९१६१	४८९४७५	७४८९३७			१,७४९,२३०	१६७२८४.२१५२	२९८६८८.८९८	१२८३२५७.६२७			१,९८९,३४९	४५५७१२.१४१९	३२५५५५.८०४	१२०८०८१.३०३		
२३	महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक	१२३,६००	११०९००	०	१२७००			१३२,७०३	११९३६८	०	१३३३५			१४४,७९०	१३०७८७.८	०	१४००१.७५		
२४	श्रम तथा रोजगार	१३१,०५३	१००६७०	०	३०३८३			१४९,२५९	९७२८९	०	५१९६९.६५			१६७,०५३	११०४२२.८२१३	०	५६६३०.२६११५		
२५	युवा तथा खेलकूद	१६७,७३३	८६०००	०	८१७३३			१९४,३२७	९८४९०	०	९५८३६.७५			२१७,१५६	११०२५८.२५	०	१०६८९७.३९७५		
२६	संस्कृति	५५,८००	३२५००	०	२३३००			५७,११०	५५२४०	०	१८७०			६२,०८०	६००२३	०	२०५७		
२७	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	२३३,३१४	२१८०५७	०	१५२५७			२६०,६५७	२४४६१२.४९	०	१६०४४.८५			२८१,६१५	२६४७४०.०१४३	०	१६८७४.५९२५		
२८	आर्थिक मामिला तथा योजना	१४२,५९७	१४२५९७	०	०			१५६,४८४	१५६४८४.३	०	०			१७८,५७१	१७८५७१.४५३	०	०		
२९	आन्तरिक मामिला तथा कानुन	३२९,०००	३२९०००	०	०	-	-	३५७,४१३	३५७४१२.५	०	०	०	०	४००,४६२	४००४६१.६२५	०	०		
३०	प्रदेश सभा	१४६,४७५	१४६४७५	०	०			१५८,५१९	१५८५१८.८६	०	०			१६२,७१७	१६२७१७.३४०४	०	०		
३१	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	२२,८३६	२२८३६	०				२३,३५२	२३३५१.६	०	०			२४,१५६	२४१५५.९३६	०	०		
३२	स्थानीय तह अनुदान	१,२००,०००	०	१२०००००				१,२६१,०००	६०००००	६६१०००	०			१,३४२,९६५	४६४६८२	८७८२८३	०		
३३	साँबा ब्याज भुक्तानी तथा अर्थ विविध	३,३८६,३२२	३१८१४०६	१०५७१६	९९२००			२,०४१,१००	१९३०८२८.७२९	५६८८८.८६०२	५३३८२.४१०७१			२,१९६,२००	१६३६१५०.६४८	६००४९.३५२४	५०००००		
३४	नयाँ कार्यक्रम तथा आयोजना	-	०					-	०					१,८००,०००	१०४९०००		७१२०००	३९०००	
	जम्मा	२४,०२३,३४८	९,६७५,५०७	६,७७६,७४१	७,५७१,१००	-	-	३४,१५१,९६९	११,४८७,३५०	७,४१३,३८९	१३,७१३,२३०	१,५३८,०००	-	४३,७६८,५५२	१५,६४४,००९	८,०८०,५९३	१८,४१०,३७४	१,६३३,५७५	-

अनुसूची ३.१ भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण, सांकेतीकरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को प्रक्षेपण				प्राथमिकताक्रम	दिगो विकास लक्ष्य	लैंगिक संकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था			
१		भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	१८८,४२२	१०८६२२	७९८००		२००,४५९	१११,८८१	८८,५७८		२०४,९३४	११६,३५६	८८,५७८		१	२	२
२		भूमि विकास कार्यक्रम	१५,०००	१५०००	०		१६,३५०	१६,३५०	-		१७,६५८	१७,६५८	-		१	२	२
३		भूसूचना व्यवस्थापन कार्यक्रम	२४,९००	१४९००	१००००		२७,२९१	१६,२४१	११,०५०		२९,६९५	१७,५४०	१२,१५५		२	१६	२
४		गुठी जग्गा संरक्षण कार्यक्रम	-	०	०		२,९००	१,७००	१,२००		३,१५६	१,८३६	१,३२०		२	११	१
५		मठ मन्दिर व्यवस्थापन कार्यक्रम	-	०	०		२१,८००	४,८००	१७,०००		२३,८८४	५,१८४	१८,७००		२	११	१
६		कृषि ब्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७५७,९००	७५७९००	०		८७१,५८५	८७१,५८५	-		९६७,४५९	९६७,४५९	-		१	२	३
७		कृषि इन्जिनियरिङ कार्यक्रम	६५,०००	६५०००	०		७०,८५०	७०,८५०	-		७६,५१८	७६,५१८	-		१	२	३
८		कृषि प्रसार तथा तालिम कार्यक्रम	१३२,६४०	१३२६४०	०		१५२,५३६	१५२,५३६	-		१६७,७९०	१६७,७९०	-		१	२	२
९		खाद्यान्न बाली कार्यक्रम	१०,०००	१००००	०		१०,९००	१०,९००	-		११,७७२	११,७७२	-		१	२	२
१०		नगदे बाली विकास कार्यक्रम	६,०००	०	६०००		६,६३०	-	६,६३०		७,२९३	-	७,२९३		१	२	३
११		फलफूल विकास कार्यक्रम	१,६००	१६००	०		१,७४४	१,७४४	-		१,८८४	१,८८४	-		१	२	२
१२		बाली विकास तथा संरक्षण कार्यक्रम	२७,१००	१७१००	१००००		२९,६८९	१८,६३९	११,०५०		३२,२८५	२०,१३०	१२,१५५		१	२	३
१३		मत्स्य विकास कार्यक्रम	१०,०००	१००००	०		१०,९००	१०,९००	-		११,७७२	११,७७२	-		१	२	२
१४		माटो व्यवस्थापन कार्यक्रम	२०,५००	२०५००	०		२२,३४५	२२,३४५	-		२४,१३३	२४,१३३	-		२	२	१
१५		रेशम खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	-	०	०		२८,७००	२८,७००	-		३०,९९६	३०,९९६	-		१	२	१
१६		बिउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	-	०			४,५००	४,५००	-		४,८६०	४,८६०	-		१	२	३
१७		पशुपन्छी बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१२६,०००	१२६०००	०		१४१,१२०	१४१,१२०	-		१५६,६४३	१५६,६४३	-		१	२	२
१८		पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेशण तथा क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	८,१००	८१००	०		५५,०००	५५,०००	-		५९,४००	५९,४००	-		१	२	२
१९		पशु विकास सेवा कार्यक्रम	१६८,५३०	१६८५३०	०		२०२,२३६	२०२,२३६	-		२२३,४७१	२२३,४७१	-		१	२	२
२०		पशु सेवा प्रसार तथा तालिम कार्यक्रम	७१,३००	७१३००	०		८१,९९५	८१,९९५	-		९०,१९५	९०,१९५	-		१	२	२
२१		सहकारी क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम	१०,५००	१०५००	०		११,४४५	११,४४५	-		१२,३६१	१२,३६१	-		२	१६	३
२२		सहकारी क्षेत्रको प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२०,४००	२०४००	०		२२,२३६	२२,२३६	-		२४,०१५	२४,०१५	-		१	१	३
२३		सहकारी तथ्याङ्क कार्यक्रम	१०,०००	०	१००००		११,०५०	-	११,०५०		१२,१५५	-	१२,१५५		१	१६	२
२४		गरिबी निवारण कार्यक्रम	४०,०००	४००००	०		४४,८००	४४,८००	-		४८,३८४	४८,३८४	-		१	१	३
२५		गरिबी सम्बन्धी तथ्याङ्क अभिलेख कार्यक्रम	२,०००	२०००	०		२,१८०	२,१८०	-		२,३५४	२,३५४	-		२	१	३
२६		खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	०	०	०		६,०००	६,०००	-		६,४८०	६,४८०	-		२	२	२
२७		प्रांगारिक कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२८५००	२८५००	०		१६०,०००	१६०,०००	-		१७९,२००	१७९,२००	-		१	३	३

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	प्राथमिकताक्रम	दिगो विकास लक्ष्य	लैगिक संकेत
२८		जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	१२१००	१२१००	०		१३,१८९	१३,१८९	-		१४,२४४	१४,२४४	-		२	४	२
२९		कृषि प्रकोप तथा जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम	५६५००	५६५००	०		६१,५८५	६१,५८५	-		६६,५१२	६६,५१२	-		१	५	३
३०	३१२०१३	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरु	११,४२९	११,४२९	-		१२,०००	१२,०००	-		१२,६००	१२,६००	-		१	२	२
३१	३१२०२४	क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालयहरु	९,०९०	८,०९०	१,०००		९,५९५	८,४९५	१,१००		१०,१२९	८,९१९	१,२१०		१	२	३
३२	३१२१०६	रेशम खेती विकास कार्यक्रम	२७,४२२	२७,४२२	-		२८,७९३	२८,७९३	-		३०,२३३	३०,२३३	-		२	२	२
३३	३१२१०७	बागबानी विकास कार्यक्रम	१६,८००	१६,८००	-		१७,६४०	१७,६४०	-		१८,५२२	१८,५२२	-		१	२	२
३४	३१२१०८	आलु,तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	२५,०००	२५,०००	-		२६,२५०	२६,२५०	-		२७,५६३	२७,५६३	-		१	२	१
३५	३१२११०	मत्स्य विकास कार्यक्रम	६,०१३	५,८९०	१२३		६,३२०	६,१८५	१३५		६,६४३	६,४९४	१४९		१	२	२
३६	३१२११२	बाली संरक्षण कार्यक्रम	२०,७९५	१३,८१५	६,९८०		२२,१८४	१४,५०६	७,६७८		२३,६७७	१५,२३१	८,४४६		१	२	२
३७	३१२११३	व्यवसायीक कीट विकास	१,८६०	१,८६०	-		१,९५३	१,९५३	-		२,०५१	२,०५१	-		२	२	२
३८	३१२११६	कृषि प्रसार तथा तालिम केन्द्र	२०,५७१	१८,९२१	१,६५०		२१,६८२	१९,८६७	१,८१५		२२,८५७	२०,८६०	१,९९७		१	२	१
३९	३१२११८	माटो परीक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम	६,७४६	६,७४६	-		७,०८३	७,०८३	-		७,४३७	७,४३७	-		२	२	२
४०	३१२११९	कृषि व्यावसाय प्रवर्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम	३,५३२	३,३८२	१५०		३,७१६	३,५५१	१६५		३,९१०	३,७२९	१८२		१	२	१
४१	३१२१२०	सहकारी खेती, साना सिचांइ तथा मल बीउ ढुवानी कार्यक्रम	१३,६००	-	१३,६००		१४,९६०	-	१४,९६०		१६,४५६	-	१६,४५६		१	२	२
४२	३१२१६३	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	२१५,९००	११९,९००	९६,०००		२३९,८८८	१३४,२८८	१०५,६००		२७०,५९१	१५४,४३१	११६,१६०		१	२	२
४३	३१२१६६	पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेशण सेवा तथा क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	३०,४८८	३०,४८८	-		-	-	-		-	-	-		१	२	३
४४	३१२१६८	पशु विकास सेवा कार्यक्रम	१६,२५०	१६,२५०	-		-	-	-		-	-	-		१	२	२
४५	३१२१६९	पशुसेवा तालीम तथा प्रसार कार्यक्रम	७,६३०	७,४३०	२००		-	-	-		-	-	-		१	२	२
४६	३१२१७०	पशु आहारा सेवा कार्यक्रम	७,७००	१,०००	६,७००		८,४२०	१,०५०	७,३७०		९,२१०	१,१०३	८,१०७		१	२	१
४७	३१२१७१	पशुपन्छी बजार प्रवर्धन कार्यक्रम	३३,०००	३३,०००	-		३४,६५०	३४,६५०	-		३६,३८३	३६,३८३	-		१	२	२
४८	३१२१७२	पशुपन्छी विकास फार्महरु	२,७००	२,७००	-		२,८३५	२,८३५	-		२,९७७	२,९७७	-		१	२	२
४९	३१२१७७	बङ्गुर तथा कुखुरा पालन सहकारी कार्यक्रम	३,०००	३,०००	-		३,१५०	३,१५०	-		३,३०८	३,३०८	-		१	२	१
			२,२९२,५१८	२,०५०,३१५	२४२,२०३	-	२,७५३,१३४	२,४६७,७५२	२८५,३८१	-	३,०१६,०४७	२,७१०,९८५	३०५,०६२	-			

अनुसूची ३.२

भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु हजारमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को अनुमान र स्रोत						आ.व. २०७६/७७ को अनुमान र स्रोत						आ.व. २०७७/७८ को अनुमान र स्रोत					
			कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१		भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय - साधारण प्रशासन	१८८,४२२	१८८,४२२					२००,४५९	२००,४५९	-	-			२०४,९३४	२०४,९३४	-	-		
२		भूमि विकास कार्यक्रम	१५,०००	१५,०००					१६,३५०	१६,३५०	-	-			१७,६५८	१७,६५८	-	-		
३		भूसूचना व्यवस्थापन कार्यक्रम	२४,९००	२४,९००					२७,२९१	२७,२९१	-	-			२९,६९५	२९,६९५	-	-		
४		गुठी जग्गा संरक्षण कार्यक्रम	-	-					२,९००	२,९००	-				३,१५६	३,१५६	-	-		
५		मठ मन्दिर व्यवस्थापन कार्यक्रम	-	-					२१,८००	१२,८००	-	९,०००			२३,८८४	१४,०२४	-	९,८६०		
६		कृषि ब्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७५७,९००	७५७,९००					८७१,५८५	३०१,५८५	-	४२०,०००	१५०,०००		९६७,४५९	१५६,७५९	-	६४४,२००	१६६,५००	
७		कृषि इन्जिनियरिङ कार्यक्रम	६५,०००	६५,०००					७०,८५०	७०,८५०	-	-			७६,५१८	७६,५१८	-	-		
८		कृषि प्रसार तथा तालिम कार्यक्रम	१३२,६४०	१३२,६४०					१५२,५३६	८०,५३६	-	७२,०००			१६७,७९०	८८,५९०	-	७९,२००		
९		खाद्यान्न बाली कार्यक्रम	१०,०००	१०,०००					१०,९००	१०,९००	-	-			११,७७२	११,७७२	-	-		
१०		नगदे बाली विकास कार्यक्रम	६,०००	६,०००					६,६३०	६,६३०	-	-			७,२९३	७,२९३	-	-		
११		फलफूल विकास कार्यक्रम	१,६००	१,६००					१,७४४	१,७४४	-	-			१,८८४	१,८८४	-	-		
१२		बाली विकास तथा संरक्षण कार्यक्रम	२७,१००	२७,१००					२९,६८९	२९,६८९	-	-			३२,२८५	३२,२८५	-	-		
१३		मत्स्य विकास कार्यक्रम	१०,०००	१०,०००					१०,९००	१०,९००	-	-			११,७७२	११,७७२	-	-		
१४		माटो व्यवस्थापन कार्यक्रम	२०,५००	२०,५००					२२,३४५	२२,३४५	-	-			२४,१३३	२४,१३३	-	-		
१५		रेशम खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	-	-					२८,७००	-		२८,७००			३०,९९६	-	-	३०,९९६		
१६		बिउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	-	-					४,५००	४,५००					४,८६०	४,८६०	-	-		

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१७		पशुपन्छी बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१२६,०००	१२६,०००					१४१,१२०	७१,१२०	-	४०,०००	३०,०००		१५६,६४३	७८,९४३	-	४४,४००	३३,३००	
१८		पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेशण तथा क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	८,१००	८,१००					५५,०००	१५,०००	-	४०,०००			५९,४००	१६,२००	-	४३,२००		
१९		पशु विकास सेवा कार्यक्रम	१६८,५३०	१६८,५३०					२०२,२३६	१८४,२३६	-	१८,०००			२२३,४७१	२०३,५८१	-	१९,८९०		
२०		पशु सेवा प्रसार तथा तालिम कार्यक्रम	७१,३००	७१,३००					८१,९९५	७२,९९५	-	९,०००			९०,१९५	८०,२९५	-	९,९००		
२१		सहकारी क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम	१०,५००	१०,५००					११,४४५	११,४४५	-	-			१२,३६१	१२,३६१	-	-		
२२		सहकारी क्षेत्रको प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२०,४००	२०,४००					२२,२३६	२२,२३६	-	-			२४,०१५	२४,०१५	-	-		
२३		सहकारी तथ्याङ्क कार्यक्रम	१०,०००	१०,०००					११,०५०	११,०५०	-	-			१२,१५५	१२,१५५	-	-		
२४		गरिबी निवारण कार्यक्रम	४०,०००	४०,०००					४४,८००	९,८००	-	-	३५,०००		४८,३८४	४८,३८४	-	-		
२५		गरिबी सम्बन्धी तथ्याङ्क अभिलेख कार्यक्रम	२,०००	२,०००					२,१८०	२,१८०	-	-			२,३५४	२,३५४	-	-		
२६		खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	०	-					६,०००	६,०००					६,४८०	६,४८०	-	-		
२७		प्रांगारिक कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२८५००	२८,५००					१६०,०००	८०,०००	४०,०००	-	४०,०००		१७९,२००	१३४,४००	४४,८००	-		
२८		जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	१२१००	१२,१००					१३,१८९	१३,१८९	-	-			१४,२४४	१४,२४४	-	-		
२९		कृषि प्रकोप तथा जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम	५६५००	५६,५००					६१,५८५	२६,५८५	३५,०००	-			६६,५१२	२८,७१२	३७,८००	-		
३०	३१२०१३	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरु	११,४२९	-		११,४२९			१२,०००	-	-	१२,०००			१२,६००	-	-	१२,६००		
३१	३१२०२४	क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालयहरु	९,०९०	-		९,०९०			९,५९५	-	-	९,५९५			१०,१२९	-	-	१०,१२९		
३२	३१२१०६	रेशम खेती विकास कार्यक्रम	२७,४२२	-		२७,४२२			२८,७९३	-	-	२८,७९३			३०,२३३	-	-	३०,२३३		
३३	३१२१०७	बागबानी विकास कार्यक्रम	१६,८००	-		१६,८००			१७,६४०	-	-	१७,६४०			१८,५२२	-	-	१८,५२२		
३४	३१२१०८	आलु,तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	२५,०००	-		२५,०००			२६,२५०	-	-	२६,२५०			२७,५६३	-	-	२७,५६३		

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
३५	३१२११०	मत्स्य विकास कार्यक्रम	६,०१३	–		६,०१३			६,३२०	–	–	६,३२०			६,६४३	–	–	६,६४३		
३६	३१२११२	बाली संरक्षण कार्यक्रम	२०,७९५	–		२०,७९५			२२,१८४	–	–	२२,१८४			२३,६७७	–	–	२३,६७७		
३७	३१२११३	व्यवसायीक कीट विकास	१,८६०	–		१,८६०			१,९५३	–	–	१,९५३			२,०५१	–	–	२,०५१		
३८	३१२११६	कृषि प्रसार तथा तालिम केन्द्र	२०,५७१	–		२०,५७१			२१,६८२	–	–	२१,६८२			२२,८५७	–	–	२२,८५७		
३९	३१२११८	माटो परीक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम	६,७४६	–		६,७४६			७,०८३	–	–	७,०८३			७,४३७	–	–	७,४३७		
४०	३१२११९	कृषि व्यावसाय प्रवर्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम	३,५३२	–		३,५३२			३,७१६	–	–	३,७१६			३,९१०	–	–	३,९१०		
४१	३१२१२०	सहकारी खेती, साना सिचांइ तथा मल बीउ ढुवानी कार्यक्रम	१३,६००	–		१३,६००			१४,९६०	–	–	१४,९६०			१६,४५६	–	–	१६,४५६		
४२	३१२१६३	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	२१५,९००	–		२१५,९००			२३९,८८८	–	–	२३९,८८८			२७०,५९१	–	–	२७०,५९१		
४३	३१२१६६	पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेशण सेवा तथा क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	३०,४८८	–		३०,४८८			–	–	–	–			–	–	–	–		
४४	३१२१६८	पशु विकास सेवा कार्यक्रम	१६,२५०	–		१६,२५०			–	–	–	–			–	–	–	–		
४५	३१२१६९	पशुसेवा तालीम तथा प्रसार कार्यक्रम	७,६३०	–		७,६३०			–	–	–	–			–	–	–	–		
४६	३१२१७०	पशु आहारा सेवा कार्यक्रम	७,७००	–		७,७००			८,४२०	–	–	८,४२०			९,२१०	–	–	९,२१०		
४७	३१२१७१	पशुपन्छी बजार प्रवर्धन कार्यक्रम	३३,०००	–		३३,०००			३४,६५०	–	–	३४,६५०			३६,३८३	–	–	३६,३८३		
४८	३१२१७२	पशुपन्छी विकास फार्महरु	२,७००	–		२,७००			२,८३५	–	–	२,८३५			२,९७७	–	–	२,९७७		
४९	३१२१७७	बङ्गुर तथा कुखुरा पालन सहकारी कार्यक्रम	३,०००	–		३,०००			३,१५०	–	–	३,१५०			३,३०८	–	–	३,३०८		
		जम्मा	२,२९२,५१८	१,८१२,९९२	–	४७९,५२६	-	-	२,७५३,१३४	१,३२५,३१५	७५,०००	१,०९७,८१९	२५५,०००	–	३,०१६,०४७	१,३४७,४५५	८२,६००	१,३८६,१९१	१९९,८००	-

अनुसूची ४.१

उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण, सांकेतीकरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को प्रक्षेपण				प्राथमिकताक्रम	दिगो विकास लक्ष्य	लैंगिक संकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था			
१		उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	७२,५२४	५०,०२४	२२,५००		८९,७७५	५१,५२५	३८,२५०		११८,०९५	५३,०७०	६५,०२५		१	८	३
२		ठूला उद्योग	४३८,७००	११,७००	४२७,०००		४९०,९९३	१२,७५३	४७८,२४०		६५८,७६०	१३,१३६	६४५,६२४		१	९	२
३		लघु तथा घरेलु उद्योग	१०९,८००	५३,०००	५६,८००		१३७,६३०	६०,९५०	७६,६८०		१५२,९२७	६७,०४५	८५,८८२		१	९	३
४		खानी जन्य उद्योग	१,०००		१,०००		१,१२०	-	१,१२०		१,२५४	-	१,२५४		२	९	१
५		आयमूलक सीप विकास कार्यक्रम	२७,०००	२,०००	२५,०००		३०,१८०	२,१८०	२८,०००		३३,७५८	२,३९८	३१,३६०		१	८	३
६		उपभोक्ता हक हित सम्बन्धी कार्यक्रम	२,२००	२,२००	-		२,३९८	२,३९८	-		२,६३८	२,६३८	-		२	१२	२
७		आपूर्ति व्यवस्थापन (दैनिक उपभोग्य सामान अन्य सामान आपूर्ति) कार्यक्रम	५,०००	१,०००	४,०००		५,५७०	१,०९०	४,४८०		६,२१७	१,१९९	५,०१८		१	१२	३
८		आपूर्ति व्यवस्थापन (बजार अनुगमन तथा नियमन)	१,२००	१,२००	-		१,३०८	१,३०८	-		१,४३९	१,४३९	-		१	१२	३
९		पर्यटन पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	४८९,३००	१०६,०००	३८३,३००		१,४५२,१६०	११५,५४०	१,३३६,६२०		१,७३१,०३८	१२७,०९४	१,६०३,९४४		१	९	२
१०		पर्यटन सूचना प्रवाह कार्यक्रम	५,०००	-	५,०००		५,६००	-	५,६००		६,२७२	-	६,२७२		२	१६	२
११		स्थानीय पर्यटन प्रवर्धन कार्यक्रम	७६,४००	२७,५००	४८,९००		३८९,४८०	३०,८००	३५८,६८०		४५७,१२२	३३,८८०	४२३,२४२		१	१	३
१२		राष्ट्रिय वन विकास कार्यक्रम	५,५००	५,५००	-		१०५,०००	७२,०००	३३,०००		११६,१६०	७९,२००	३६,९६०		१	१५	२
१३		सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम	५५,१००	२५,१००	३०,०००		९२,९५९	४२,३५९	५०,६००		१०३,२६७	४६,५९५	५६,६७२		१	१५	३
१४		वन्यजन्तु संरक्षण कार्यक्रम	४२,०००	१२,०००	३०,०००		४६,६८०	१३,०८०	३३,६००		५२,०२०	१४,३८८	३७,६३२		१	१५	२
१५		जडीवुटी विकास कार्यक्रम	२,०००	-	२,०००		८१,०००	३५,०००	४६,०००		९०,०२०	३८,५००	५१,५२०		१	१५	३
१६		जनशक्ति तथा पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	५२,७००	३०,०००	२२,७००		५८,१२४	३२,७००	२५,४२४		६४,४४५	३५,९७०	२८,४७५		२	१६	२
१७		वृक्ष सुधार कार्यक्रम	३,०००	३,०००	-		३३,४००	१३,०००	२०,४००		३७,१४८	१४,३००	२२,८४८		१	१५	२
१८		नीजि वन विकास कार्यक्रम	२,०००	२,०००	-		२,१८०	२,१८०	-		२,३९८	२,३९८	-		१	१५	२
१९		कवुलियती वन विकास कार्यक्रम	३४,०००	३४,०००	-		३७,०६०	३७,०६०	-		४०,७६६	४०,७६६	-		१	१	३
२०		जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	५३,०००	२४,०००	२९,०००		५८,६४०	२६,१६०	३२,४८०		६५,१५४	२८,७७६	३६,३७८		१	१३	२
२१		एकीकृत जलाधार तथा वातावरण संरक्षण कार्यक्रम	७०,०००	५०,०००	२०,०००		७६,९००	५४,५००	२२,४००		८५,०३८	५९,९५०	२५,०८८		१	१३	२
२२		जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	२२,०००	१९,०००	३,०००		२४,०७०	२०,७१०	३,३६०		२६,५४४	२२,७८१	३,७६३		१	१३	३
२३		नयाँ प्रविधि अध्ययन कार्यक्रम	५,०००	३,०००	२,०००		५,५१०	३,२७०	२,२४०		६,१०६	३,५९७	२,५०९		१	९	२
२४	३०७१०५	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	१५,८३१	११,८६७	३,९६४		१६,८२१	१२,४६०	४,३६०		१७,६३१	१२,८३४	४,७९६		२	८	३
२५	३०७११२	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	१३३,९४३	१२०,८०३	१३,१४०		१४१,२९७	१२६,८४३	१४,४५४		१५६,६९५	१४०,७९६	१५,८९९		१	१	१
२६	३०७८०१	घरेलु तथा साना उद्योग बिकास कार्यक्रम (४८ जिल्ला)	१३१,१७८	९७,९५३	३३,२२५		१३९,३९८	१०२,८५१	३६,५४८		१४८,१९५	१०७,९९३	४०,२०२		१	१	१

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	प्राथमिकताक्र	दिगो विकास ल	लैंगिक संकेत
२७	३०७८०२	घरेलु तथा साना उद्योग बिकास कार्यक्रम (२७ जिल्ला)	२७,१३५	२२,११४	५,०२१		२८,७४३	२३,२२०	५,५२३		३०,४५६	२४,३८१	६,०७५		१	१	१
२८	३२५०१२	पर्यटन कार्यालयहरु	४,७५०	४,७५०	–		४,९८८	४,९८८	–		५,२३७	५,२३७	–		१	८	३
२९	३२५१०६	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	८७,०००	–	८७,०००		–	–	–		–	–	–		१	८	३
३०	३२९०२१	नेपाल स्वच्छ वातावरण महाअभियान २०७५, सहयोग कार्यक्रम	१०,०००	१०,०००	–		१०,५००	१०,५००	–		११,०२५	११,०२५	–		१	१३	२
३१	३२९१०२	जडिबुटी विकास कार्यक्रम (कर्णाली जडीबुटी प्रशोधन समेत)	६२,४००	३१,२६०	३१,१४०		–	–	–		–	–	–		१	१५	२
३२	३२९१०६	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	८९,३००	६१,२५०	२८,०५०		९५,१६८	६४,३१३	३०,८५५		१०१,४६९	६७,५२८	३३,९४१		१	१५	१
३३	३२९१०९	वृक्ष सुधार वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम	२८,५९०	१०,०००	१८,५९०		–				–	–	–		२	१५	१
३४	३२९१२७	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	१,६१०	७१०	९००		१,७३६	७४६	९९०		१,८७२	७८३	१,०८९		१	१५	२
३५	३२९८०४	जिल्ला भू-संरक्षण कार्यक्रम	४,०००	४,०००	–		४,२००	४,२००	–		४,४१०	४,४१०	–		१	१५	२
३६	३२९८०८	सामुदायिक तथा कबुलियती वन विकास कार्यक्रम	३१,४२५	१६,४५८	१४,९६७		–				–	–	–		१	१५	२
		जम्मा	२,२०१,५८६	८५३,३८९	१,३४८,१९७	-	३,६७०,५८६	९८०,६८२	२,६८९,९०४	-	४,३३५,५७५	१,०६४,१०६	३,२७१,४६८	-			

अनुसूची ४.२

उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु हजारमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को अनुमान र स्रोत						आ.व. २०७६/७७ को अनुमान र स्रोत						आ.व. २०७७/७८ को अनुमान र स्रोत					
			कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१		उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय - साधारण प्रशासन	७२,५२४	७२,५२४	-				८९,७७५	८९,७७५	-	-			११८,०९५	११८,०९५	-	-		
२		ठूला उद्योग	४३८,७००	३८८,७००	-	५०,०००			४९०,९९३	२३५,०३३	-	२५५,९६०			६५८,७६०	२४८,२५७	-	४१०,५०३		
३		लघु तथा घरेलु उद्योग	१०९,८००	९,८००	-	१००,०००			१३७,६३०	१२,२८४	-	१२५,३४६			१५२,९२७	१३,६४९	-	१३९,२७७		
४		खानी जन्य उद्योग	१,०००	१,०००	-				१,१२०	१,१२०	-	-			१,२५४	१,२५४	-	-		
५		आयमूलक सीप विकास कार्यक्रम	२७,०००	२७,०००	-				३०,१८०	३०,१८०	-	-			३३,७५८	३३,७५८	-	-		
६		उपभोक्ता हक हित सम्बन्धी कार्यक्रम	२,२००	२,२००	-				२,३९८	२,३९८	-	-			२,६३८	२,६३८	-	-		
७		आपूर्ति व्यवस्थापन (दैनिक उपभोग्य सामान अन्य सामान आपूर्ति) कार्यक्रम	५,०००	५,०००	-				५,५७०	५,५७०	-	-			६,२१७	६,२१७	-	-		
८		आपूर्ति व्यवस्थापन (बजार अनुगमन तथा नियमन)	१,२००	१,२००	-				१,३०८	१,३०८	-	-			१,४३९	१,४३९	-	-		
९		पर्यटन पूर्वाधार विकास कार्यकम	४८९,३००	४६९,३००	-	२०,०००			१,४५२,१६०	२४२,८०३		१,२०९,३५७			१,७३१,०३८	१,०४९,२६७	-	६८१,७७१		
१०		पर्यटन सूचना प्रवाह कार्यक्रम	५,०००	५,०००	-				५,६००	५,६००	-	-			६,२७२	६,२७२	-	-		
११		स्थानीय पर्यटन प्रवर्धन कार्यक्रम	७६,४००	७६,४००	-				३८९,४८०	३३२,१८०	-	५७,३००			४५७,१२२	३९९,४९९	-	५७,६२३		
१२		राष्ट्रिय वन विकास कार्यक्रम	५,५००	५,५००	-				१०५,०००	९,९००	-	९५,१००			११६,१६०	१०,९५२	-	१०५,२०८		
१३		सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम	५५,१००	५५,१००	-				९२,९५९	६१,२५९	-	३१,७००			१०३,२६७	६८,०५२	-	३५,२१५		

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१४		वन्यजन्तु संरक्षण कार्यक्रम	४२,०००	४२,०००	-				४६,६८०	४६,६८०	-	-			५२,०२०	५२,०२०	-	-		
१५		जडीवुटी विकास कार्यक्रम	२,०००	२,०००	-				८१,०००	१४,०००	-	६७,०००			९०,०२०	१५,५५९	-	७४,४६१		
१६		जनशक्ति तथा पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	५२,७००	५२,७००	-				५८,१२४	५८,१२४	-	-			६४,४४५	६४,४४५	-	-		
१७		वृक्ष सुधार कार्यक्रम	३,०००	३,०००	-				३३,४००	२,५००	-	३०,९००			३७,१४८	२,७८१	-	३४,३६७		
१८		नीजि वन विकास कार्यक्रम	२,०००	२,०००	-				२,१८०	२,१८०	-	-			२,३९८	२,३९८	-	-		
१९		कवुलियती वन विकास कार्यक्रम	३४,०००	३४,०००	-				३७,०६०	३७,०६०	-	-			४०,७६६	४०,७६६	-	-		
२०		जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	५३,०००	५३,०००	-				५८,६४०	५८,६४०	-	-			६५,१५४	६५,१५४	-	-		
२१		एकीकृत जलाधार तथा वातावरण संरक्षण कार्यक्रम	७०,०००	७०,०००	-				७६,९००	७६,९००	-	-			८५,०३८	८५,०३८	-	-		
२२		जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	२२,०००	२२,०००	-				२४,०७०	२४,०७०	-	-			२६,५४४	२६,५४४	-	-		
२३		नयाँ प्रविधि अध्ययन कार्यक्रम	५,०००	५,०००	-				५,५१०	५,५१०	-	-			६,१०६	६,१०६	-	-		
२४	३०७१०५	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	१५,८३१	-		१५,८३१			१६,८२१	-	-	१६,८२१			१७,६३१	-	-	१७,६३१		
२५	३०७११२	लधु उद्यम विकास कार्यक्रम	१३३,९४३	-		१३३,९४३			१४१,२९७	-	-	१४१,२९७			१५६,६९५	-	-	१५६,६९५		
२६	३०७८०१	घरेलु तथा साना उद्योग बिकास कार्यक्रम (४८ जिल्ला)	१३१,१७८	-		१३१,१७८			१३९,३९८	-	-	१३९,३९८			१४८,१९५	-	-	१४८,१९५		

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२७	३०७८०२	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (२७ जिल्ला)	२७,१३५	–		२७,१३५			२८,७४३	–	–	२८,७४३			३०,४५६	–	–	३०,४५६		
२८	३२५०१२	पर्यटन कार्यालयहरु	४,७५०	–		४,७५०			४,९८८	–	–	४,९८८			५,२३७	–	–	५,२३७		
२९	३२५१०६	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	८७,०००	–		८७,०००			–	–	–	–			–	–	–	–		
३०	३२९०२१	नेपाल स्वच्छ वातावरण महाअभियान २०७५, सहयोग कार्यक्रम	१०,०००	–		१०,०००			१०,५००	–	–	१०,५००			११,०२५	–	–	११,०२५		
३१	३२९१०२	जडिबुटी विकास कार्यक्रम (कर्णाली जडीबुटी प्रशोधन समेत)	६२,४००	–		६२,४००			–	–	–	–			–	–	–	–		
३२	३२९१०६	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	८९,३००	–		८९,३००			९५,१६८	–	–	९५,१६८			१०१,४६९	–	–	१०१,४६९		
३३	३२९१०९	वृक्ष सुधार वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम	२८,५९०	–		२८,५९०			–	–	–	–			–	–	–	–		
३४	३२९१२७	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	१,६१०	–		१,६१०			१,७३६	–	–	१,७३६			१,८७२	–	–	१,८७२		
३५	३२९८०४	जिल्ला भू-संरक्षण कार्यक्रम	४,०००	–		४,०००			४,२००	–	–	४,२००			४,४१०	–	–	४,४१०		
३६	३२९८०८	सामुदायिक तथा कवुलियती वन विकास कार्यक्रम	३१,४२५	–		३१,४२५			–	–	–	–			–	–	–	–		
		जम्मा	२,२०१,५८६	१,४०४,४२४	–	७९७,१६२	–	-	३,६७०,५८६	१,३५५,०७४	–	२,३१५,५१२	-	-	४,३३५,५७५	२,३२०,१५९	–	२,०१५,४१६	-	-

अनुसूची ५.१

पूर्वाधार विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण, सांकेतीकरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को प्रक्षेपण				प्राथमिकताक्रम	दिगो विकास लक्ष्य	लैंगिक संकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था			
१		भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय - साधारण प्रशासन	१,१८६,१६४	६५,८८४	१,१२०,२८०		१,३००,१६९	६७,८६१	१,२३२,३०८		६६९,८९६	६९,८९६	६००,०००		१	९	२
२		एक निर्वाचन क्षेत्र एक सडक कार्यक्रम	७५६,०००		७५६,०००		३,२००,०००		३,२००,०००		५,४००,०००		५,४००,०००		१	९	३
३		प्रादेशिक सडक क वर्ग कार्यक्रम	२२८,०००		२२८,०००		३,०००,०००		३,०००,०००		४,५००,०००		४,५००,०००		१	९	३
४		प्रादेशिक सडक ख वर्ग कार्यक्रम	५५७,५००		५५७,५००		२,६००,०००		२,६००,०००		४,१९०,०००		४,१९०,०००		१	९	३
५		प्रादेशिक सडक ग वर्ग कार्यक्रम	५२५,०००		५२५,०००		५३०,०००		५३०,०००		५४०,०००		५४०,०००		२	९	३
६		प्रदेश-पालिका साझेदारी सडक कार्यक्रम	३८९,०००		३८९,०००		४४०,०००		४४०,०००		४६०,०००		४६०,०००		२	१	३
७		नयाँ पुल निर्माण तथा संभार कार्यक्रम	५१८,५००		५१८,५००		१,०५०,०००		१,०५०,०००		१,७००,०००		१,७००,०००		१	९	३
८		झोलुङ्गे पुल निर्माण तथा सुधार कार्यक्रम	६२,७००		६२,७००		६६,०००		६६,०००		६७,०००		६७,०००		१	१	३
९		विद्युत विस्तार कार्यक्रम	२७०,०००		२७०,०००		९००,०००		९००,०००		१,०५०,०००		१,०५०,०००		१	७	३
१०		नविकरणीय उर्जा प्रविधि जडान कार्यक्रम	१९२,०००		१९२,०००		२५०,०००		२५०,०००		२५०,०००		२५०,०००		१	७	३
११		खानेपानी निर्माण तथा स्तरोन्नति कार्यक्रम	५०१,४००		५०१,४००		१,३००,०००		१,३००,०००		१,३००,०००		१,३००,०००		१	६	३
१२		विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन कार्यक्रम	५,०००		५,०००		१०,०००		१०,०००		१०,०००		१०,०००		२	६	१
१३		मर्मत सभार कार्यक्रम	२०,०००		२०,०००		४०,०००		४०,०००		४०,०००		४०,०००		१	६	३
१४		मझौला सिँचाइ कार्यक्रम	४७१,०००		४७१,०००		७५०,०००		७५०,०००		८५०,०००		८५०,०००		१	२	२
१५		भूमिगत सिँचाई कार्यक्रम	१००,०००		१००,०००		११०,०००		११०,०००		११०,०००		११०,०००		१	२	२
१६		आधारभूत शहरी सेवा कार्यक्रम	३५०,०००		३५०,०००		४२०,०००		४२०,०००		७३४,०६७		७३४,०६७		२	११	१
१७		नयाँ बस्ति विकास कार्यक्रम	१२,०००		१२,०००		१४,४००		१४,४००		१४,४००		१४,४००		१	११	२
१८		नयाँ बस्ति विकास र बिस्तार कार्यक्रम	३२०,०००		३२०,०००		३८४,०००		३८४,०००		४६०,८००		४६०,८००		१	११	२
१९	३०८०१९	सिंचाइ विकास डिभिजन-सब डिभिजन समेत	५५,०३३	५५,०३३	-		५७,७८५	५७,७८५	-		६०,६७४	६०,६७४	-		१	२	२

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	प्राथमिकताक्र	दिगो विकास ल	लैंगिक संकेत
२०	३०८११८	राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम	२५,०००	३,०००	२२,०००		२७,३५०	३,१५०	२४,२००		३०,६५४	३,३०८	२७,३४६		१	७	१
२१	३०८१२३	प्रणाली व्यवस्थापन तथा तालिम कार्यक्रम	१,४५०	१,४५०	-		१,५२३	१,५२३	-		१,५९९	१,५९९	-		२	२	२
२२	३०८१२४	सिंचाइ संस्थागत विकास कार्यक्रम	४,३१०	७१५	३,५९५		४,७०५	७५१	३,९५५		५,१३८	७८८	४,३५०		२	२	२
२३	३०८१२८	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	१४२,०७६	३७६	१४१,७००		१५६,२६५	३९५	१५५,८७०		१७९,६६५	४१५	१७९,२५१		१	२	१
२४	३०८१२९	नदी नियन्त्रण	२८६,१३८	२१,७३८	२६४,४००		३१३,६६५	२२,८२५	२९०,८४०		३४३,८९०	२३,९६६	३१९,९२४		१	११	२
२५	३०८१३०	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	२३,४००	-	२३,४००		२५,७४०	-	२५,७४०		२८,३१४	-	२८,३१४		२	११	२
२६	३०८१३३	भूमिगत स्यालो तथा डिप ट्युबबेल सिंचाइ आयोजना	२१,७००	-	२१,७००		२३,८७०	-	२३,८७०		२६,२५७	-	२६,२५७		१	२	२
२७	३०८१३५	मर्मत संभार आयोजनाहरु	९६,१५०	१,६५०	९४,५००		१०३,७९३	१,७३३	१०२,०६०		११४,०८५	१,८१९	११२,२६६		१	२	१
२८	३०८१४३	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ आयोजना	३८,९७३	७१४	३८,२५९		४२,८३५	७५०	४२,०८५		४७,०८१	७८७	४६,२९३		१	२	२
२९	३०८१४४	मझौला सिंचाइ आयोजना	१६५,०३२	२,६००	१६२,४३२		६६,२७३	१,३००	६४,९७३		१४,३६०	१,३६५	१२,९९५		१	२	२
३०	३०८१४८	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोर समेत)	८,१४३	१४३	८,०००		८,९५०	१५०	८,८००		९,८३८	१५८	९,६८०		१	११	२
३१	३०८१५५	सम्बृद्ध तराई मधेस सिंचाइ विशेष कार्यक्रम	१७,८००	-	१७,८००		१९,५८०	-	१९,५८०		२१,५३८	-	२१,५३८		१	२	३
३२	३१३१०२	खानेपानी सेवा नियमन तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	२०,०००	-	२०,०००		२२,०००	-	२२,०००		२४,२००	-	२४,२००		१	६	१
३३	३१३१०३	डीप ट्युवेल आयोजना (मर्मत सूधार)	१७,१६४	-	१७,१६४		१८,८८०	-	१८,८८०		२०,७६८	-	२०,७६८		१	६	१
३४	३१३१०६	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	२८,४००	-	२८,४००		३१,२४०	-	३१,२४०		३४,३६४	-	३४,३६४		१	६	१
३५	३१३१०९	जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनिकरण तथा उपयुक्त प्रविधि प्रवर्धन कार्यक्रम	१५,७१०	-	१५,७१०		१७,२८१	-	१७,२८१		१९,००९	-	१९,००९		२	१३	२
३६	३१३११०	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	१०,७६८	-	१०,७६८		११,८४५	-	११,८४५		१३,०२९	-	१३,०२९		२	६	२
३७	३१३१११	खानेपानी तथा सरसफाई सह-लगानी कार्यक्रम	४४,३३५	-	४४,३३५		५०,९८५	-	५०,९८५		५६,०८४	-	५६,०८४		१	६	१

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	प्राथमिकताक्र	दिगो विकास ल	लैंगिक संकेत
३८	३१३११७	उच्च- प्रविधियुक्त केन्द्रीय खानेपानी कार्यक्रम	५९६,३९६	११७,८०१	४७८,५९५		३९३,९१७	५८,९०१	३३५,०१७		४३०,३६४	६१,८४६	३६८,५१८		१	६	२
३९	३३७०२७	अंचल यातायात व्यवस्था कार्यालयहरु	५९,९६२	३८,८९२	२१,०७०		६४,०१४	४०,८३७	२३,१७७		६८,३७३	४२,८७८	२५,४९५		१	११	३
४०	३३७१११	बाग्लुङ-बेनी	५३,०००	–	५३,०००		५८,३००	–	५८,३००		६४,१३०	–	६४,१३०		१	९	२
४१	३३७१२२	व्यास मार्ग - बुद्धसिंह मार्ग	८२,५००	–	८२,५००		८२,५००	–	८२,५००		९०,७५०	–	९०,७५०		१	९	२
४२	३३७१३४	मिर्दि-क्याक्मी-भिमाद	६०,०००	–	६०,०००		६०,०००	–	६०,०००		६६,०००	–	६६,०००		१	९	२
४३	३३७१३५	पुतलीखेत-कार्कीनेटा-कुश्मा	६०,०००	–	६०,०००		६०,०००	–	६०,०००		६६,०००	–	६६,०००		२	९	२
४४	३३७३२९	अन्य उत्तर दक्षिण सडकहरु	२०,०००	–	२०,०००		२२,०००	–	२२,०००		२४,२००	–	२४,२००		१	९	२
४५	३३७३३५	संभावित रणनीतिक सडकहरु	३०५,४२१	–	३०५,४२१		१८३,२५३	–	१८३,२५३		२०१,५७८	–	२०१,५७८		१	९	३
४६	३३७३५५	सम्भावित प्रादेशिक सडकहरु	२६८,०९६	–	२६८,०९६		८०,४२९	–	८०,४२९		८८,४७२	–	८८,४७२		१	९	३
४७	३४७०२०	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन कार्यालयहरु	४८,५४४	३५,३३४	१३,२१०		५१,६३२	३७,१०१	१४,५३१		५४,९४०	३८,९५६	१५,९८४		१	११	२
४८	३४७१८०	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	२६१,२५५	९,४३५	२५१,८२०		२८६,९०९	९,९०७	२७७,००२		३१७,८७४	१०,४०२	३०७,४७२		२	११	१
४९	३४७१८२	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	१७,०००	–	१७,०००		१८,७००	–	१८,७००		२०,५७०	–	२०,५७०		२	११	२
५०	३४७१९२	नमुना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम (तराई मधेश-पहाड-हिमाल)	५०,५००	–	५०,५००		५५,५५०	–	५५,५५०		६१,१०५	–	६१,१०५		१	११	२
५१	३४७३५८	नयाँ सहर आयोजना	३१६,९१५	११,४१५	३०५,५००		३४८,०३६	११,९८६	३३६,०५०		३८२,२४०	१२,५८५	३६९,६५५		२	११	२
५२	३६५८०६	ग्रामीण पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	४४४,४८६	१०,४४२	४३४,०४४		४८८,४१३	१०,९६४	४७७,४४८		५३६,७०६	११,५१२	५२५,१९३		१	९	२
५३	३६५८१०	ग्रामीण पहुंच कार्यक्रम	६६,०००	–	६६,०००		६९,३००	–	६९,३००		७६,२३०	–	७६,२३०		१	१	२
५४	३६५८४२	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	६९१,२८९	१२,५००	६७८,७८९		१३०,०००	१२,५००	११७,५००		३६,६२५	१३,१२५	२३,५००		१	९	२
		जम्मा	१०,८८७,२१०	३८९,१२२	१०,४९८,०८८	-	१९,८२२,०८३	३४०,४१५	१९,४८१,६६८	-	२५,९८२,८६५	३५६,०७८	२५,६२६,७८७	-			

अनुसूची ५.२

पूर्वाधार विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु हजारमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को अनुमान र स्रोत						आ.व. २०७६/७७ को अनुमान र स्रोत						आ.व. २०७७/७८ को अनुमान र स्रोत					
			कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१		भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय - साधारण प्रशासन	१,१८६,१६४	–	१,१८६,१६४	–			१,३००,१६९	९००,०००	४००,१६९	–			६६९,८९६	४६३,७१४	२०६,१८२	–		
२		एक निर्वाचन क्षेत्र एक सडक कार्यक्रम	७५६,०००	–	७५६,०००				३,२००,०००	५५०,०००	१,४००,०००	१,२५०,०००			५,४००,०००	१,३६४,२८६	१,४००,०००	२,६३५,७१४		
३		प्रादेशिक सडक क वर्ग कार्यक्रम	२२८,०००	–	२२८,०००				३,०००,०००	४००,०००	१,०००,०००	१,६००,०००			४,५००,०००	८०७,६७६	१,१२५,०००	२,५६७,३२४		
४		प्रादेशिक सडक ख वर्ग कार्यक्रम	५५७,५००	–	५५७,५००				२,६००,०००	२००,०००	१,५००,०००	४००,०००	५००,०००		४,१९०,०००	८४०,०००	१,४७५,०००	१,२५०,०००	६२५,०००	
५		प्रादेशिक सडक ग वर्ग कार्यक्रम	५२५,०००	–	५२५,०००				५३०,०००	–	५३०,०००	–			५४०,०००	–	५४०,०००	–		
६		प्रदेश-पालिका साझेदारी सडक कार्यक्रम	३८९,०००	–	३८९,०००				४४०,०००	१४०,०००	३००,०००	–			४६०,०००	१४६,३६४	३१३,६३६	–		
७		नयाँ पुल निर्माण तथा संभार कार्यक्रम	५१८,५००	–	५१८,५००				१,०५०,०००	–	७५०,०००	३००,०००			१,७००,०००	०	१,२१४,२८६	४८५,७१४		
८		झोलुङ्गे पुल निर्माण तथा सुधार कार्यक्रम	६२,७००	–	६२,७००				६६,०००	–	३३,०००	–	३३,०००		६७,०००	३३,५००	३३,५००	–		
९		विद्युत विस्तार कार्यक्रम	२७०,०००	२७०,०००					९००,०००	९००,०००	–	–			१,०५०,०००	१,०५०,०००	–	–		
१०		नविकरणीय उर्जा प्रविधि जडान कार्यक्रम	१९२,०००	११२,५६४	७९,४३६				२५०,०००	१४६,५६८	१०३,४३२	–			२५०,०००	१४६,५६८	१०३,४३२	–		
११		खानेपानी निर्माण तथा स्तरोन्नति कार्यक्रम	५०१,४००	–	२९१,४००	२१०,०००			१,३००,०००	१९५,५२५	६०,०००	५४४,४७५	५००,०००		१,३००,०००	१९५,५२५	६०,०००	५४४,४७५	५००,०००	
१२		विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन कार्यक्रम	५,०००	–	५,०००				१०,०००	–	१०,०००	–			१०,०००	–	१०,०००	–		
१३		मर्मत सभार कार्यक्रम	२०,०००	–	२०,०००				४०,०००	–	४०,०००	–			४०,०००	–	४०,०००	–		
१४		मझौला सिँचाइ कार्यक्रम	४७१,०००	२७१,०००		२००,०००			७५०,०००	१७१,५२९	–	५७८,४७१			८५०,०००	१९४,३९९	–	६५५,६०१		
१५		भूमिगत सिँचाई कार्यक्रम	१००,०००	१००,०००					११०,०००	११०,०००	–	–			११०,०००	११०,०००	–	–		
१६		आधारभूत शहरी सेवा कार्यक्रम	३५०,०००	३४०,०००		१०,०००			४२०,०००	४०८,०००	–	१२,०००			७३४,०६७	७२०,९८७	–	१३,०८०		
१७		नयाँ बस्ति विकास कार्यक्रम	१२,०००	१२,०००		–			१४,४००	१४,४००	–	–			१४,४००	१४,४००	–	–		
१८		नयाँ बस्ति विकास र बिस्तार कार्यक्रम	३२०,०००	३२०,०००					३८४,०००	२३४,०००	–	१५०,०००			४६०,८००	२८०,८००	–	१८०,०००		

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१९	३०८०१९	सिंचाइ विकास डिभिजन-सब डिभिजन समेत	५५,०३३	–		५५,०३३			५७,७८५	–	–	५७,७८५			६०,६७४	–	–	६०,६७४		
२०	३०८११८	राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम	२५,०००	–		२५,०००			२७,३५०	–	–	२७,३५०			३०,६५४	–	–	३०,६५४		
२१	३०८१२३	प्रणाली व्यवस्थापन तथा तालिम कार्यक्रम	१,४५०	–		१,४५०			१,५२३	–	–	१,५२३			१,५९९	–	–	१,५९९		
२२	३०८१२४	सिंचाइ संस्थागत विकास कार्यक्रम	४,३१०	–		४,३१०			४,७०५	–	–	४,७०५			५,१३८	–	–	५,१३८		
२३	३०८१२८	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	१४२,०७६	–		१४२,०७६			१५६,२६५	–	–	१५६,२६५			१७९,६६५	–	–	१७९,६६५		
२४	३०८१२९	नदी नियन्त्रण	२८६,१३८	–		२८६,१३८			३१३,६६५	–	–	३१३,६६५			३४३,८९०	–	–	३४३,८९०		
२५	३०८१३०	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	२३,४००	–		२३,४००			२५,७४०	–	–	२५,७४०			२८,३१४	–	–	२८,३१४		
२६	३०८१३३	भूमिगत स्यालो तथा डिप ट्युबबेल सिंचाइ आयोजना	२१,७००	–		२१,७००			२३,८७०	–	–	२३,८७०			२६,२५७	–	–	२६,२५७		
२७	३०८१३५	मर्मत संभार आयोजनाहरु	९६,१५०	–		९६,१५०			१०३,७९३	–	–	१०३,७९३			११४,०८५	–	–	११४,०८५		
२८	३०८१४३	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ आयोजना	३८,९७३	–		३८,९७३			४२,८३५	–	–	४२,८३५			४७,०८१	–	–	४७,०८१		
२९	३०८१४४	मझौला सिंचाइ आयोजना	१६५,०३२	–		१६५,०३२			६६,२७३	–	–	६६,२७३			१४,३६०	–	–	१४,३६०		
३०	३०८१४८	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोर समेत)	८,१४३	–		८,१४३			८,९५०	–	–	८,९५०			९,८३८	–	–	९,८३८		
३१	३०८१५५	सम्बृद्ध तराई मधेस सिंचाइ विशेष कार्यक्रम	१७,८००	–		१७,८००			१९,५८०	–	–	१९,५८०			२१,५३८	–	–	२१,५३८		
३२	३१३१०२	खानेपानी सेवा नियमन तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	२०,०००	–		२०,०००			२२,०००	–	–	२२,०००			२४,२००	–	–	२४,२००		
३३	३१३१०३	डीप ट्युवेल आयोजना (मर्मत सूधार)	१७,१६४	–		१७,१६४			१८,८८०	–	–	१८,८८०			२०,७६८	–	–	२०,७६८		
३४	३१३१०६	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	२८,४००	–		२८,४००			३१,२४०	–	–	३१,२४०			३४,३६४	–	–	३४,३६४		
३५	३१३१०९	जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनिकरण तथा उपयुक्त प्रविधि प्रवर्धन कार्यक्रम	१५,७१०	–		१५,७१०			१७,२८१	–	–	१७,२८१			१९,००९	–	–	१९,००९		
३६	३१३११०	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	१०,७६८	–		१०,७६८			११,८४५	–	–	११,८४५			१३,०२९	–	–	१३,०२९		
३७	३१३१११	खानेपानी तथा सरसफाई सह-लगानी कार्यक्रम	४४,३३५	–		४४,३३५			५०,९८५	–	–	५०,९८५			५६,०८४	–	–	५६,०८४		

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
३८	३१३११७	उच्च- प्रविधियुक्त केन्द्रीय खानेपानी कार्यक्रम	५९६,३९६	–		५९६,३९६			३९३,९१७	–	–	३९३,९१७			४३०,३६४	–	–	४३०,३६४		
३९	३३७०२७	अंचल यातायात व्यवस्था कार्यालयहरु	५९,९६२	–		५९,९६२			६४,०१४	–	–	६४,०१४			६८,३७३	–	–	६८,३७३		
४०	३३७१११	बाग्लुङ-बेनी	५३,०००	–		५३,०००			५८,३००	–	–	५८,३००			६४,१३०	–	–	६४,१३०		
४१	३३७१२२	व्यास मार्ग - बुद्धसिंह मार्ग	८२,५००	–		८२,५००			८२,५००	–	–	८२,५००			९०,७५०	–	–	९०,७५०		
४२	३३७१३४	मिर्दि-क्याक्मी-भिमाद	६०,०००	–		६०,०००			६०,०००	–	–	६०,०००			६६,०००	–	–	६६,०००		
४३	३३७१३५	पुतलीखेत-कार्किनेटा-कुश्मा	६०,०००	–		६०,०००			६०,०००	–	–	६०,०००			६६,०००	–	–	६६,०००		
४४	३३७३२९	अन्य उत्तर दक्षिण सडकहरु	२०,०००	–		२०,०००			२२,०००	–	–	२२,०००			२४,२००	–	–	२४,२००		
४५	३३७३३५	संभावित रणनीतिक सडकहरु	३०५,४२१	–		३०५,४२१			१८३,२५३	–	–	१८३,२५३			२०१,५७८	–	–	२०१,५७८		
४६	३३७३५५	सम्भावित प्रादेशिक सडकहरु	२६८,०९६	–		२६८,०९६			८०,४२९	–	–	८०,४२९			८८,४७२	–	–	८८,४७२		
४७	३४७०२०	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन कार्यालयहरु	४८,५४४	–		४८,५४४			५१,६३२	–	–	५१,६३२			५४,९४०	–	–	५४,९४०		
४८	३४७१८०	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	२६१,२५५	–		२६१,२५५			२८६,९०९	–	–	२८६,९०९			३१७,८७४	–	–	३१७,८७४		
४९	३४७१८२	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	१७,०००	–		१७,०००			१८,७००	–	–	१८,७००			२०,५७०	–	–	२०,५७०		
५०	३४७१९२	नमुना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम (तराई मधेश-पहाड-हिमाल)	५०,५००	–		५०,५००			५५,५५०	–	–	५५,५५०			६१,१०५	–	–	६१,१०५		
५१	३४७३५८	नयाँ सहर आयोजना	३१६,९१५	–		३१६,९१५			३४८,०३६	–	–	३४८,०३६			३८२,२४०	–	–	३८२,२४०		
५२	३६५८०६	ग्रामीण पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	४४४,४८६	–		४४४,४८६			४८८,४१३	–	–	४८८,४१३			५३६,७०६	–	–	५३६,७०६		
५३	३६५८१०	ग्रामीण पहुंच कार्यक्रम	६६,०००	–		६६,०००			६९,३००	–	–	६९,३००			७६,२३०	–	–	७६,२३०		
५४	३६५८४२	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	६९१,२८९	–		६९१,२८९			१३०,०००	–	–	१३०,०००		-	३६,६२५	–	–	३६,६२५		
		जम्मा	१०,८८७,२१०	१,४२५,५६४	४,६१८,७००	४,८४२,९४६	–	–	१९,८२२,०८३	४,३७०,०२१	६,१२६,६०१	८,२९२,४६१	१,०३३,०००	-	२५,९८२,८६५	६,३६८,२१८	६,५२१,०३६	११,९६८,६११	१,१२५,०००	-

अनुसूची ६.१

सामाजिक विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण, सांकेतीकरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को प्रक्षेपण				प्राथमिकताक्रम	दिगो विकास लक्ष्य	लैंगिक संकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था			
१		सामाजिक विकास मन्त्रालय - साधारण प्रशासन	१३७,५००	८९,३००	४८,२००		१४७,४०९	९१,९७९	५५,४३०		१५५,७११	९४,७३८	६०,९७३		१	५	३
२		आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम	४३,९००	१३,९००	३०,०००		४७,८७३	१४,८७३	३३,०००		५२,०००	१६,३६०	३५,६४०		१	४	३
३		माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम	–				५७,०००	२२,०००	३५,०००		६२,०००	२४,२००	३७,८००		१	४	३
४		उच्च शिक्षा कार्यक्रम	–				४४,०००	३५,०००	९,०००		४८,२२०	३८,५००	९,७२०		१	४	२
५		प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम कार्यक्रम	१०१,५५०	९०,५५०	११,०००		१०८,९८९	९६,८८९	१२,१००		११९,६४५	१०६,५७७	१३,०६८		१	४	३
६		शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	४२०,०००	६०,०००	३६०,०००		४६०,२००	६४,२००	३९६,०००		४९८,३००	७०,६२०	४२७,६८०		१	४	३
७		पाठ्यक्रम कार्यक्रम	–				३,५००	३,५००	–		३,८५०	३,८५०	–		२	४	२
८		पुस्तकालय	१२,७५०	१२,७५०			१३,६४३	१३,६४३	–		१५,००७	१५,००७	–		२	४	२
९		अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम	३०,०७५	१७,०००	१३,०७५		३२,५७३	१८,१९०	१४,३८३		३५,५४२	२०,००९	१५,५३३		१	४	३
१०		क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	१७,१००	१७,१००			१८,२९७	१८,२९७	–		२०,१२७	२०,१२७	–		१	३	२
११		एकिकृत बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम	१२,४५०	१२,४५०			१०३,३२२	१०३,३२२	–		११३,६५४	११३,६५४	–		१	३	३
१२		आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा कार्यक्रम	६४,६५०	१४,१५०	५०,५००		७०,६९१	१५,१४१	५५,५५०		७६,६४९	१६,६५५	५९,९९४		१	३	२
१३		परिवार स्वास्थ्य कार्यक्रम	१४१,१७५	८१,१७५	६०,०००		१५२,८५७	८६,८५७	६६,०००		१६६,८२३	९५,५४३	७१,२८०		१	३	३
१४		स्वास्थ्य व्यवस्थापन कार्यक्रम	४८३,२००	१७,०००	४६६,२००		६२४,२५०	१८,१९०	६०६,०६०		७७४,५५४	२०,००९	७५४,५४५		१	३	२
१५		चिकित्सा सेवा कार्यक्रम	३०,०००	३०,०००			३२,१००	३२,१००	–		३५,३१०	३५,३१०	–		१	३	३
१६		स्वास्थ्य नीति तथा योजना कार्यक्रम	–				७,०००	७,०००	–		७,७००	७,७००	–		२	३	२
१७		स्वास्थ्य प्रवद्र्धन, शिक्षा तथा तालिम कार्यक्रम	३४३,५११	२३२,९११	११०,६००		३७७,७४५	२५३,८७३	१२३,८७२		४१३,०४२	२७९,२६०	१३३,७८२		२	३	३
१८		इपिडेमियोलोजी, रोग नियन्त्रण, महामारी तथा विपद् व्यवस्थापन कार्यक्रम	१,५००	१,५००			१,६०५	१,६०५	–		१,७६६	१,७६६	–		१	३	२
१९		आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	५,०५०	५,०५०			५,४०४	५,४०४	–		५,९४४	५,९४४	–		२	३	२
२०		महिला सचेतना तथा सीप विकास कार्यक्रम	१५,५००	१०,५००	५,०००		१६,७३५	११,२३५	५,५००		१८,२९९	१२,३५९	५,९४०		१	५	३
२१		बालबालिका सम्बन्धी कार्यक्रम	२८,०००	१३,०००	१५,०००		३०,४१०	१३,९१०	१६,५००		३३,१२१	१५,३०१	१७,८२०		१	१०	३
२२		जेष्ठ नागरिक तथा सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम	६३,८००	६०,८००	३,०००		६८,३५६	६५,०५६	३,३००		७५,१२६	७१,५६२	३,५६४		२	१०	२
२३		अपाङ्गता भएका व्यक्ति सम्बन्धी कार्यक्रम	३,६००	३,१००	५००		३,८६७	३,३१७	५५०		४,२४३	३,६४९	५९४		२	१०	२
२४		रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७४,१७०	७३,४७०	७००		८८,९३४	८८,१६४	७७०		१०२,२२०	१०१,३८९	८३२		१	१	३
२५		सीप विकास तालिम कार्यक्रम	२६,५००	२६,५००	–		२८,३५५	२८,३५५	–		३१,१९१	३१,१९१	–		१	८	३
२६		स्वयम्सेवा परिचालन कार्यक्रम	५,०००	५,०००			५,३५०	५,३५०	–		५,८८५	५,८८५	–		२	८	२
२७		खेलकूद पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	५५,५००		५५,५००		६९,३७५	–	६९,३७५		७९,७८१	–	७९,७८१		१	९	२

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	प्राथमिकताक्र	दिगो विकास ल	लैंगिक संकेत
२८		खेलकूद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७५,५००	७,०००	६८,५००		८६,२६५	७,४९०	७८,७७५		९६,४६७	८,२३९	८८,२२८		१	१६	२
२९		भाषा, संस्कृति, पुरातत्व संरक्षण तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३२,५००	१७,०००	१५,५००		५५,२४०	१८,१९०	३७,०५०		६०,०२३	२०,००९	४०,०१४		१	११	२
३०	३२५०१७	क्षेत्रीय संग्रालयहरु	४,२००	२,७००	१,५००		४,४८५	२,८३५	१,६५०		४,७९२	२,९७७	१,८१५		१	८	३
३१	३२५०१८	संग्रालयहरु (जातीय संग्रहालय समेत)	१३,९००	६,४००	७,५००		१४,९७०	६,७२०	८,२५०		१६,१३१	७,०५६	९,०७५		१	८	३
३२	३२५०१९	ऐतिहासिक दरबारहरु	३४,५००	२६,५००	८,०००		३६,६२५	२७,८२५	८,८००		३८,८९६	२९,२१६	९,६८०		१	८	३
३३	३२५१११	पुरातात्विक संरक्षण	१,७००	–	१,७००		१,८७०	–	१,८७०		२,०५७	–	२,०५७		१	११	३
३४	३२५११३	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२१,६००	–	२१,६००		–	–	–		–	–	–		२	११	३
३५	३४०१०५	समाज कल्याण कार्यक्रम (जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम समेत)	१०,७००	१०,७००	–		११,२३५	११,२३५	–		११,७९७	११,७९७	–		१	१	२
३६	३४०१०७	बाल कल्याण कार्यक्रम	२,०००	२,०००	–		२,१००	२,१००	–		२,२०५	२,२०५	–		१	१	२
३७	३४३०११	राष्ट्रिय स्वयंसेवक सेवाको संस्थागत विकास	२२,०७१	२२,०७१	–		२३,१७५	२३,१७५	–		२४,३३३	२४,३३३	–		१	४	२
३८	३४३०१३	राष्ट्रिय युवा परिषद्	६,७६०	६,४१८	३४२		७,११५	६,७३९	३७६		७,४९०	७,०७६	४१४		१	४	२
३९	३४३१०२	खेलकुद विकास कार्यक्रम	२,९०२	२,९०२	–		३,०४७	३,०४७	–		३,१९९	३,१९९	–		१	४	२
४०	३५००११	पुस्तकालयहरुलाई अनुदान	१,१००	१,१००	–		१,१५५	१,१५५	–		१,२१३	१,२१३	–		१	४	२
४१	३५००१५	कक्षा १० (SEE)परीक्षा सञ्चालन	४२,९४३	४२,९४३	–		४५,०९०	४५,०९०	–		४७,३४५	४७,३४५	–		१	४	२
४२	३५०१०९	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	२२३,५०५	१६१,४८०	६२,०२५		२३७,७८२	१६९,५५४	६८,२२८		२५३,०८२	१७८,०३२	७५,०५०		२	४	१
४३	३५०१३८	पढाई सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१३,८१५	१३,८१५	–		१४,५०६	१४,५०६	–		१५,२३१	१५,२३१	–		२	४	१
४४	३५०८०६	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम- जिल्ला स्तर	४९,१२१	४९,१२१	–		५६,४८९	५६,४८९	–		५९,३१४	५९,३१४	–		१	४	१
४५	३७००१३	क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशानालयहरु	२४,२०९	२४,२०९	–		२५,४१९	२५,४१९	–		२६,६९०	२६,६९०	–		२	३	२
४६	३७००२१	स्वास्थ्य तालिम केन्द्र (क्षेत्रीय र उपक्षेत्रीय समेत)	७,६६४	७,६६४	–		८,०४७	८,०४७	–		८,४५०	८,४५०	–		२	३	१
४७	३७००२२	क्षेत्रीय तथा अंचल अस्पताल	४२,८८८	४२,८८८	–		४५,०३२	४५,०३२	–		४७,२८४	४७,२८४	–		१	३	२
४८	३७०११३	क्षयरोग नियन्त्रण	१८,७९२	१८,५७२	२२०		१९,७४३	१९,५०१	२४२		२०,७४२	२०,४७६	२६६		१	३	१
४९	३७०११४	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण	२०,३४७	२०,३४७	–		२१,३६४	२१,३६४	–		२२,४३३	२२,४३३	–		१	३	१
५०	३७०११६	एकिकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	८६,११७	८६,११७	–		–	–	–		–	–	–		१	३	१
५१	३७०१२०	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	४,१४०	४,१४०	–		४,३४७	४,३४७	–		४,५६४	४,५६४	–		१	३	२
५२	३७०१२१	औषधि र उपकरण आपूर्ति	९,९००	९,९००	–		१०,३९५	१०,३९५	–		१०,९१५	१०,९१५	–		१	३	२
५३	३७०१२२	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१६,७०५	१६,७०५	–		१७,५४०	१७,५४०	–		१८,४१७	१८,४१७	–		१	३	२
५४	३७०१२३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	७,०००	७,०००	–		७,३५०	७,३५०	–		७,७१८	७,७१८	–		२	३	१
५५	३७०१२४	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	१०,६३०	१०,६३०	–		–	–	–		–	–	–		२	३	२

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	प्राथमिकताक्र	दिगो विकास ल	लैंगिक संकेत
५६	३७०१२६	स्वास्थ्य प्रयोगशाला सेवा	३६६	३६६	–		३८४	३८४	–		४०४	४०४	–		२	३	२
५७	३७०१२९	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	३,७५५	३,५५५	२००		३,९५३	३,७३३	२२०		४,१६१	३,९१९	२४२		२	३	२
५८	३७०१३४	अनुगमन,मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण	८,४००	८,४००	–		८,८२०	८,८२०	–		९,२६१	९,२६१	–		१	३	२
५९	३७०१३६	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनजार्गरण कार्यक्रम	४४,०८३	४४,०८३	–		४६,२८७	४६,२८७	–		४८,६०२	४८,६०२	–		१	३	१
६०	३७०८०३	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	३,२००	३,२००	–		–	–	–		–	–	–		२	३	२
६१	३७०८०४	एकीकृत जिल्ला स्वास्थ्य कार्यक्रम	१६२,६१४	१६२,६१४	–		१७०,७४५	१७०,७४५	–		१७९,२८२	१७९,२८२	–		१	३	१
६२	३७१०१३	श्रम कार्यालयहरु	४,९९९	४,७९५	२०४		५,२५९	५,०३५	२२४		५,५३३	५,२८६	२४७		१	८	२
६३	३७१०१६	रोजगार सूचना केन्द्रहरु	३,९६६	३,७६६	२००		४,१७४	३,९५४	२२०		४,३९४	४,१५२	२४२		१	८	१
६४	३७११०४	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	२६,४१७	२५,२६७	१,१५०		२७,७९५	२६,५३०	१,२६५		२९,२४८	२७,८५७	१,३९२		१	८	१
		जम्मा	३,१८१,४९०	१,७६३,५७४	१,४१७,९१६	-	३,६४७,६४१	१,९३८,०८२	१,७०९,५६०	-	४,०४७,३७९	२,०९०,११२	१,९५७,२६७	-			

अनुसूची ६.२

सामाजिक विकास क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु हजारमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को अनुमान र स्रोत						आ.व. २०७६/७७ को अनुमान र स्रोत						आ.व. २०७७/७८ को अनुमान र स्रोत					
			कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१		सामाजिक विकास मन्त्रालय - साधारण प्रशासन	१३७,५००	१३७,५००	-				१४७,४०९	१४७,४०९	-	-			१५५,७११	१५५,७११	-	-		
२		आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम	४३,९००	-	४३,९००				४७,८७३	-	४७,८७३	-			५२,०००	-	५२,०००	-		
३		माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम	-	-	-				५७,०००	२२,०००		३५,०००			६२,०००	२३,९३०	-	३८,०७०		
४		उच्च शिक्षा कार्यक्रम	-	-	-				४४,०००	९,०००		३५,०००			४८,२२०	९,८६३	-	३८,३५७		
५		प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम कार्यक्रम	१०१,५५०	३७,८००	६३,७५०				१०८,९८९	४०,५६९	६८,४२०	-			११९,६४५	४४,५३६	७५,११०	-		
६		शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	४२०,०००	१८७,६२५	२१२,३७५	२०,०००			४६०,२००	२०५,५८३	३२,७०२	२१,९१४	२००,०००		४९८,३००	२२२,६०४	३५,४१०	२३,७२९	२१६,५५८	
७		पाठ्यक्रम कार्यक्रम	-	-	-				३,५००	३,५००					३,८५०	३,८५०	-	-		
८		पुस्तकालय	१२,७५०	-	१२,७५०				१३,६४३	-	१३,६४३	-			१५,००७	-	१५,००७	-		
९		अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम	३०,०७५	-	३०,०७५				३२,५७३	-	३२,५७३	-			३५,५४२	-	३५,५४२	-		
१०		क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	१७,१००	-	१७,१००				१८,२९७	-	१८,२९७	-			२०,१२७	-	२०,१२७	-		
११		एकिकृत बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम	१२,४५०	-	१२,४५०				१०३,३२२	-	१३,३२२	९०,०००			११३,६५४	-	१४,६५४	९९,०००		
१२		आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा कार्यक्रम	६४,६५०	-	४४,६५०	२०,०००			७०,६९१	-	४८,८२२	२१,८६९			७६,६४९	-	५२,९३७	२३,७१२		
१३		परिवार स्वास्थ्य कार्यक्रम	१४१,१७५	१००,०००	४१,१७५				१५२,८५७	१०८,२७५	४४,५८२	-			१६६,८२३	११८,१६८	४८,६५५	-		
१४		स्वास्थ्य व्यवस्थापन कार्यक्रम	४८३,२००	-	२९३,२००	१९०,०००			६२४,२५०	१५०,०००	७८,७८७	३९५,४६२.५			७७४,५५४	२६२,०८७	८५,१३६	४२७,३३०		
१५		चिकित्सा सेवा कार्यक्रम	३०,०००	-	३०,०००				३२,१००	-	३२,१००	-			३५,३१०	-	३५,३१०	-		
१६		स्वास्थ्य नीति तथा योजना कार्यक्रम	-	-	-				७,०००	-	७,०००				७,७००	-	७,७००	-		
१७		स्वास्थ्य प्रवद्र्धन, शिक्षा तथा तालिम कार्यक्रम	३४३,५११	१९९,१६१	४४,३५०	१००,०००			३७७,७४५	(९०,९९१)	४८,७७०	४१९,९६५.९१			४१३,०४२	७५,४५८	५३,३२७	२८४,२५८		
१८		इपिडेमियोलोजी, रोग नियन्त्रण, महामारी तथा विपद् व्यवस्थापन कार्यक्रम	१,५००	-	१,५००				१,६०५	-	१,६०५	-			१,७६६	-	१,७६६	-		
१९		आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	५,०५०	-	५,०५०				५,४०४	-	५,४०४	-			५,९४४	-	५,९४४	-		
२०		महिला सचेतना तथा सीप विकास कार्यक्रम	१५,५००	१५,५००	-				१६,७३५	१६,७३५	-	-			१८,२९९	१८,२९९	-	-		
२१		बालबालिका सम्बन्धी कार्यक्रम	२८,०००	२८,०००	-				३०,४१०	३०,४१०	-	-			३३,१२१	३३,१२१	-	-		
२२		जेष्ठ नागरिक तथा सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम	६३,८००	६३,८००	-				६८,३५६	६८,३५६	-	-			७५,१२६	७५,१२६	-	-		
२३		अपाङ्गता भएका व्यक्ति सम्बन्धी कार्यक्रम	३,६००	३,६००	-				३,८६७	३,८६७	-	-			४,२४३	४,२४३	-	-		
२४		रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७४,१७०	७४,१७०	-				८८,९३४	६८,९३४	-	२०,०००			१०२,२२०	७९,२३२	-	२२,९८८		
२५		सीप विकास तालिम कार्यक्रम	२६,५००	२६,५००	-				२८,३५५	२८,३५५	-	-			३१,१९१	३१,१९१	-	-		
२६		स्वयम्सेवा परिचालन कार्यक्रम	५,०००	५,०००	-				५,३५०	५,३५०	-	-			५,८८५	५,८८५	-	-		

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
२७		खेलकूद पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	५५,५००	५,५००	–	५०,०००			६९,३७५	६,८७५	–	६२,५००			७९,७८१	७,९०६	–	७१,८७५		
२८		खेलकूद प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७५,५००	७५,५००	–				८६,२६५	८६,२६५	–	–			९६,४६७	९६,४६७	–	–		
२९		भाषा, संस्कृति, पुरातत्व संरक्षण तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३२,५००	३२,५००	–	–			५५,२४०	५५,२४०	–	–			६०,०२३	६०,०२३	–	–		
३०	३२५०१७	क्षेत्रीय संग्रालयहरु	४,२००	–		४,२००			४,४८५	–	–	४,४८५			४,७९२	–	–	४,७९२		
३१	३२५०१८	संग्रालयहरु (जातीय संग्रहालय समेत)	१३,९००	–		१३,९००			१४,९७०	–	–	१४,९७०			१६,१३१	–	–	१६,१३१		
३२	३२५०१९	ऐतिहासिक दरबारहरु	३४,५००	–		३४,५००			३६,६२५	–	–	३६,६२५			३८,८९६	–	–	३८,८९६		
३३	३२५१११	पुरातात्विक संरक्षण	१,७००	–		१,७००			१,८७०	–	–	१,८७०			२,०५७	–	–	२,०५७		
३४	३२५११३	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२१,६००	–		२१,६००			–	–	–	–			–	–	–	–		
३५	३४०१०५	समाज कल्याण कार्यक्रम (जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम समेत)	१०,७००	–		१०,७००			११,२३५	–	–	११,२३५			११,७९७	–	–	११,७९७		
३६	३४०१०७	बाल कल्याण कार्यक्रम	२,०००	–		२,०००			२,१००	–	–	२,१००			२,२०५	–	–	२,२०५		
३७	३४३०११	राष्ट्रिय स्वयंसेवक सेवाको संस्थागत विकास	२२,०७१	–		२२,०७१			२३,१७५	–	–	२३,१७५			२४,३३३	–	–	२४,३३३		
३८	३४३०१३	राष्ट्रिय युवा परिषद्	६,७६०	–		६,७६०			७,११५	–	–	७,११५			७,४९०	–	–	७,४९०		
३९	३४३१०२	खेलकुद विकास कार्यक्रम	२,९०२	–		२,९०२			३,०४७	–	–	३,०४७			३,१९९	–	–	३,१९९		
४०	३५००११	पुस्तकालयहरुलाई अनुदान	१,१००	–		१,१००			१,१५५	–	–	१,१५५			१,२१३	–	–	१,२१३		
४१	३५००१५	कक्षा १० (SEE)परीक्षा सञ्चालन	४२,९४३	–		४२,९४३			४५,०९०	–	–	४५,०९०			४७,३४५	–	–	४७,३४५		
४२	३५०१०९	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	२२३,५०५	–		२२३,५०५			२३७,७८२	–	–	१८७,७८२	५०,०००		२५३,०८२	१००,०००	–	९९,८६५	५३,२१७	
४३	३५०१३८	पढाई सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१३,८१५	–		१३,८१५			१४,५०६	–	–	१४,५०६			१५,२३१	–	–	१५,२३१		
४४	३५०८०६	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम- जिल्ला स्तर	४९,१२१	–		४९,१२१			५६,४८९	–	–	५६,४८९			५९,३१४	–	–	५९,३१४		
४५	३७००१३	क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशानालयहरु	२४,२०९	–		२४,२०९			२५,४१९	–	–	२५,४१९			२६,६९०	–	–	२६,६९०		
४६	३७००२१	स्वास्थ्य तालिम केन्द्र (क्षेत्रीय र उपक्षेत्रीय समेत)	७,६६४	–		७,६६४			८,०४७	–	–	८,०४७			८,४५०	–	–	८,४५०		
४७	३७००२२	क्षेत्रीय तथा अंचल अस्पताल	४२,८८८	–		४२,८८८			४५,०३२	–	–	४५,०३२			४७,२८४	–	–	४७,२८४		
४८	३७०११३	क्षयरोग नियन्त्रण	१८,७९२	–		१८,७९२			१९,७४३	–	–	१९,७४३			२०,७४२	–	–	२०,७४२		
४९	३७०११४	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण	२०,३४७	–		२०,३४७			२१,३६४	–	–	२१,३६४			२२,४३३	–	–	२२,४३३		
५०	३७०११६	एकिकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	८६,११७	–		८६,११७			–	–	–	–			–	–	–	–		
५१	३७०१२०	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	४,१४०	–		४,१४०			४,३४७	–	–	४,३४७			४,५६४	–	–	४,५६४		
५२	३७०१२१	औषधि र उपकरण आपूर्ति	९,९००	–		९,९००			१०,३९५	–	–	१०,३९५			१०,९१५	–	–	१०,९१५		
५३	३७०१२२	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१६,७०५	–		१६,७०५			१७,५४०	–	–	१७,५४०			१८,४१७	–	–	१८,४१७		

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
५४	३७०१२३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	७,०००	–		७,०००			७,३५०	–	–	७,३५०			७,७१८	–	–	७,७१८		
५५	३७०१२४	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	१०,६३०	–		१०,६३०			–	–	–	–			–	–	–	–		
५६	३७०१२६	स्वास्थ्य प्रयोगशाला सेवा	३६६	–		३६६			३८४	–	–	३८४			४०४	–	–	४०४		
५७	३७०१२९	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	३,७५५	–		३,७५५			३,९५३	–	–	३,९५३			४,१६१	–	–	४,१६१		
५८	३७०१३४	अनुगमन,मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण	८,४००	–		८,४००			८,८२०	–	–	८,८२०			९,२६१	–	–	९,२६१		
५९	३७०१३६	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनजार्गरण कार्यक्रम	४४,०८३	–		४४,०८३			४६,२८७	–	–	४६,२८७			४८,६०२	–	–	४८,६०२		
६०	३७०८०३	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	३,२००	–		३,२००			–	–	–	–			–	–	–	–		
६१	३७०८०४	एकीकृत जिल्ला स्वास्थ्य कार्यक्रम	१६२,६१४	–		१६२,६१४			१७०,७४५	–	–	१७०,७४५			१७९,२८२	–	–	१७९,२८२		
६२	३७१०१३	श्रम कार्यालयहरु	४,९९९	–		४,९९९			५,२५९	–	–	५,२५९			५,५३३	–	–	५,५३३		
६३	३७१०१६	रोजगार सूचना केन्द्रहरु	३,९६६	–		३,९६६			४,१७४	–	–	४,१७४			४,३९४	–	–	४,३९४		
६४	३७११०४	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	२६,४१७	–		२६,४१७			२७,७९५	–	–	२७,७९५			२९,२४८	–	–	२९,२४८		
		जम्मा	३,१८१,४९०	९९२,१५६	८५२,३२५	१,३३७,००९	-	-	३,६४७,६४१	९६५,७३२	४९३,८९९	१,९३८,०११	२५०,०००	-	४,०४७,३७९	१,४२७,६९८	५३८,६२४	१,८११,२८२	२६९,७७५	-

अनुसूची ७.१

शासकीय तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण, सांकेतीकरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को प्रक्षेपण				प्राथमिकताक्रम	दिगो विकास लक्ष्य	लैंगिक संकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था			
१		मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय - साधारण प्रशासन	१८५,१५७	१३२,७०७	५२,४५०		१९९,६९१	१४१,९९६	५७,६९५		२१५,४०१	१५१,९३६	६३,४६५		१	१६	२
२		विधुतीय सुशासन प्रवर्धन कार्यक्रम	७,६००	५००	७,१००		८,३४५	५३५	७,८१०		९,१६३	५७२	८,५९१		२	१६	२
३		कर्मचारी सूचना प्रणाली कार्यक्रम	१,५००	–	१,५००		१,६५०	–	१,६५०		१,८१५	–	१,८१५		२	१६	१
४		एकिकृत प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२३,८००	१,८००	२२,०००		३४,९२६	१,९२६	३३,०००		३८,३६१	२,०६१	३६,३००		२	१६	१
५		आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय - साधारण प्रशासन	१२७,६९७	८७,६१४	४०,०८३		१४०,०९४	९१,९९५	४८,१००		१६०,१४६	१०५,७९४	५४,३५३		१	१२	२
६		आर्थिक अध्ययन, विश्लेषण तथा नीति तर्जुमा	२,६००	२,६००			२,८६०	२,८६०	–		३,४३२	३,४३२	–		२	८	३
७		बजेट तथा योजना	५,३००	५,३००			५,८३०	५,८३०	–		६,४१३	६,४१३	–		१	१६	३
८		तालिम तथा अभिमुखिकरण	२,०००	२,०००			२,२००	२,२००	–		२,५३०	२,५३०	–		२	१६	३
९		बजेट अनुगमन तथा मूल्यांकन	५,०००	५,०००			५,५००	५,५००	–		६,०५०	६,०५०	–		२	१६	२
१०		आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालय	३२९,०००	१५९,२५०	१६९,७५०	–	३५७,४१३	१६७,२१३	१९०,२००	–	४००,४६२	१८२,२६२	२१८,२००		१	१६	२
११		प्रदेश सभा	३,९१४	३,९१४	–		४,०३१	४,०३१	–		४,२७३	४,२७३	–		१	१६	१
१२		प्रदेश सभा सचिवालय	१४२,५६१	१०३,६६१	३८,९००		१५४,४८७	१०७,८०७	४६,६८०		१५८,४४४	११६,४३२	४२,०१२		१	१६	२
१३		मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	२२,८३६	१२,८९०	९,९४६		२३,३५२	१३,४०६	९,९४६		२४,१५६	१४,२१०	९,९४६		१	१६	२
१४	३६५१४४	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	१५,२५७	१४,७५७	५००		१६,०४५	१५,४९५	५५०		१६,८७५	१६,२७०	६०५		२	४	२
		जम्मा	८७४,२२२	५३१,९९३	३४२,२२९	–	९५६,४२५	५६०,७९४	३९५,६३१	–	१,०४७,५२१	६१२,२३५	४३५,२८६	–			

शासकीय तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्रको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु हजारमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को अनुमान र स्रोत						आ.व. २०७६/७७ को अनुमान र स्रोत						आ.व. २०७७/७८ को अनुमान र स्रोत					
			कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१		मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय - साधारण प्रशासन	१८५,१५७	१८५,१५७	–	–			१९९,६९१	१९९,६९१	–	–			२१५,४०१	२१५,४०१	–	–		
२		विधुतीय सुशासन प्रवर्धन कार्यक्रम	७,६००	७,६००	–	–			८,३४५	८,३४५	–	–			९,१६३	९,१६३	–	–		
३		कर्मचारी सूचना प्रणाली कार्यक्रम	१,५००	१,५००	–	–			१,६५०	१,६५०	–	–			१,८१५	१,८१५	–	–		
४		एकिकृत प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२३,८००	२३,८००	–	–			३४,९२६	३४,९२६	–	–			३८,३६१	३८,३६१	–	–		
५		आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय - साधारण प्रशासन	१२७,६९७	१२७,६९७	–	–			१४०,०९४	१४०,०९४	–	–			१६०,१४६	१६०,१४६	–	–		
६		आर्थिक अध्ययन, विश्लेषण तथा नीति तर्जुमा	२,६००	२,६००	–	–			२,८६०	२,८६०	–	–			३,४३२	३,४३२	–	–		
७		बजेट तथा योजना	५,३००	५,३००	–	–			५,८३०	५,८३०	–	–			६,४१३	६,४१३	–	–		
८		तालिम तथा अभिमुखिकरण	२,०००	२,०००	–	–			२,२००	२,२००	–	–			२,५३०	२,५३०	–	–		
९		बजेट अनुगमन तथा मूल्यांकन	५,०००	५,०००	–	–			५,५००	५,५००	–	–			६,०५०	६,०५०	–	–		
१०		आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालय	३२९,०००	३२९,०००	–	–	-	-	३५७,४१३	३५७,४१३	–	–	-	-	४००,४६२	४००,४६२	–	–		
११		प्रदेश सभा	३,९१४	३,९१४					४,०३१	४,०३१	–	–			४,२७३	४,२७३	–	–		
१२		प्रदेश सभा सचिवालय	१४२,५६१	१४२,५६१	–	–			१५४,४८७	१५४,४८७	–	–			१५८,४४४	१५८,४४४	–	–		
१३		मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	२२,८३६	२२,८३६	–				२३,३५२	२३,३५२	–	–			२४,१५६	२४,१५६	–	–		
१४	३६५१४४	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	१५,२५७	–		१५,२५७			१६,०४५	–	–	१६,०४५			१६,८७५	–	–	१६,८७५		
		जम्मा	८७४,२२२	८५८,९६५	–	१५,२५७	-	-	९५६,४२५	९४०,३८०	–	१६,०४५	-	-	१,०४७,५२१	१,०३०,६४६	–	१६,८७५	-	-

अनुसूची ८.१

स्थानीय तह अनुदान, अर्थ विविध तथा नयाँ कार्यक्रम र आयोजनाको त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण, सांकेतीकरण

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को अनुमान				आ.व. २०७६/७७ को प्रक्षेपण				आ.व. २०७७/७८ को प्रक्षेपण				प्राथमिकताक्रम	दिगो विकास लक्ष्य	लैंगिक संकेत
			कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था			
१		साँबा तथा व्याज भुक्तानी	४०,५००	४०,५००	-		२४०,०००	७०,०००	-	१७०,०००	२९५,०००	८५,०००	-	२१०,०००	१		१
२		अदालतको आदेश अनुसार तिर्नुपर्ने रकम	९००	९००	-		१,१००	१,१००	-		१,२००	१,२००	-		१	१६	१
३		आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय - अर्थ विविध	३,३४४,९२२	१२८५७२२	२०५९२००		१,८००,०००	६००,०००	१,२००,०००		१,९००,०००	६५०,०००	१,२५०,०००		१		२
४		स्थानीय तह - वित्तीय समानीकरण अनुदान	१,०००,०००	१,०००,०००	-		१,०५०,०००	१,०५०,०००	-		१,११८,२५०	१,११८,२५०	-				
५		स्थानीय तह - सशर्त अनुदान	-	-	-		-	-	-		-	-	-				
६		स्थानीय तह - समपूरक अनुदान	१००,०००	१००,०००	-		१०६,०००	१०६,०००	-		११२,८९०	११२,८९०	-				
७		स्थानीय तह - विशेष अनुदान	१००,०००	१००,०००	-		१०५,०००	१०५,०००	-		१११,८२५	१११,८२५	-				
८		नयाँ कार्यक्रम तथा आयोजना	-	-	-		-				१,८००,०००	६००,०००	१,२००,०००				
		जम्मा	४,५८६,३२२	२,५२७,१२२	२,०५९,२००	-	३,३०२,१००	१,९३२,१००	१,२००,०००	१७०,०००	५,३३९,१६५	२,६७९,१६५	२,४५०,०००	२१०,०००			

स्थानीय तह अनुदान, अर्थ विविध तथा नयाँ कार्यक्रम र आयोजनाको त्रिवर्षीय स्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रकम रु हजारमा)

क्र.सं.	ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७५/७६ को अनुमान र स्रोत						आ.व. २०७६/७७ को अनुमान र स्रोत						आ.व. २०७७/७८ को अनुमान र स्रोत					
			कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त, समपूरक र विशेष अनुदान	वैदेशिक अनुदान	वैदेशिक ऋण
१		साँबा तथा व्याज भुक्तानी	४०,५००	४०,५००					२४०,०००	२४०,०००	-	-			२९५,०००	२९५,०००	-	-		
२		अदालतको आदेश अनुसार तिर्नुपर्ने रकम	९००	९००					१,१००	१,१००	-	-			१,२००	१,२००	-	-		
३		आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय - अर्थ विविध	३,३४४,९२२	३,१४०,००६	१०५,७१६	९९,२००			१,८००,०००	१,६८९,७२९	५६,८८९	५३,३८२			१,९००,०००	१,३३९,९५१	६०,०४९	५००,०००		
४		स्थानीय तह - वित्तीय समानीकरण अनुदान	१,०००,०००	-	१,०००,०००				१,०५०,०००	६००,०००	४५०,०००	-			१,११८,२५०	४६४,६८२	६५३,५६८	-		
५		स्थानीय तह - सशर्त अनुदान	-	-	-				-	-					-	-	-	-		
६		स्थानीय तह - समपूरक अनुदान	१००,०००	-	१००,०००				१०६,०००	-	१०६,०००	-			११२,८९०	-	११२,८९०	-		
७		स्थानीय तह - विशेष अनुदान	१००,०००	-	१००,०००				१०५,०००	-	१०५,०००	-			१११,८२५	-	१११,८२५	-		
८		नयाँ कार्यक्रम तथा आयोजना	-	-					-	-					१,८००,०००	१,०४९,०००		७१२,०००	३९,०००	
		जम्मा	४,५८६,३२२	३,१८१,४०६	१,३०५,७१६	९९,२००	-	-	३,३०२,१००	२,५३०,८२९	७१७,८८९	५३,३८२	-	-	५,३३९,१६५	३,१४९,८३३	९३८,३३२	१,२१२,०००	३९,०००	-

अनुसूची ९

कार्यक्रमको प्राथमिकीकरणका आधारहरू

प्रदेश सरकार अन्तर्गत संचालन हुने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुलाई पहिलो प्राथमिकता प्राप्त (Priority 1 - P1) र दोस्रो प्राथमिकता प्राप्त (Priority 2 - P2) मा वर्गीकरण गएिको छ । प्राथमिकीकरण गर्न सम्पूर्ण विकास आयोजनाहरूलाई ५ वटा प्रमुख क्षेत्रहरूमा वर्गीकरण गरी र त्यसअन्तर्गत पर्ने उपक्षेत्र देहाय बमोजिम छुट्याईएको छ ।

क्र.सं.	प्रमुख क्षेत्रहरू	उपक्षेत्रहरू
१	आर्थिक क्षेत्र	अर्थ, कृषि विकास, पशुपन्छी, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण, उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति, पर्यटन, वन तथा भू संरक्षण, वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि
३	पूर्वाधार क्षेत्र	सडक तथा अन्य यातायात, उर्जा, खानेपानी, सहरी विकास, सिंचाई, ऊर्जा र स्थानीय पूर्वाधार विकास
४	सामाजिक क्षेत्र	शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषण, महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक, श्रम तथा रोजगार, युवा तथा खेलकूद, पुरातत्व तथा संस्कृति
५	सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	माथि उल्लेखित वर्गीकरणमा नपरेका अन्य सम्पूर्ण क्षेत्रहरू जस्तै : सुशासन, संस्थागत क्षमता विकास, आन्तरिक मामिला, न्याय तथा कानुन, सूचना प्रविधि तथा सञ्चार, योजना तथा तथ्यांक, विपद् व्यवस्थापन

प्राथमिकीकरणका लागि सबै क्षेत्रमा लागू हुने गरी ६ वटा सामान्य आधारहरू तय गरिएका छन् भने प्रत्येक क्षेत्रको लागि छुट्टाछुट्टै क्षेत्रगत आधारहरू तय गरिएको छ । प्रत्येक आधारको लागि अलग अलग अंक भार छुट्याइएको छ । प्रत्येक आधारबाट आयोजनालाई अंक प्रदान गर्दा निम्नानुसार अंक प्रदान गरिएको छ ।

क्र.सं.	योगदान	अंक
१	अति उत्तम	३
२	उत्तम	२
३	सामान्य	१
४	न्युन	०

सबै क्षेत्रमा लागू हुने पाँच वटा सामान्य आधारहरू सबै मन्त्रालय र निकायहरूमा प्रयोग गर्नुपर्ने र प्रत्येक क्षेत्रका लागि सम्बन्धित क्षेत्रगत दुई वटा आधारहरू प्रयोग गरिएको छ । कुल प्राप्ताङ्कमा आयोजना/कार्यक्रमहरूलाई प्राप्त अंकका आधारमा निम्नानुसार वर्गीकरण गरिएको छ ।

सि.नं.	कूल प्राप्ताङ्क	प्राथमिकता
१	७५ वा सो भन्दा बढी अंक भएमा	पहिलो (P1)
२	७५ भन्दा कम अंक भएमा	दोस्रो (P2)

(क) सामान्य आधारहरू

१. आवधिक योजनाको आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिमा योगदान पुऱ्याउने : १५ अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - क्षेत्रगत मूल्य अभिवृद्धि - क्षेत्रगत आय वृद्धि	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रुपमा योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा कम वा सामान्य योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्युन

पुनश्च : प्रदेशको आवधिक योजना तयार भई नसकेको तर आधारपत्रको मस्यौदा तयार भएको हुँदा अंक प्रदान सो बमोजिम तयार गरी यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको परिच्छेद २ मा उल्लेख गरिएको उद्देश्यलाई आधार लिइएको छ ।

२. प्रादेशिक प्राथमिकता वा तुलनात्मक लाभका क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउने : १० अंक

क	प्रदेशको प्राथमिकता वा तुलनात्मक लाभ भएका प्रमुख दुई क्षेत्र (अर्थात् पर्यटन र उर्जा) को उत्पादन वा आय वृद्धिमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय रुपमा योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा कम वा सामान्य योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्युन

३. दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिमा योगदान पुऱ्याउने : १० अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - दिगो विकासको लक्ष्य १ (SDG 1) (सबै प्रकारका गरिबीको अन्त्य) - दिगो विकासको लक्ष्य ८ (SDG 8) को पूर्ण र उत्पादनमूलक रोजगारी प्राप्ति/वृद्धि	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा कम वा सामान्य योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्युन

४. सहभागिताको अवस्था : १० अंक

क	निम्न क्षेत्र वा संस्थाहरू मध्ये कुनै एकको प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय सहभागिता रहने - नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, गैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समूह वा सेवाग्राही, वा - स्थानीय तह वा प्रदेश, वा - निजी क्षेत्र	अति उत्तम
ख	माथिका क्षेत्र वा संस्थाहरूको अप्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय सहभागिता रहने	उत्तम
ग	माथिका क्षेत्र वा संस्थाहरूको सामान्य वा कम सहभागिता रहने	सामान्य
घ	माथिका क्षेत्र वा संस्थाहरूको कुनै सहभागिता नरहने	न्यून

५. समावेशीकरणमा योगदान : १० अंक

(क) क्षेत्रीय समावेशीकरणमा योगदान : ५० प्रतिशत भार

क	मानव विकास सूचकांकमा तलदेखि १९ औं स्थानसम्मका जिल्ला वा स्थानीय तहहरूमा सञ्चालित हुने कार्यक्रम वा आयोजना	अति उत्तम
ख	मानव विकास सूचकांकमा तलदेखि २० औं देखि ३८ औं स्थानसम्मका जिल्ला वा स्थानीय तहहरूमासञ्चालित हुने कार्यक्रम वा आयोजना	उत्तम
ग	मानव विकास सूचकांकमा तलदेखि ३९ औं देखि ५७ औं स्थानसम्मका जिल्ला वा स्थानीय तहहरूमा सञ्चालित हुने कार्यक्रम वा आयोजना	सामान्य
घ	मानव विकास सूचकांकमा तलदेखि ५८ औं देखि ७५ औं स्थानसम्मका जिल्ला वा स्थानीय तहहरूमा सञ्चालित हुने वा क्षेत्रीय सन्तुलनमा स्पष्ट योगदान नपुऱ्याउने कार्यक्रम वा आयोजना	न्यून

(ख) सामाजिक समावेशीकरण र लैंगिक मूलप्रवाहीकरणमा योगदान : ५० प्रतिशत भार

क	सामाजिक र लैंगिक मूलप्रवाहीकरण, समानता र सशक्तीकरण (SDG 5) लाई प्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रुपमा बढावा दिने	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष तथा उल्लेख्य रुपमा योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

६. आयोजनाको पूर्व कार्य प्रगति, सम्पन्न हुन लाग्ने समय वा कार्यान्वयन तयारी कार्य : १५ अंक

क	***चालु कार्यक्रम वा आयोजनाको लागि*** ● गत आ.व. को दोस्रो चौमासिकसम्मको औषत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ८० प्रतिशत वा सो भन्दा माथि रहेको, वा ● आगामी आ.व.मा आयोजना सम्पन्न हुने सुनिश्चित रहेको, वा ***नयाँ कार्यक्रम वा आयोजनाको लागि*** ● आयोजना कार्यान्वयन तयारी कार्य पुरा भएको । जस्तै आयोजनको पूर्व तयारी जग्गा अधिग्रहण, मानव संशाधनको व्यवस्था, विभिन्न निकाय र सरोकारवालाहरूको सहभागिताको सुनिश्चितता, वन फँडानी गर्नुपर्ने वा वातावरण प्रभाव मूल्यांकन गर्नु पर्ने भए त्यसको सम्पन्नता वा सुनिश्चितता, कार्यविधि तयारी कार्य सम्पन्न भएको ।	अति उत्तम
ख	● गत आ.व. को दोस्रो चौमासिकसम्मको औषत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ६५ प्रतिशत देखि ८० प्रतिशतसम्म रहेको, वा ● आगामी दुई वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने सुनिश्चित रहेको, वा ***नयाँ कार्यक्रम वा आयोजनाको लागि*** ● माथि उल्लेखित आयोजना कार्यान्वयन तयारी कार्य अन्तिम चरण (५० प्रतिशत भन्दा बढी) मा रहेको ।	उत्तम
ग	● गत आ.व. को दोस्रो चौमासिकसम्मको औषत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५० प्रतिशत देखि ६५ प्रतिशतसम्म रहेको, वा ● आगामी तीन वर्षमा आयोजना सम्पन्न हुने सुनिश्चित रहेको, वा ***नयाँ कार्यक्रम वा आयोजनाको लागि*** ● माथि उल्लेखित आयोजना कार्यान्वयन तयारी कार्य (५० प्रतिशत भन्दा कम) भैरहेको ।	सामान्य
घ	● गत आ.व. को दोस्रो चौमासिकसम्मको औषत भौतिक तथा वित्तीय प्रगति ५० प्रतिशत भन्दा कम रहेको, वा ● आगामी चार वर्षसम्ममा पनि आयोजना सम्पन्न हुने सुनिश्चित नरहेको, वा ***नयाँ कार्यक्रम वा आयोजनाको लागि*** ● माथि उल्लेखित आयोजना कार्यान्वयन तयारी कार्य नभएको ।	न्यून

(ख) क्षेत्रगत आधारहरू

(अ) आर्थिक क्षेत्र

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान : १५ अंक

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुर्‍याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुर्‍याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुर्‍याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुर्‍याउने	न्यून

पुनश्च : प्रदेशको आवधिक योजना तयार भई नसकेको तर आधारपत्रको मस्यौदा तयार भएको हुँदा सो मस्यौदामा उल्लेखित क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्यलाई अंक प्रदान गर्दा मूल आधार लिइएको छ । सो नभएको क्षेत्रका हकमा चौधौं आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्यलाई आधार लिइएको छ ।

२. दिगो विकासको क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान : १५ अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुर्‍याउने - दिगो विकासको लक्ष्य २ (SDG 2) को भोकमरीको अन्त्य, खाद्य सुरक्षा, उन्नत पोषण प्राप्ति र दिगो कृषि प्रवर्द्धन गर्न, वा - आधुनिक भूमि व्यवस्थापन गर्न, वा - दिगो विकासको लक्ष्य ९ (SDG 9) को दिगो समावेशी औद्योगिकीकरण प्रवर्द्धन गर्न, वा - आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धन गर्न, वा - वस्तु र सेवाको आन्तरिक आपूर्ति व्यवस्थापन गर्न, वा - पर्यटन पूर्वाधार निर्माण र पर्यटक आगमनमा वृद्धि गर्न, वा - दिगो विकासको लक्ष्य १३ (SDG 13) को जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र वातावरण संरक्षण गर्न, वा - दिगो विकासको लक्ष्य १५ (SDG 15) को वनको दिगो व्यवस्थापन, भूक्षयीकरणको रोकथाम, जैविक विविधताको क्षति रोक्न, वा - नवीन खोज गर्न र प्रविधि प्राप्ति गर्न, वा - राजस्व वृद्धि र खर्च व्यवस्थापन गर्न ।	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुर्‍याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुर्‍याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुर्‍याउने	न्यून

(आ) **पूर्वाधार क्षेत्र**

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान : १५ अंक

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासका क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान : १५ अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - दिगो विकासको लक्ष्य ९ (SDG 9) का दिगो सडक र अन्य यातायात र सिंचाई सुबिधा बढाउन, वा - दिगो विकासको लक्ष्य ७ (SDG 7) को दिगो र आधुनिक ऊर्जा सुनिश्चितता गर्न, वा - दिगो विकासको लक्ष्य ६ (SDG 6) को खानेपानी र सरसफाई सेवाको उपलब्धताको दिगो सुनिश्चितता गर्न, वा - दिगो विकासको लक्ष्य ११ (SDG 11) को सुरक्षित, सवल, समावेशी र दिगो शहर विकास गर्न, वा	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

(इ) **सामाजिक क्षेत्र**

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान : १५ अंक

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासका क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान : १५ अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - दिगो विकास लक्ष्य ४ (SDG 4) को सबैको लागि समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्ति गर्न, वा - प्राथमिक एवम् माध्यमिक तहमा छात्रा : छात्रको अनुपात वृद्धि गर्न, वा - दिगो विकास लक्ष्य ३ (SDG 3) को स्वस्थ जीवन प्राप्तिका लागी बाल मृत्युदर न्यूनीकरण गर्न, वा - मातृ मृत्युदर न्यूनीकरण वा मलेरिया, क्षयरोग जस्ता रोग नियन्त्रण गर्न, वा - लैंगिक समानता वा सशक्तीकरण गर्न, वा - मर्यादित कामको प्रवर्द्धन वा सुमधुर औद्योगिक सम्बन्ध कायम गर्न, वा - युवा परिचालन वा खेलकूद प्रवर्द्धन गर्न, वा - संस्कृति प्रवर्द्धन गर्न ।	अति उत्तम
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

(ई) सुशासन तथा अन्तर सम्बन्धित क्षेत्र

१. चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान : १५ अंक

क	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने	अति उत्तम
ख	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा अप्रत्यक्ष र उच्च योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	चालु आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरुपको नतिजा प्राप्तिमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

२. दिगो विकासका क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा योगदान : १५ अंक

क	निम्न विषयहरूमा प्रत्यक्ष तथा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने - दिगो विकास लक्ष्य १६ (SDG 16) को शान्ति सुरक्षा अभिवृद्धि गर्न, वा - सुशासन अभिवृद्धि गर्न, वा - न्यायमा सबैलाई पहुँच बढाउन, वा - जनसख्या व्यवस्थापन गर्न, वा	अति उत्तम

	- विपद् व्यवस्थापन गर्न, वा - योजना तथा तथ्यांक प्रणालीमा सुधार र सुदृढीकरण गर्न ।	
ख	माथिका विषयहरूमा अप्रत्यक्ष र उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने	उत्तम
ग	माथिका विषयहरूमा सामान्य वा कम योगदान पुऱ्याउने	सामान्य
घ	माथिका विषयहरूमा योगदान नपुऱ्याउने	न्यून

(ग) साधारण प्रशासन सम्बन्धी कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण

साधारण प्रशासन सम्बन्धी मन्त्रालय वा निकाय एवम् कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गर्न देहायको आधार लिइएको छ ।

क्र.सं.	आधार	भार
१	जनतालाई प्रत्यक्ष सेवा प्रदान गर्न सहयोग गर्ने	५
२	सुशासन कायम गर्न योगदान पुऱ्याउने	५
३	राजश्व वृद्धि गर्न सहयोगी कार्यहरु	५
४	विकास कार्यमा योगदान पुऱ्याउने	५
५	मानव संसाधन विकास, वातावरण संरक्षण र क्षेत्रीय सन्तुलनमा योगदान पुऱ्याउने	५
	जम्मा	२५

माथिको आधारमा कार्यक्रमको मूल्यांकन गर्दा निकाय वा कार्यक्रमले पुऱ्याउने योगदान अति उत्तम भएमा ५ अंक, उत्तम भएमा ३.५ अंक, सामान्य भएमा २ अंक र न्यून भएमा शून्य अंक प्रदान गरिएको छ । यसरी प्राप्त अंक १७ वा सो भन्दा बढी अंक भएमा पहिलो प्राथमिकताक्रम र सो भन्दा कम भएमा दोस्रो प्राथमिकताक्रम प्राप्त गर्ने छ ।